

شورا

عدد ۱۱ * سنه ۱۹۱۲

№ ۱۱

محرری: رضا الدین بن فخر الدین
ناشری: «م. شاکر م. ذاکر رامیفلر».

مندرجہ سی :

محمد سنوسی و ہندی

سنوسی .

عرب لغتی و آنک عالمی

یلر، آیلر و کونلر .

حسن علی .

فنی اوکو . علی رفیقی .

تل و ادبیات مسئلہ سنندہ

یا شکا آغوم .

خلیل ابو الخان .

مقتدر علماء زدن بررجا .

سید شریف احمد ہانشین .

فلسفہ عقلیہ دن علم روح

زینت اللہ ممینی .

مسلمانلر آراسنندہ علم

تارالماو حقندہ ملاحظہ

لور . نظر عبد الصمد .

امام محمد صلاح الجنای .

ذاکر جان الغانف .

بیسرومنلر . مترجمی ع . ف .

تربیہ و تعلیم :

مبارکشاہ الحنفی . عبد اللہ

تاج الدین اوغلی کچمیری .

مرسلہ و مخابروہ : اورسکی ،

خالجات و «اللہ بیروی» دن .

اشعار : قش ؟ سعید سونچہلی ،

صبی قورقانلی - نیر علی

میرولییف .

حکایہ «باش واتقچلی آش آرزی»

شاکر جان احمد جانف .

چین ماچین یولندہ .

احمد سردار .

محترم موسی افندی

شرفینہ مفتی دارالقضا محمود

خواجہ بہبودف .

۸ نچى سان «شورا» تېشىدە باھالاش مكنوبلر آراسىدە معلملر امضاسى ايله بىر مکتوب بار ايدى. خاتون وقزلر مرنىڭ علم اهللىرى اولمقارنى آرزو قىلدىغىمىز سىبىلى، خاتون قزلرغە مخصوص بىر ژورنال نىشرايدىمىكى كوتوب طورامىز. اوشبو خىدمىنى باشقارمىق «وقت» و «شورا» ادارهلرى اىچون مەكن اولمايمى؟ اگردە شىركت يىساوغە اىتىچ كورلسە بىن اوزم اعضا يازلور و بىش اون مەشئرى تابوب بىبارر ايدىم. بو قدر مەشئرى تابوق البته آذر لىكن بىرنىڭ شەرمىزده اوز يورتلىرى ايله طور وچىلر اون عائلەدن آرتق دىگل، شونى اىتىبارغە آلىسە بىلكە از كورلماز.

اسماعىل ابراهيموف. كراسنويۇدسكى.

اداره: ژورنال چىقارغە باشلامىق آغىر اش اولماسەدە آنى دوام ايتدىمىكى بىنگل دىگل. غىزىتە و ژورناللارنى تىرتىبى ايله آلوب وارر اىچون زور فداكارلىقغە اىتىچ وار.

زارلانو

«قران مەخبرى» چىغوب طورغان زمانلر جاي كوني قزانغە باردىم. اداره خانه گە بره ايله كردىك. بايتاق سوزلر بولوب، مقاله لىر طوغرىسىنە سوز كىلوب بىندى. كانتور- شىك «مقاللر و خطلر شول قدر كوب كىلە، بارىندە باسئاق باشقە خىبارر برده يازماسقە طوغرى كىلە، مونه قارا كز!» دىب كاغدىلرنى اشكافىن آلوب كورسەندى، كوبلىكىدىن خىبارر بولدىق. بعضىلر بىنى آلوب دە قارادىق. بىزچە بىك مەقول و ادبىلر بار. لىكن نىدىنر بىر مضموم ئىدوق مقاله لىر، بعض آدملىر طرفلرندىن يارلسەلر هىچ توفقسىز باصولە بىرەلر. اداره گە اول قدر تانىش بولمىغاندىمى يا توبەن باسقىدە بولودىمى يا كە مەدىرلرنىڭ كىفسىز و چونچوب بىتكان و قتلرندە كىلودىمى، بىك يوقارى باسقىدە طوروب «آندىلر كوب يازغاندىن باصولمادى» يا كە «بىنرەسى سىلىس توگىل باصولمادى» يا كە «فائىدە اميد ايدىمىگەندىن باصولمادى» دىب جواب آلىنقىدەدر. ياز وچىلرنى بىز قىزغانەمىز. چونكە آلارنىڭ بايتاقى اوز شىغللر بىن قوبوب، ماركەلرنى قىزغانىمى ئىلە نرسەلر اميد ايدوب- «چىققىڭ اوزىنە كورە بىزمەنى» دىگەن كىك- اول مسكىن اوبىلىدىر كە: عالى دانلر، زور مەجرلر مطبوعاتىدە بوزەلر، مەيندە اوزمىڭ قوم قدرى مطبوعات چىتىنە كروب قارىم، دىب. بىچارەنىڭ اوزىنە بوزىنە صوفغان كىك «باصولمى» جوابىن آغاچ كوگلى توشە، اداره گە ئىلە ئىلر ايله سوؤ ظن اىتمىكەدرلر. اوزم بعض

اخبارمەند شوبىلە خطلر آلام «ئىلە نىچە خطلر يازدىم بىرسى دە باصمىلر. بىرنىكىدىن كوب اھىمىتسىزلرن باصالر بوندىن بولاي يازمىم». بىزنىڭچە آرتق فاحش بولمىغانى بىر از اصلاح ايلەدە تىكرار بولسەدە باصو مەقول بولمايمى؟ گىل باگانى قاين يازوب طورمىق كىرەك؟ بىندە گە «الله» خىزىلر دە اومار نواھىنى برەرگە ئىتوب ئىتوب ئىمىغان دىە خاطر مەزگە كىلمىكەدر.

عبدالله تاج الدين اوغلى كىچىرى.

اداره: مەجرلر اوزلرنىچە بىر قدر صايلاپ خىنى قىسقارتوب باصدىلر خالە كىلكن مەكتوب، مقاله لرنى غىزىتە و ژورناللارغە صىدرە آلمازلر ايسە، اشكافىدە جىولغان كاغدىلر خىران قالورلىق درجەدە كوب اولسە، ايمىدى آرتق فاحش بولمىغانلىرىنىڭ جىملە سىنى بىر از اصلاح قىلوب خىنى تىكرار بولمىقىدە التفات اىتمىكسىز بىن باصلسەلر غىزىتە و ژورناللارغە نىچوك صىبارلر؟ مقاله لرى باصلمادىقى اىچون مقاله صابىلر رىضا اولمادىلر كى بىك كوب مقاله لرنىڭ باصلىدىقى اىچون باشقىلر اىتىراز قىلەر. هر خالە خلقى غە ياراب بىتمىك و آلارنىڭ رىضالقرىنى تىصىل قىلمىق بىنگل دىگل.

تابىماقلىرنىڭ جوابلىرى:

۷ نچى مەسئەلەنىڭ جوابى:

ب	ا	و
ا	و	ق
و	ق	ت

درست جواب وىر وچىلر: سارە اھىروا (تروپىسكى)، نجىب مرتاضىن (مرتاضىن اوتارندە)، فىض الرحمن، غافرە بنت نەمان عىمال الدىنوا (اومسكى)، ف. بشىروا (قاسم)، نجم الدىن منصورى (خوقند)، عزالدىن عىلىف (خىسنىيە شاگردى)، عبد القىوم نەمانوف (سەئىد قىسەنىدە كىتخانىە ناظرى)، عبد القدوس نەمانوف (فارغالى دە معلم)، اسماعىل دالانكارىن (اورسكى دە رشدى صىنى شاگردى)، بىكبولا- توف (ارغاش)، سىدجان امىرخانوف (استرلىتاق)، محمد ولى ھىت اللىن (توزنوبە)، اھمىدان چوراشوف (جىلابى)، ھەزە طاهر و ف (اوفادە مەدرسە ھىكىمە شاگردى)، فتح الرحمن نەمت اللىن ھەم عبد اللە غلمانوف (اورنىبورغ)، عبد الحمىد ايشالېن (مەدرسە ھىسنىيە شاگردى)، محمد طرىف ناصروف (بايسان)، دولتشابوف (بخارا)، صالح ولدان (يولانان)، اھمىد المطبعى (اورالسكى)، محمد سىنچىلىف (بىلا)، قىربان عالى قالمىرزىيوف (استرخان)، عبد اللە عباد اللىن (سىمى بولات)، صفر رحىم بىردىف (موخورسكى)، چىانشاھ بوسوپوف (مەدرسە ھىسنىيە شاگردى)، بونس (آخىرى ۳ نچى صىقىفەدە)

جمادى الاخر ۲۹ - سنة ۱۳۳۰

۱ ايون - ۱۹۱۲ سنة

مشهور آدمير والوغ حادير

محمد سنوسى

ايچون اوشبو نفوذى و اقتدارى ايله مسلمانلارنىڭ اجتماعى حاللىرىنى اصلاح ايتەك، دىنلىرىنى تقويه ايله مك حقتده كوكلەرگه خطور ايتماش روشده الوغ ئەرەرلەر كوسترمك لازم ايدى. فقط بوندى فوق العاده بر اش كورلمادى، علم و كمالاتندن لازم درجهده فائدهلر آلنمادى. بونىڭ سببى ايسه اوشبو الوغ آدمنىڭ بر طرفدن آروپا مدنيتىنى تيوشلى روشچە تانى آلمايغى و ايكنچى طرفندن توركلەرگه اھميت و يرمادىكى ايدى. اگرده محمد سنوسى اوشبو ايكى تورلى خطاغه ارتكاب ايتماش اولسه ايدى هم كوچلى هم ده احوال مدنيه و عمرانيه دن معلوماتلى الوغ بر اسلام جمعيتى تاسيس اينمش اولور ايدى.

توركلەرگه امنيتسىزلىك و استخفاف كوزى ايله فارماقلى سنوسيلەرگه اوزلارنىڭ بابالرى اولان ايسكى عربلردن ميراث قالمش ايدى. سنوسيلر و عموما بو كونگى باش عربلر آنچق بابالردنن آلش ميراثلىرىنى غنه دوام ايتدركلردر. ايسكى عربلرنىڭ توركلرنى مكروه كورمكارىنىڭ سببلر- ندىن بعضيلرى اوشبوقلردر:

(۱) توركلر حقتده اولان اولىگى معلوماتلر، عربلەرگه ايرانلور واسطهسى ايله ايرشدى. حالبوكه ايرانلور مبالغه سويوچى بر قوم اولديغىدىن باشقه، توركلر ايله سياسى دشمنلىقلىرى معكم ايدى. ايرانلور ايله توركلر آراسنده اولان رقابت و عداوت حتى طبيعى حكيمنه كرمشيدى. اوشبو نىڭ ايچون ايرانلور، عربلەرگه توركلر حقتده اصلسز خبرلر،

حق سوزلى عالملر ايچون اسلام دنياسى هر برده وهر زمانده تار اولوب كلمش و كلمكدهدر. بخارا ملالرى قورساوينى اميرگه طوتوب و يرمشلىر ايدى، نيچوك كرك آلای قورتولوب قازان غه فاينديغى قازان ملالرى اورنبورغ صوبرانيه سينه طوتوب و يرديلر. قورساوى بخارا غه كيتدىكى روسيهده اولان ملالر: «صاق اولكز سزگه بر زنديق كيتدى» ديه بخارا غه مکتوب يبارمشلىر ايدى، روسيه گه قايتوب كيتدىكى بخارا ملالرى روسيهده اولان اوز فكردهشلىرىنه «سزدن كلمش كافر اوغلى كافر بوندىن مملكتكزگه يوللاندى» ديه خط كوندرديلر.

اوشبو قىلدىن مصر ملالرىنىڭ اغوالرى ايله توركييا حكومتى «جبل اخضر» ده اولان محمد سنوسى و خليفه لىرىنى قسارغه باشلادى و طنچلق تابا آلمايغى سببىدىن ۱۲۷۳ تاريغىنده محمد سنوسى «جقبوب» گه كوچوب كيتدى. وشونده بر قدر فراغت تابوب عمرىنى تعليم و عبادت ايله كچردى. بونىڭ علمىدىن بيك كوب آدملر استفاده ايتدیلر و بونىڭ اجتهادى سببىدىن مسلمان اولمش مجوسلرنىڭ سانلرى مليون جاندىن آرتديقى مرويدر.

نيچه عصرلردىن بىرلى اسلام عالمىدىن مثلى ظاهر اولمامش اوشبو فاضل و انسانلر آراسنده نادر يتشمكده اولان بوداھى

(*) باشى ۱۰ نچى عددده.

توركلرگه عداوت صافلامقارنده حقلی و مصیب دگللر ایدی. زیرا ایرانلور توركلر حقنده عربلرگه طوغری خبر ویرما- دیلر، توركلرنك گوزل اشلرینی یاشردیلر. دشمن شهادتینه بنا ایدلمش حکم، بیک آز وقتده غنه درست اولور.

قرآن شریفده مذکور اولان یأجوج و مأجوجنی بنو اسرائیل طرفندن قصه ایدلمکده اولان «غوغ» و «ماغوغ» غه تطبیق ایتمکلریده درست بر دلیلگه مبنی دگل ایدی. توركلرنك یأجوج و مأجوج ایله بر مناسبتلریده یوقدر. بالفرض تورات اهلینك خبرلری درست اولوب توركلر یأجوج و مأجوجنك اوزلری اولسه بوندن عربلرگه نه کبی ضرر وار؟ بر قومدن حکایت ایدوب قرآن کریم یأجوج و مأجوج حقنده «مفسدون فی الارض» دیمش ایسه، انسانلر حقنده حرمتلو فرشتهلردن حکایت ایدوب بوندن الوغرافنی بیان ایتمشدر. شونی بهانه قیلوب انسانلردن نفرت ایتمک موافق اولماسه، توركلردن نفرت ایتمکده موافق اولماز.

هر نه قدر عرب عسکرلی توركلرگه مقاومتدن عاجز قالسهلرده بو حال عربلر ایچون کهچمک اولمازغه تیوشلی. عرب دولتلری مغوللر طرفندن خراب ایدلدی ایسه بونك گناهی توركلرگه اولماسه کرک. حقیقت حالده بو وقتده خلیفهلر بتون عهزلرینی سرایلرنده عیش و عشرت ایله عمر کچریمکنی عادت ایتدیکلرندن، پتپرستلردن کوب فرقلری یوق ایدی. خلیفهلر سرایلرنده اولان سفاهتلرگه اهالی طرفندن ممانعت و اعتراض اولماسون ایچون علامای سوء، موجود و موهوملرنی جیوب مسلمانلرنی یتمش تورلی مذهبگه آیروب بر برلری ایله تالاشدروب طورلر ایدی. اوشبونك ایچون عربلرنك مهلمکت اداره قیلورلوق اقتدارلری و حکومت سوررلك کوچلری قالمامشیدی. بونلر اخلاقسزلقنك توبینه توشوب یتمشلر، بوندن صوگ نوشه چک یر قالدراماشلر ایدی. اوز حاللری اوشبو شکلده اولدیغندن صوگ دولتلرنينك منقرض اولمقی ایچون عربلر طرفندن توركلرگه دگل حتی مغوللرغه رنجورگهده حقلری آز اولسه کرک.

اوشبونك ایچون سید محمد سنوسی حضرتلرنينك: «خرستیانلر ایله توركلر بر حکمهلر» دیمش سوزی (اگرده دیمش ایسه) فاحش بر خطاسندن صانالسه یری وار.

توركلر حقنده بویله اعتقاد قیلوق نیچوک روا اولسون که اسلام عالمی اهل صلیب طرفندن استیلا ایدلنورگه باشلا-

خرافاتلر و کوب یمان اسملر نشر ایدوب طوردیلر. (۲) اوزلرنينك اوهامدن عبارت اولان تاریخلرینه و مصنوع روایتلرینه بنا ایدوب اسرائیل بالالری توركلرنی «غوغ» هم «ماغوغ» اسمنده ایکی شخص واسطهسی ایله حضرت نوحنك یافت اسملی بالالردن تارالیدیغنی اعتقاد ایدرلر ایدی. عربلر ایسه بنو اسرائیلنك اوشبو عقیدهلرینی اساس طوتوب توركلرنك قرآنده مذکور اولان یأجوج و مأجوج اولچقلرینی ظن قیلدیلر و شونك سببندن توركلردن نفرت ایدر اولدیلر، بونلرغه تقلید ایتوچی صوگ مصفلر اوشبو نیگرگه بنا قیلوب بیک کوب حقیقتلرنی تحریف ایتدیلر و علمی شیلرنی بوزدیلر.

(۳) روم و ایران عسکرلرینی کورا کاری ایله اوتوب قوغودقلردن صوگ، عرب فهلمانلری و عموما عرب عسکرلی حقنده: «بونلرغه مقاومت ممکن دگل، بونلر فوق العاده آدملردر» کبی بر اعتقاد دنیاغه تارالمش ایدی. اوشبو قورمان عربلر و هیچ کیم طرفندن مغلوب اولمقی احتماللری اولمغان بهادرلر، برنچی مرتبه اولهرق «سهرقند» اطرافنده توركلر ایله اوچراشدفارنده هیچ بر هنر کوستره آلمادیلر. ایراننك اگ مشهور صوغشچیلرینه و دشمن عسکرلرینی یون اورنبه تنه چک روده تعلیم و یرلمش فیللرینه قارشو طورمش عربلر، بو دفعهده فسقه سونگولی و فسق کوزلی توركلر قارشوسنده زبون قالدیلر. حتی اسلام عسکرینك باش قوماندانی اولان قتیبه، توركلرگه مقاومت ایتمک ممکن اولمادیغنی آچیق بیلدیکندن صوگ فورال ایله صوغشتمق یرینه حیل استعمال ایدرگه مجبور اولدی. ایشته بو اش عربلرنك برنچی دفعه اولهرق عزت نفسلرینه ضربه اولد- یغندن توركلر حقنده دشمنلوق قالدردی. گرچه صوگره توركلر اسلام دیننه کروب الوغ خدمتلر ایتدیلر ایسهده عربلر کونلنده اولان جراحت توزالوب یتمادی، دشمنلوق اثری هنوز قالدی.

(۴) مغوللر، اسلام ممالکتلرینی خراب و عرب حکو- متلرینی بر باد ایتدیکلرندن عربلرنك اچولری و کونلرنينك رنجولری مغوللردن اوتوب آنلر ایله نسل جهنندن قرابتلری اولان توركلرگهده بتشدی. حتی بیک کوبلر، مغوللرنك بو روده هلاکت دگزلی اولهرق اسلام دنیاسی اوستنه ناشوب آغوینه سبب، توركلر ایدیکنی ظن ایتدیلر.

ایشته ایسکی عربلرنك توركلرنی سومادیکلرنينك سببلری اوشبونلردر. لیکن بو بهانهلر ایله عربلر، کونلرنینه

صفرنڭ ۹ نچى كوندە وفات اولدى، ياشى ۵۶۸ ايدى. اورنینه ۱۶ ياشلارنده اولان اوغلى محمدالمهدى خليفه اولوب قالهشدر.

محمد مهدي سنوسى

محمد مهدي سنوسى هجرتنڭ ۲۶۱ نچى سنه سنده دنياعه كيلوب آناسى محمد سنوسى اعتناسى ايله تربيه قيلندى. ۸۰ ياشينه يتديكنده قرآن كريم حفظ ايندى، مغربنڭ الوغ عالمرى حضورنده تحصيل قيلوب ياش اباكان وقتنده كمالات تابدى وهر فندن كوب متنلر حفظ ايندى، تفسير وحديث همده ادبيات عربيه ده متخصص بر كيمسه اولهرق يئشدى. آناسى محمد سنوسى وفات اولديغنده آنچى ۱۶ نچى ياشنده ايدى ايسه ده آتاسينڭ اورنينه اوطوروب مريد تربيه ايدرگه و شاگردلرگه درس ويررگه باشلادى. آتاسينڭ يارانلرى اتفاق اوزرنده بوگا بيعت ويرديلر. طوغه سى محمد الشريفي هم برابرنده اولوب بونڭ هر اشنده ياردمچى اولوب طورر ايدى.

محمد مهدي اوشبو كوندن باشلاب آتاسينڭ مسلگينى نشر ايدرگه كرشدى وكوندن كون اتباعى كوابوب شهرتى نارالدى. بونڭ اجتهادى سببندن سنوسى طريقتى طرابلس وتونس، جزائر ومراكش، مصر وحجاز مملكت لرنده گنه دگل بلكه آفريقا قطعه سينه شايخ اولدى وهر ناحيه ده سنوسى زاويه لرى تشكيل ايدلى.

سودانده مشهور محمد احمد، ظاهر اولوب «مهدي» لك دعواسى ايله خروچ ايتديكند، اوشبو مهدي سنوسينڭ مرتبه سى بلند، مخلص ومريدلرى كوب ايديكندن غافل دگل ايدى. شونڭ ايچون بوگا مدارا قياورغه وكوكلىنى اوزينه جلب ايدرگه مجبور اولدى و ۱۸۸۳ نچى سنه ده اوزون مكنوب يازوب بالقصد ايلچى يباردى. مكنوبنده اوزينه ياردم ويرمكىن ويا كه طوغريدن طوغرى مصر حكومتى اياه صوغش ايتمكىن اوتنمش و اثرلى سوزلر يازمش ايدى (۱). فقط مهدي سنوسى بوگا اهميت ويرمادى والتفات ايتمادى.

شيخ ابوالهدي و شيخ ظاهر وباشقه مشهور شيخلارنى اوز حضورنده فوناق صفتى ايله آسراديغى كى بونى هم اوز حضورنده طومتق قصدى ايله سلطان عبدالحميد بالقصد استانبولغه چاقرمش ايدى، مهدي سنوسى بوگاده جواب ويرمادى بلكه توركييا حدودينه باقين اولان اورنندن آفريقانڭ دخى ده ايچكارى بر برينه كوچوب كيتدى.

(۱) مكنوبنڭ صورتى مصر مطبوعاتنده نشر اولندى.

نديغنده مشرق طرفى آنچق توركار هه نى ايله سلامت قالدى. توركار اسلامنى مدافعه ايتمك بولنده هر بر فدا-كارلقنى كوسترديلر و اهل صليب صوغشارينڭ آلداغى صفارى توركاردن عبارت اولور ايدى.

توركارنڭ اسلام دينينه ايتمش خدمتلرى فوق العاده در. بونى ايسه محمد سنوسى كى فاضل و داهى آدملر بيلورگه و تقدير ايدرگه تيوشلى ايدى. اكرده توركار ايله آكلا-شمس اولسه ايدى محمد سنوسى حضرتلر ينڭ اوشبو اجتهادى بو روشده عقيم فالمامش بلكه بيك الوغ نتيجه لر ويرمش اولور ايدى. مع ما فيه محمد سنوسى نڭ باشقه نقطه لرده اولان خدمتلرى شول قدر الوغ و فائده ليدرگه توركار حقنده اولان خطاسينى انشاءالله شونلر اورتورلر. خصوصا سيدنڭ بو كوئى خفلرى، توركارنڭ كيملر ايديكارينى كورديلر و عمللرينى تجربه ايتديلر. انشاءالله بونڭ سببندن شيخلرى طرفندن اولان خطالغى نعيمير ايدرلر و بو يولده اوزلرينڭ آلدانمش ايديكارينى آچيق بيلورلر.

* *

محمد سنوسى، ايلك وقتنده امام مالك مذعبنه اولمش ايسه ده صوگره اوز اجتهادى ايله عمل ايدرگه كرشدى و مشهور مذهب لرنڭ هيچ برينه اختصاص كسب قيلمادى. سنوسيلرنڭ عالمرى بو كوندده هم اوز اجتهادلرى ايله عمل ايتمكه لردر. اوشبونڭ ايچون بعض كيمسه لر سنو-سيلرنى مالكى، حنفى، شافعى و حنبلى مذهب لرى قيللندن مستقل بر مذهب اواق اوزره صانامقه لردر.

محمد سنوسينڭ بر قدر تاليفلارى هم وار. بوجمله دن: ايقاظ الوسنان فى العمل بسنة القرآن، السلسبيل المعين فى الطريق الاربعين، المنهل الرائق فى الاسانيد والطرائق، البدور الشارقة فى اثبات المشائخ المغاربة والمشاركة وغيرلر. مكه مكرمده حنبلى مذهبنه مفتى اولان محمد بن عبدالله بن حميد (۱) و مدينه عالمرندن فالح بن محمد الظاهرى (۲) وغيرلر بونڭ شاگردلرندر.

محمد سنوسى ۱۲۷۶ تاريخ هجرى (۱۸۵۹ ميلادى) ده

(۱) ۱۲۹۵ تاريخ هجرى حدودنده وفات ايتمشدر. ابن تيميه و آنڭ شاگردلرينڭ مجتهده فانى بر ذات اولديغى مرويدر «فتح البيان» تفسيرى حقنده يازمش بر تقرضى من كور تفسير طرفنده طبع ايدلشدر.

(۲) وفاتى ۱۳۲۸ هـ اوسه كرك. «حسن الوفا لاهوان الصفا» اسمده بر ثبتي مطبوعدر. روسيه مسلمانلرندن بصيرتلى و حرايتلى دانلردن كوب كيمسه لر بوگا شاگرد اولشدر، حديث علمى همده علوم عربيه اوقومشدر.

**

**

بو بحث گه ذیل (۱)

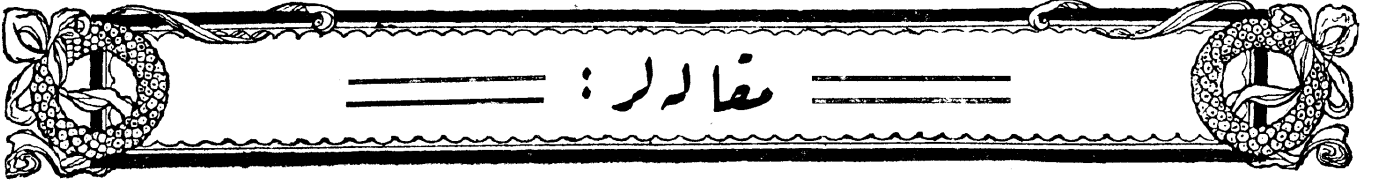
الوغ عنوانلر ویررگه و اوزلرینک اخلاص قویمیش آدملرینه «اولیا» همده «المتصرف فی القدرین»، «غوث الخلائق» و «قطب العالم» کبی مبالغه‌لر ایله توصیف قیلورغه جورمد اولغان صوڭ مسلمانلر ایچنده حقیقی صورتده الوغ ذانلر نادرلک اوزرنده یتشدیگی، حتی عصرلر اوتدیکی حالده بحق «آدم» اسمینه لائق بر کیمسه‌نی اسلام دنیاسی کوررگه موفق اوله آلامدیگی اربابینک کوز اوکولرنده در. فرنگ عالمری هر اشنی تجربه و تحقیق اصولینه قویدقلمی، شاگردلرینی وعموما یاشلرنی محاکمه اصوللری ایله آشنا قیلوب شوکا موافق حرکت ایتمک یولی ایله تربیه ایتدیکلری حالده، صوڭ وقتده غی مسلمانلر نظرنده اولان «علم»، باشقه‌لردن نقل ایتمک و: «فلان آدم، الوغ کشیدر البته بیلمی سویلاماز» دیه تقلید ایتمکدن و تربیه لری ده هر بر اوزلرندن مقدم کیلمش آدملرگه اباررگه تالقین قیلهدن عبارتدر. شونک ایچون کوب وقت ایکی کیمسه‌گه تقلید ایدوب بر موضوع حقدنه نفی ایله اثباتنی جمع ایدرلر و ایکی متناقض نرسه‌لر ایله اعتقاد قیلورلر. اوشبو ایکی قوم و ایکی مسلک حقدنه: «ای الفر یقین خیر مقاما واحسن ندیا» دیه سؤال اولنسه جوابی، طبیعی تقلید مجردنی تحسین ایتمکدن عبارت اولماز. ایهدی صوڭ عصر مسلمانلری طرفندن ویرلمش عنوانلرنک الوغ بر قسمینه مستحق اولانلر جمله‌سندن، اوشبو اورنده ترجمه‌لری یازلمش محمد سنوسی ایله آنک اوغلی مهدی سنوسی اولسه لر کرک. بو حقدنه دلیلمز «عبدالقادر الگیلانی صوڭنده تصوف عالمری آراسنده محمد سنوسینک مثلینی آدملر کورمادیلر» دیبولمش سوز دگل. ظنمزغه کوره بو حکم هر نه قدر «غوث الخلائق»، «نائب خیرالبشر»، «مجددالالی» کبی جزافی ورجم بالغیب سوزلردن اولماسه‌ده، اولچاوسز مبالغه‌لردن ایدیکنده شجهه یوق. بلکه بو طوغروده بزم دلیلمز: بو آدملرنک کوسترمش خدمتاری، قالدومش اثرلری وعموما عمللریدر. بونلرنک بر قسمینی کیله چکده بیان ایتسه‌ک کرک انشاء الله. (آخری وار)

مهدی سنوسی، علم وزهد، اقتدار واستعداد، حسن خلق و ذکوت کبی آدم بالالری ایچون هر بری قیمتی کمال اولان شیلرنک جهله‌سینی جامع بر ذات ایدی. اوشبونک ایچون، بولور بولماز پادشاهلرغه التفات ایتماش و کوب حکومتلرنی حتی بارغه‌ده صاناماش اوروپا دولتلری محمد مهدی احوالینی هر وقت کوزاتوب طورمشلر و آرنه حرکتلرندن ده غفلت ایتماشلر، حتی کوب سیاستلرینی بونک مقصدلرینه بنا ایدوب یورتور اولمشلردر. طوغروسی بو طریقت شیخی و بو دوریش، اوروپا دولتلری نظرنده کوچلی و سیاسی بر پادشاه اورنده طورمش و سنوسیلرده هر بر ایستدیکلرینی قیلورغه مقدر آدملر دیه ظن ایدلمشدر. اوشبونک ایچون جزائر کبی اوزینه تابع اولان اسلام ولایتلرنده سنوسی نفوذی نارالماسون ایچون فرانسه دولتی بتون کوچینی صرف ایتمش حتی اوشبو قصد ایله حکومت غزینه‌سندن هر ییل الوغ بر مبلغ تخصیص ایدوب طورمشدر (بزم خصوصی فکرمزگه کوره صوڭ وقتلرده «اتحاد اسلام» اسمنده بر مسئله چقاروب حکومت حسابنه هر سورچی آدملر قیلنندن فرانسیسه دولتی‌نی ده «سنوسی» مسئله‌سی ایله قورقوب قورصاقلرینی طویدر و چی آدملر اولمش، سنوسیلر حقدنه شونلر هر تورلی مبالغه‌لر نشر ایتمشلردر). اوزینک مریدلری عموما افریقا مسلمانلری بونک، آخر زمانده ظاهر اوله‌چق «مهدی» ایدیکنی اعتقاد ایتماش و حج‌گه واردیغنده بتون اهل اسلام بیعت ویره‌چکلرینی یاشرمکسزین سویلار اولمشلر. فقط بو اعتقاد درست چیقماش، مهدی سنوسی بوندن مقدم وفات ایتمشدر. بعض کیمسه‌لر فکرینه کوره شیخ حضرتلری کندیسی «مهدی» لک دعواسینی ایتماش و آخر زمان «مهدی» ایدیکنی سویلا و چیلرگه‌ده رضا اولماشدر. بز ایسه بو اورنده آنا ایله اوغلی بر برندن آیروب سویلارگه اوکغای اولسون ایچون بونی هر وقت «مهدی» دیه یورتورگه مجبور اولدق. زیرا آنا ایله اوغلیک هر ایکیسینک اسمی «محمد» اولوب شهرتلری «سنوسی» در. «مهدی» دیمکدن بزم مقصودمز اصطلاحی (آخر زمانده چیقوی کونولمش) «مهدی» دگل بلکه یالکزلقت معناسی ایله گنه‌در.

مهدی سنوسی ۱۳۲۰ - ۱۹۰۲ ده وفات اولوب یرینه بر طوغمه‌سینک اوغلی احمد الشریف بن محمد الشریف اوطورمشدر. بوکون سنوسیلرنک باش شیخلری اوشبو ذاندر.

(۱) فلبدلی احمد حلمی افندی‌نک «سنوسیلر» اسملی اثرندن و باشقه

بیک کوب منبعلردن اقتباس ایدلی.

عرب لغتی و آنک عالمی

یزیدی . (ابو محمد یحیی بن المبارک بن المغیره العدوی). مأمون خلیفه ایله سیاحت ایتدیکنده ایکوز ایکی (۲۰۲) تاریخده «مرو» ده وفات ایتدی. یاشی ۷۴ده ایدی.

یزیدی، فرائت، نحو و اخبار علمنده یدطولی صاحبی اولسهده نحو فننده خلیل، سیبویه و اخفش کبیلردن توبان مرتبهده اولدیغی روایت ایدلنور.

علوم عربیه هم فرائتنی ابو عمرو بن العلاء، عبدالله بن ابی اسحاق الحضرمی، خلیل بن احمد، یونس بن حبیب النعوی کنی الوغ ذالردن وخصوصا بصره عالمیرینک مستثنالردن تحصیل فیامشیدی. کندیسندن ده ابو عبید - القاسم بن سلام، اسحاق بن ابراهیم الموصلی و اوزینک اوغلی محمد اخذ قیادیلر. ابو عمرو بن العلاء فرائتی اوشبونک واسطهسیله مشهور اولدیغی و بعضی حرفلر حقیقه استاذی ابو عمرو که هم خلافتی قیلدیغی مرویدر.

ابو عمرو بن العلاء وفات ایتدیکنده آنک کرسیسنه اوطور و علم نشر ایتدی و صوگره «بغداد» شهرینه هجرت قیلدی. «بغداد» غه واردیغنده مهدی خلیفه ننگ خالی اولان یزید بن منصور غه ملازمت ایدوب آنک بالالارینی تادیب و تربیه هم تعلیم ایتدی. اوشبو مناسبت ایله (یزید که منسوب معناسنده اولان) «الیزیدی» دبه مشهور اولمشدر. صوگره خلیفه هارون غه قرابت پیدا ایدوب مأمون که مؤدب نصب اولندی. کسائی، الامین که مؤدب اولدیغندن بونلر هر وقت خلیفه سراینده برلیکنده اولورلر ایدی.

یزیدی، روایت بابنده اشانچلی بر کیسه اولوب اوز اشنده ثباتلی ایدی. ابو عمرو ننگ بر بالاکیزندن غنه اون بیگ کاغد قدر علم یازوب آلدیغی مرویدر. تالیفلری جمله سنن: النواری، المقصور و الممدود، مختصر لنحو، النقط و الشكل هم باشقه لردر. بو اثرلر بو کونده دنیاده وارمی یا که تلف اولدیلمی؟ بزگه معلوم اولمادی.

هارون رشید زماننده کسائی ایله بر مسجدده برلیکنده

قرآن شریف تعلیم قیلورلر و دائم خلیفه ایله مجلسداش اولورلر ایدی. یزیدی، هارون حضورنده مناظره ایدوب کسائینی الزام قیامش و بوکا شادلغندن بورگینی آتوب تاشلامش. بو وقت کندیسینه هارون: «غالب اولوب ده اوز اوزگنی ضبط ایدم آلمقسزین تربیه سزلیک کویسترو که کوره خصمکنک مغلوب اولوب ده تربیه لی اولمقی بنم قاشمده آرتق» دیمشدر (۱).

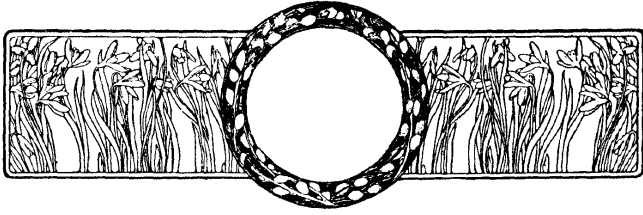
مأمون خلیفه، بر نرسه صور ایدیغنده بوکا جواب اوله رق یزیدی: « لا وجعلنی الله فداک یا امیر المؤمنین! » دیمش ایدی. مأمون ایسه اوشبو روشده جواب ویرمگینه تحسین قیلوب: « اوشبو عبارتده اولان - و - حرفی قدر اورنینه قویلمش حرف دنیاده یوقدر» دیمش و شرکا مکافات ایدوب الوغ هدیه ویرمشدر. (بو عبارتده اولان «و» حرفی نیچون بو قدر محبوب کورلمشدر؟ بونک سر و سببی مدرسهلرده علوم عربیه تحصیل ایدوچی شاگردلر که معلومدر). یزیدی، علوم عربیه عالملردن اولدیغی ایله برابر شاعرلردن هم معدوددر. گوزل شعر سویلر ایدی. مرتب بر دیوانی اولدیغی مرویدر. کسائی ایله محمد بن الحسن الشیبانی وفات ایتدیکلرندن هر ایکسی ایچون مرثیه ایدوب سویلامش شعرلری ایچنده اوشبو بیتلر وار:

اسیت علی قاضی القضاة محمد
فأذريت دمعی و الفؤاد عمید
وافلقتی موت الکسائی بعده
وکادت بی الارض الفضاء تمید
هما عالمان اودیا و تخرما
وما لهما فی العالمین ندید.

معاصرلری حقیقه بو روشده خوش معامله لی اولمقی حسن خلق صاحبی ایدیکنه دلیل اولسه کرک. حالبوکه زمانده شلرندن بعضیلری: «یزیدی عصرنده، علوم عربیه ده آنک مرتبه سنده بر کیسه کورلمادی، کسائی اگرده انصافی ایتمش اولسه ایدی یزیدی ایله مناظره قیلشوب

(۱) وفيات الاعیان صاحبی بو ماجرانک مأمون حضورنده اولدیغنی حکایت قیلمشدر.

ولاء سببندن «يزيدى» شوگا منسوب ايدى . حضرت عمر باباسى اولان عدى بن كعب بن لؤى بوگا باشقهدر .

يىلر، ايلر وكونلر.

I

ايسكى توركييلر نهرسه لرنك اجسام بسپطه - توپراق، تيمر، اوت و صو- دن تركب ايتوينى قبول وشو اجسام بسپطه نى تقديس ايتنه تورغان ايديلر . شو عناصر اربعه نك ايك حرم تليسى : قورالغه ياراي تورغان « تيمر » ايدى . تيمر، آلتن كومشدين وهر تورلى مال و خزينه دن قدرليدر . چونكى ، آدم نك جاني تيمر ايله آسرالا ؛ تيمر ايله ساقلانادر . توركييلر تيمرنى اصلا حرم تيسز تاشلاماسار ايدى . يولدن تيمر كيسه گى تابلسه - يول اوكوغه ، مقصدقه ايرشوگه اشاره ايديكينى تجر به ايتوچيلر بوكونده ده باردر . « تيمر ناپقان - تيلرمهس » مقاله هر توركينك آوزندن ايشتوگه ميكن در .

ايسكى توركييلر تيمرنى « آى بالتا » صورتنده طو (علم) لرينه ترسيم ايتوب ، كوز آلديلرنده بولندرور ايديلر . (آى بالتا - آغاچ ساپلى بولوب ، قلچدن اهميتلى و قدرلى توتلور ايدى .) آى بالتا صورتى فسقارتلوب ، « آى » صورتينه فالدرلوب ، ايل خان لر رسمى نامغالرنده استعمال ايتهر بولمشلر . آى صورتى رسمى نامغا بولوب توركى حكومتلرگه شوندىن فالمشدر (۱) .

كيسرالر طرفندن سوغلمش آقچالرده غى آى علامتى توركييلردن آلمش اولاجقى ظن قرييدر . كيسرالر نك توركييلر ايله قودالق مناسبتى بارلقى شو ظننى تقويه فلادر . معاويه طرفندن سوغلمان نهككهلرده گى آى علامتى نك اصلى توركييلردن چقغان بولادر .

ايسكى توركييلر چه : انيساننك عمرى دور ايله

(۱) ۳ - جلد «شورا» ده ۲ - عدده آى علامتى حقنه سوزلر

بار ايدى . مراحت اولنا .

يورمك اورنينه آنك حلقه سينه مداومت ايدوب استفاده قيامش اولور ايدى» ديپور اولمشلر .

يزيدينك بعض بر نوادرلرى ، معاصرلرينى هچولرى واردر . كوب اورنده اعتزال مذهبنى التزام قيلديغندن معتزله لر بونك حقيقت حالده معتزلى ايديكينى دعوى قيلورلر . ييزيدينك بيش اوغلى اولوب هر برى عالم واديب ، فاضل و شاعر اولورق يتشمشلر وهر برى علوم عربيه ده استاذ اولوب الوغ خدمتار ايتمشلردر .

اوشبو عائله ده صاحب ترجمه دن باشقه «يزيدى» ديه مشهور اولان عالمر بولردر :

(۱) ابو عبدالله محمد بن ابى محمد . بو كيسه ، ترجمه سى يازلمقده اولان ييزيدينك الك الوغ اوغلى اولوب لغت و علم قرائنده يد طولى صاحبي ايدى . آتاسى ايله برلكده المأمون گه مؤدبلك قيلدى ، گوزل شعرلر سويلر ايدى . المأمون ايله برلكده خراسانده طوردى و اوزون عمر سوروب معتصم خليفه گه ده ايرشدى . معتصم ايله مصرغه واردىغنده شونده وفات ايتدى .

(۲) ابو اسحاق ابراهيم بن ابى محمد . بو هم ترجمه صاحبينك اوغليدر . ابو زيد انصارى ، اصهعى كى مشهور ذاتلر حضورنده تحصيل قيلدى ، اديب و شاعر بر ذات اولوب يتشدى . ۱۷ ياشندن اعتبارا « كتاب ما اتفق لفظه و اختلف معناه » اسمنده بر اثر يازارغه كرشوب ۴۳ ييل مدتنده و ياشى ده ۶۰ گه يتديكنده تمام قيلدى . بوندن باشقه مصادر القرآن ، كتاب فى بناء الكعبة و اخبارها و باشقه اسمده اثرلرى وار ايدى . ۲۲۵ تاريخنده وفات ايتدى .

(۳) ابو عبدالله محمد بن العباس بن محمد . ترجمه صاحبينك تورونى اولوب نحو و ادب علمنده ، نوادر و عرب خبرلرينى بيلمكده زمانينك فريدى ايدى . استاذلرى اوزينك عه عبيدالله بن محمد ، ثعلب و باشقه لردر . فارتا - يدىغندن صوك مقتدر خليفه بالالرينه مريبى و مؤدب نصب اولنمشيدى . بونك حقنده « اغانى » صاحبي ابوالفرج الاصبهائى : « فاضل واديب اولوب راست سوزليلكده نظيرسز ايدى ، شريكارمز ايله برابر بو كيسه دن كوب علم آلدق » ديمشدر (ج ۱۸ ص ۷۳) . كتاب الخيل ، مناقب بنى العباس ، اخبار اليزيديين اسمنده و بونلردن باشقه هم تاليفلرى وار ايدى . ۸۲ ياشينه ايرشوب ۳۱۰ تاريخى جهادى الاخرى ده وفات ايتدى .

عدى ، فريش قبيله سندن عدى بن عبد مناة اولوب

وتوركلر عادتىن سو يوچىلردىن يوغار يىدە غى ارەت بلان ياش ساناو لرن وشونى بالالرىنە او يره تولرن توركلك نامنە اوتنور ايدىم . هيچ بولماغاندە كاليندار چيلر اوزلرىنڭ اشلر نده توركلك نشانەسى كورنسون اوچون ، كاليندارلرىنڭ طشندە بولسەدە ، فاي يىل ايكنەن يازسەلر ياخشى بولور ايدى . نيچە يىلردىن بېرى دوام ايتكەن ، زمان كاليندارى « دە بز مونى كورە المادق . بوئەن ملتىرنڭ شونداى ساغندىرغچلرى بولسە آنى اللە نيچە نوشكە ارى ارى حرفلر ايلە يازار ايدىلر . توركلك اونتلماسون !

ايسكى توركلردە بر دە سياسى ياخود ياكيرو دورى بار ايدىكى ، اوده موشە لى دورى ايله چيكلە نوب ، دورت موشە لى بر دور حساب ايتلوب ، ياكلەناس اوچون عناصر ار بىمە ايله تعين اولنور ايدى . بورن زماندە تچقان توپراق ، بارس توپراق ، تچقان تېمىر ، سىر تېمىر ديه سانار ايدىلر . لىكن بوزماندە آلاى سانار اونتلماشدىر . توركلردە « ايللى يىلدە - ايل ياكيى » ديگەن سياسى واجتماعى بر مقال باردر . يەنى ايللى يىللى بر دور حولان ايتكەندە خلق ياكيرادر . خلق آراسينە ياكيى كرگەن بر اش ايللى يىلدە اوزنكى بولوب كورنەدر . دورت موشە لى اوتكەندە ۴۸ يىل تمام بولوب ، ۴۹ نچى دە ياكيى دور با- شلانادر . شول سوزلرنى بر آز تفصيل قلساق اوفوچيلر شايدە اوسانماسلر .

ياكيى دور ايله برگە خلق آراسينە كرگەن بر اش شول دوردە توغان كشيلىر ايله برگە ياشيدىر ، اولر آنى ياكيى ديب بلمەيلر ؛ فقط ايسكى دورنڭ كشيلىرىن ايشتوب كنه اونڭ ياكيى ايدىكن بلمەلر ؛ لىكن اوزلرى اوڭا مونىس بولوب ، باتسنايلر . اوتكەن دور كشيلىرى اولب بتكەندە اوچنچى دور باشلانوب كشيلىر تاغى ياكيىرا باشلايدىر . باياغى ايكنچى دوردە قبول ايتلگەن بر اش اوچنچى دە توغانلرغە ايسكى بولوب كورنەدر . ايكنچى دەگى كشيلىردە اوزلرىنە مألوف بولدىغى اوچون اول اشنڭ ياكيى ايدىكن توشندىر مەيلر . بس ايللى يىلدە ايل ياكيى بولوب ، نكى ياكيى اشە ايللى يىل اچندە ملتىنڭ اوزنكى بولوب ، كورنەدر .

ايسكى توركلر شو ياكيىرونى دورت موشە ليدە تابوب ، وكوبرهك ياشاگەن قارتلر اولب بته رلك قابوب ۴۸ گە تاغى بر - ايكي يىل فوشوب دورنى نوگەل ايللى

چيكلەنوب ، هر اون ايكي يىل بر دور اعتبار اولنور ايدى . شول اون ايكي يىل اون ايكي حيواننڭ آتى ايله تعين اولنمشدىركى ، هر يىلنڭ حيوانى شول يىلنڭ طالعىدر . (يعنى اول يىل شو حيواننڭ قسەمتنچە بولور ديمكىدر .) اول يىلدە جارى بولاچق اشلر شول حيواننڭ طبعى اوزره بولور ديگەتلىر . حيوانلرنڭ آنلرى : تچقان ، سىر ، بارس ، قويان ، الو ، جلقى ، جلان ، قوى ، ميشن ، تاوق ، ايت ، دوگوزدر (*). (الو - صلور زىندە - صو اچندە تويمە كېك بوگەرلەنگەن بر قابقنڭ اچندەگى مخلوقدر . اكەم - توكەم دىرلر . ميشن - مايمل ديمكىدر .)

هر دور بر « موشە لى » آتالور . ايكي موشە لى - ۲۴ ، اوچ موشە لى - ۳۶ ؛ دورت موشە لى - ۴۸ يىلدر . توركلردە عمر شول دورلر ايله سانالادر ايدى . خصوصاً توركلرنڭ عادتتچە : كشيلىر آراسندە يوغار يلقى (تفوق) ياشنڭ بيوكلىگينە قارالوب ، ۵۲۸ دەگى ۲۷ دەگىدىن يوغار يدر . بناء عليه عمرنى شونڭ ايله چيكلەمك دە زور قولايلىق بارلقى معلومدر . شو ايسكى عادت فازاقدە بو كوندەدە جار يدر . بر قازاق يوز چافرم اچندەگى بارچە قارت - ياش ، ايركەك - آيال نڭ توغان يىلن بلوب ، شوڭا كورە معاملە فلوغە مجبوردر . يات كشى نڭ يىلن سوراغاندە فاي حيواننى آتاسە ، چراينە قاراب سور اوچى نڭ كوگاندە نڭينڭ ياشى منصور بولور .

دورنڭ باشى تچقان يىلدىن باشلانادر . ۱۹۰۰ نچى يىلدە مارتدىن تچقان يىلى باشلانوب ، ۱۹۱۱ نچى يىلدە دور تمام بولدى . ايندى ۱۹۱۲ نچى يىلدە مارتدىن تاغى تچقان يىلى كيتەدر . ۳ نچى سىر يىلى ، ۴ نچى بارس يىلى . . . الخ بولادر .

استاتىستىق هم ترجمە حال اوچون زمانمزدە ياشلر ميلادى ياخود هجرى تاريخ ايله قيد اولنسدە ، كشيلىر آراسندە « ياش قايرو » (عمر ساناو) اوچون اول رەت اكفائىسزراق ايدىكى معلومدر . حاضر بز نڭ خلق آراسندە كشى ياشن بلو توگل ، اوزينڭ ياشن بلمەى اولب كيتو- چيلردە كوبدر . درست ، ياشن بلمەى يورگەندىن كشى ئلله نيندەى ضررلر كورميدىر ؛ شونەدە بر قيدىزلك ، توفنلك علامتى بولوب ، انسانيت اوچون كېمچىلكدر توركلكىنى

(*) توركلرنڭ تجربەسنچە اون ايكي يىلدىن دورتى - تچقان قويان ، جلقى ، تاوق يىللى خىرسىزدر . ايڭ خىرلىسى - بارس يىلدر . « بارس جلى - بارن چەچ ؛ هيچ بولماسە - تارى چەچ » ديگەن مقال ايسكى زماندىن بىرى مشهوردر . يعنى بارس يىلدە هر تورلى آشلقنڭ بارندە چەچ ؛ هيچە چەچمەى قالما . تارى بولسەدە چەچ ديمكىدر .

ایدلنڭ غرب یاغندهغی ولایتلرده باشامکده بولغان بر نیچه میلیون میشر قومی نڭ تلی بولغار حکومتی زماننده روسلرغده حکمن بورگزمش ایدی. ایلیلی یلده - ایل یاڭی بولوب، بوکون ترکیبیلرندن بر معناده آڭلاشلماساق درجهده روسلاشمشدر.

تورکی قوملرنڭ اوزلرینه خاص گوزل سیما و قیافتلری بار ایدی کی، یالغز فازاقلرده سافلانمقده در. اولغا بوینده غیلر آر، چیرمش، چواش و روسلرنڭ قزلری ایله ازدواج مناسبتندن، ایلیلی یلده - ایل یاڭی قاعدهسی بوینچه، بیک یه مسز و کورگنسر تورگه اولمشلدر.

خلاصه، تلهسه یاقتی و تلهسه یامان بولسون، بزم آرمزغه بر اش، بر عادت، بر طبیعت، بر خلق و بر مواد ایلیلی یل اوتکهن سوڭ اوزمزنکی بولوب اوله چکی طبیعیدر. شول آراسنه آبروچه دقت اولنسون! اصول جدیده نڭ چققانینه اوتوز یل بولوب کیله در؛ ایلیلی یل اوتکهن سوڭ تگی ایسکی اوقو دیگهن نرسه نی آوزغده آلوی بولماس. هر اش کی، عموم طرفندن قبول آلندیمی؟ یاخود عموم اوڭا یاخشی نظر ایله قارادیمی؟ - گهرچه چققان وقتنده اوڭا فاندای کوچلر صرف ایتلوب فارشی تورلسهده - بتدی ایندی، ایلیلی یلده اول اش اوز اورننه اوترغان بولادر.

بوکونده بزم آرمزغه کرگهن وکروب یاتمقده بولغان یامان اشلر، عادتلر، مودالر و الله نهرسه لر باردر. اولرنی چیکلگه سایو یاراماس. ایلیلی یلدن سوڭ ترسه کنی تشلرگه توغری کیلورده - آوز جیتمس.

روسچه اوقوچپار حقنده اهمال قلوب، تورکی تل اوقوتلماشه، تورکی ادبیاتندن خبردار ایتلمهسه و اولرنڭ قاعده لری بلدرلمهسه ایلیلی یلدن سوڭ اوکنچلی حاللر کورنوی احتمالدر.

بلورگه کیرهک کی، بر اشنی میدانغه قویا آلو و بر فکرنی عموم غه قبول ایتدرو اوز زماننده بیک سیرهک کشیلرگه گنه توغری کیله در. لیکن شولای اوز زماننده قبول ایتلمه گهن سوڭ دیب یاخود ایتلمهس دیب اویلاب فائده لی اشلرگه تشبث ایتودن کبری تورو جائز ایمهس. اوز زماننده قیوم الناسرینی کم تانودی؟ کم سوزن توتدی؟ کم فیکرن اونانندی؟ اونی بیت «سوقر قیوم» دیب کنه یورتیلر. اما آله اولگه نینه اون یلده یوق (بلهم) اونی ساغنا باشلادیلر؛ ایلیلی یلدن سوڭ تاغی باشقه چه بولور.

یلدن سانانلر. و شو قاعده نی سوڭغیلرغه تعلیم اوچون «ایلیلی یلده - ایل یاڭی» مقالن سویله ب فالدرمشلدر.

ایسکی زمانده تورکیلر آراسنده اوزاق باشاوپیلر بالقه قاراب، بولسه کیرهک، اولرنڭ دوری ایلیلی یلدن قویلقان. بو زمانده ایسه هرلر قسقا بولغانغه در، یاکیرو دورن اوتزغنه یلدن قویغانلر. مثلا: ۳۱ نچی مارت نظامن چقارغانده اینارودیسلرغه روس حرفلری آلتمش یلده ملی بولوب نانولاچغن فرض و خیال اینکه نلر. شو یله کی، روس حرفلری ایله اوقی باشلاغان بالالر اوز حرفلری بارلقنی اولکه نلردن ایشتوب اوسسه لرده، لیکن استعمال قلمغان سوڭ اولرنی اوتتوب، روس حرفلرینه الفت حاصل ایتلر. اوتز یللق بر دور اچنده اولکه نلر اولب بنوب، تاغی اوتز یلنڭ اچنده روس حرفلری تمام اوزلرینکی (ملی) بولوب نانولاچغی اوموت ایتلکهن.

بو اورنده اوقوچیلرنڭ دقتنه عرض ایتنه تورغان بر اش بار: شو «ایلیلی یلده - ایل یاڭی» قاعده کلیهسی بر طبیعی قانون حکمنده در. ذاتا اوزیده طبیعی قانوندن آلنمشدر. شو قانون هیچ مخالفتسز اوزینڭ حکمن یورگروب تورمقده در. بو کونگه قدر تورکی قوملر باشینه نقدر اوزگرش کیامش ایسه همهسی شو قانون بوینچه کیامشدر. بر وقتلرده تورکی قوملر، اوزلرینڭ کوبلکلرینه قاراماینچه، بر قان و بر تن و بر وجود حکمنده ایدیلر. ایلیلی یل ساپن ایل یاکیروب، بو کون بو قدر نفرقه بلیه سینه اوچرامش لردر. بر شاعرمنڭ: «سارت، عرب، قرغز کبک بزگه باشقه بولغان خلقلرنی اونونمیق» دیدیکی سوزلرنی اوقوغانده کشی حیران قالادر. عرب باشقه ملت بولسون؛ اما بزم سارت آنادیغمز اوزبه کلر، قرغز آنادیغمز فازاقلر نه چیتدن بزگه باشقه بولالر؟ اوشبو علم عصرنده اوشندای سوزلر قبول آلنورلیمی؟ شهرتلری آفاقنی توتقان تورکیلرنڭ تاریخ لری نه اوچون کورلیمدر؟

بو کون عثمانلی، آذربایجان، چاغاتای، فازانلی و آلتای لسانلری آتالوب، باش باشینه بولهک سانانغان تورکی لسان، کیچهگی کون دیهرک یاقن بر زمانده برگنه، عمومی و بلیغ بر تل ایدی. ایلیلی یلده - ایل یاڭی قاعدهسی اقتضاسی بوینچه شول تل بیش بیوک شعبه گه بولنمش در؛ ده توغریسی قصدا شولای نالمنشدر.

ماشينالار ايسه، نيندى فاتى تيمرلردن نقلى قوروچلردن ياصالسهده تيز طوزالر واطوله لر. بو جهندن قاراساڭ البته زور آيرما بار.

هر كمنڭ معلومه يدرکه، بزنگ هم حيوانلرنڭ نه ننده قان نامرلرى بار، اول قان نامرلردن، نه نمنڭ بوزولغان هم واتولغان ييرلرن توز اتوب يورى طورغان فانلر آغوب يورى. شونلقدن حيوانلر هم آدملر كوب ييلر عمر ايتنه آلا. مونه شونسى بار: حيوانلرنڭ تركاك ايتولرى پاراوى ماشينالرنڭ، اشلرينه اوخشى: ماشينالر اشله سن اوچون آڭا اوطن كيرهك، حيوانلرغده آشارغه آش كيرهك، اوطن يانسون اوچون آنى پيچكه سالوب، صاف هوا كروب طورسون اوچون پيچنك آغزن آچق قويوب اوت تورنه لر، صاف هوا كروب طورماسه، اوت بانمى، اوت يانماسه ماشينا اشل مى، شونك كيك حيوانلرغده هم آدملرغده صاف هوا كيرهك، اگرده حيوانلرنڭ صاف هوا آلا تورغان بوللرن يعنى آوزلرن بورنلرن فابلانسسه بش مينوتده طورا آلمايچه شوندوق ئوله لرلر.

تنفس يعنى طن آلو - I. بزنگ طن آلا تورغان اوپكه لريمز نيمر چى كوره كلرى كيكدر. بر قولگزنى بر ياق قابرغه كزغه ايكنچسن فارنكزغه قويوب قاراسه كز صولاغان چاغكزده قابرغه هم فارنكزنگ بر توشوب بر كوتاريلگانن سيزارسز.

بزنگ كوكرك آللريمزنى، ايكى ياغندن قابرغهر، آستى ياغندن، اوپكه لريمزنى قارن هم اچا كلريمزدن آيرغان، «حجاب حاجز» روسچه Грудобрюшная преградка ديوپ آتالونغان بر پرده (جارى) ئه يلدنرب آغاندر. بو پرده هر وقت اشده، جيل بلن جيلكانلر ئورولگان كىي بوده ئورولا. بو چاغنده قارن توبان توشه، هر ياغندن توتولغان بر يالوق كيك تيگزلانگان. تارتلغان چاغنده قارن هم اچا كلر يوغارى كوتاريله در. قابرغه هم قارن كوتاريلگان چاغنده كوكراك كيكايه، اوپكه لرده بوشاق حاصل بولوب شول وقتده آغز وبورندن صاف هوا هجوم ايتوب اوپكه لرگه كره در. تيمر چى كوره كلرن برياق استيناسن يوغارى كوتاروب اچنده بوشلق حاصل ايتدرلر، شول وقتك كوره كنگ اچى هوا بلن ئورولوب طولا. صوكره باسسه لر، هوا كورك آغزندن چغه. شونك كيك ئوبكه ده بوشلق حاصل بولغان چاغنده خارجدن هوا هجوم ايدوب كره، صوكره قارنلر توبان توشوب قابرغهر نسلغان چاغنده ئوبكه ده

شولاي؛ بزگه حاضر ايللى يلى آلفه قويوب، جدى صورتده (ألبته سوز، داو و جانجال ايله ايمهس، بهلىكى اش ايله) اجراسينه كرشله تورغان اشلر كوب: عائله تربيه سن اصلاح، تهذيب اخلاق، حجاب، توحيد لسان، اوز ايلمزنى تانو، اصلاح حروف، اشقوللر آچوب روسچه اوقوتو و غيرلر. منه شول اشلرنى بالفعل گه چغارورغه يورگنده نقر زهرلر تانورغه توغرى كياسه ده بارينه كوكرك كيروب، يولده دوام ايتلسه ايللى يلدن صوڭ تاتلى جيمشلرن تاتو ميسر بولاچقدر. حسن على.

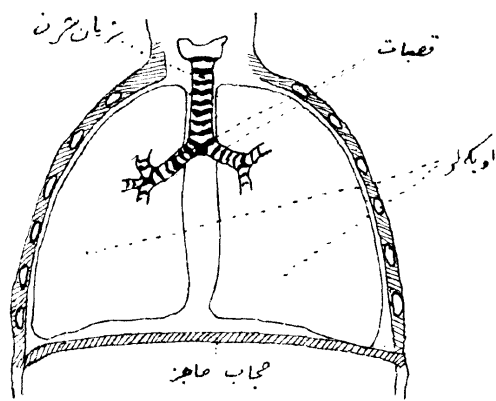

تنفس - Дыхание

سلامت بولور اوچون، نرسه تنفس ايدرگه تيوش؟ بزنگ مدرسسه لر كيك حفظ الصحت كه رعايت ايدلمه گان مدرسسه لرده كى ضعيف شا كردلرگه دوختورلر، جاي كوني آللرغه فایتوب اورمانلرده، بولونلرده يورورگه قوشالر. شولايوق، قش بوينچه طغز اوودلرده، يووش هوالى پادواللرده خدمت ايتوب، آنداغى بوزوق هم رطوبتلى هوانى تنفس ايدوب، (صولات) عمر ايتكان آدملر، يازغه چققانده كول توسلى آق يوزلرى آغارغان بيتلرى شيكگان ضعيفلنگان بولالر. بونداى آدملر صحرالرگه چغوب اورمانلرده، بولونلرده صاف هوانى تنفس ايدوب بر آي بولسه ده يورسه لر، يوزارينه آدم توسى كروب فالونايب نازاروب كيتهدر. «بزگه نيگه صاف هوا كيرهك صوڭ؟» ديسه لر ايندى جواب بيك آسات. صاف هوا، تنفس (صولاو) اوچون كيرهك ديمز.

بز، نى اوچون هم نى روشلى تنفس ايتهمز؟

حكيملر، آدم و حيوانلرنڭ گوده سن، دنيا ده طورون پاراوى ماشينالرغده اوخشانلر، لکن حيوانلرنڭ گوده سى يومشاق هم صيوق نرسه لردن ياصالغان بولسه ده اوزلرينڭ واطلغان ييهرلگان ييرلرين اوزلرى توز اتوب طورديغندن بر نيچه اون ييلر حتى يوز ييلرغه چانلى عمر ايتهلر،

طن آلتان وقتىدە، قاپرغەلرنىڭ كىڭىيىپ حجاب حاجزىنىڭ تىڭىزىلىنىپ اوپكەلنىڭ زورايۇشىنىڭ صورتى.

بىس موندىن، كوكراڭلارنى قىسۇپ بەيلاپ يورۇننىڭ ضررى بولىدىغى آڭلانىدۇر، لىكىن مع التأسف بىزنىڭ آنالار باش بالالارنى ياخشىلاپ تىرىپەيدە باۋادىكىلەردىن، بىزەگى بالالار باش چاغىنىدۇق كوكراڭ سۇپاڭلارنى، قاپرغەلەرنى تىبىئىي خەلقنىڭ بوزۇلۇپ بۇكرى بولۇپ ئۆسەلەر. سۇپاڭلارنى اوزورنىدىن كۆچۈپ كوكراڭلارنى تارايۇپ ئۆسكەچ تىنەس ايتكىلىدە ساقى ھوانى الېتە ايرىكىلىپ آلا آلەيدۇر. شەرلەردە بەض خانىلەر، مارچەلەرگە ايارۇپ اوزلارنىچە زىفا بوى اولمىقى اولوب، بىللەرن شوبىشە بىلى كېك ياسار اوچون كوكراڭلارنى كارسىت بىلەن قىسۇپ بەيلاپ يورۇلەر، لىكىن بو اشدە شول، قاش تۈزە نەم دىوب كوز چغاروقىيلىدىن اولوب، كوكراڭگە ضررى تىدەر.

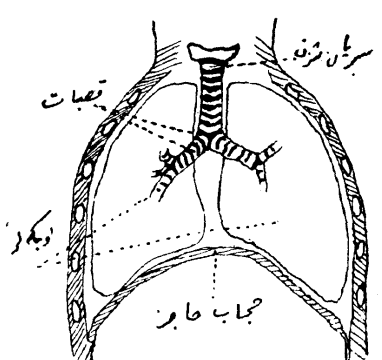
بوزۇق ھوانى تىنەس ايتو، ناچار آشاوغە فاراغاندە بىك كۆپ مرتبە ضررلىدۇر. آدم آفسىز بىر نېچە كۈنلەر طورە آلا، اما ھواسىز بېش مېنوتىدىن آرتق طورا آلەيدۇر. نىندى اوستا، ھم ھواسلىق غە عادىتلەنوب بىتكان ۋادالاز (غۇاص) لەر، سو آستىدە اىكى مېنوتىدىن آرتق طورە آلەيلەر. صوغە باتقان كىشى صودە يدى، سىز مېنوتىدىن آرتقراق طورغان بولسە، آنى سلامتەلەندىر بولەيدۇر.

بىزنىڭ يوراك ھم اوپكەلەر بىز، كۈنى، تۈنى ھەر بىر مېنوت، سىكونت ساقىن - ھىچ توقتامىچە طوغان چاغەزدىن باشلاپ ئولگىگانگە قىرى اوز اشلار بىن اشلەپ طورالەر، اوپكەلەر بىش مېنوتقىنە بولسەدە اشدن توقتاسەلەر آدم شونىدوق ئولەر ايدى. آدم ھەر وقت مېنوتىدە ۱۵ مرتبە طن آلۇب طن بىرە دىب ايتۇرلك، لىكىن طن آلۇب طن بىر ھەر وقت بىر تىڭىز بولەيدۇر. ياتقان وقتىدە سىراك طن آلامىز. او طورغان چاغەزدە جىشراق، آياغە باصوب طورغاندە طاغى جىشراق،

قىسۇلۇپ اچىدەگى ھواسىن كىرى چغارەدەر. بىز موڭا، «طن بىر» دىمىز. ھوا، كىرگانە نىندى يولدىن كرسە چغاندەدە شول يولدىن چغە يەنى اوز بورىدىن چغەدەر.

تىنەس ايتكىن چاغىدە ھوانىڭ بىر كۆچۈك بىلوت يا ايسە طومان تۈسلى بولۇپ آغزلىرىدىن چغوب كىتكىن قىش كۈنلەردە، طىشە، كوررگە بولا. آلايدە ئوبكەدە بولغان بىتون ھوا چغوب بىتى. بىز قىط آنىڭ ھواسى تىفەيدوب گنە طورامىز، آنەدە ھەر وقت ھوا قالوب طورار. آنەدە بىتون ھوانى چغاروب بىرورلك ايتوب، بىز، قاپرغەلەر بىزنى قىسە آلەيمىز.

بىزنىڭ قاپرغەلەر بىز بىر كىڭىيىپ بىر قىسۇلەر. حجاب حاجزى طاغى بىر ئورۇلۇپ، بىر تىڭىرلەنە، آغز بورىدىن ساقى ھوا كىرەدە چغە، ھم قايسى وقتىدە يوقلىمىز - بولارنىڭ قىندە بىز ھىچ اويلايمىدۇر. اگەر بولارنى اشلەر دىب سانساق بىك ياخشى اشلەر ايدى، آلارنىڭ قىندە «اشلاسەلەر، ايرنەسەلەر يارار ايدى» دىب اويلاپ ھىچ باش واتاسەز يوق، آلار اوزلارنى اشلەر، ھىچ بىر يال ايتىمىلەر - ايتسە - لردە بىك آز «اھ» دىگانچە گنە، صولو آلارلارندە غنە پال ايتەلەر. تىنەس ھم يوراك تىبوى اوز اختىارمىزدە بولغان اشلەر توگلدەر. ھىچ بىر قوت سىراق ايتماسكە اول، اوز اشن داۋما اوزى اشلەپ طورادەر. اگەر دە براو تىنەس نىڭ اشىنى (يەنى قاپرغەلەرنىڭ كىڭىيىپ قىسۇلۇرىنى) طىسە، شىكسىز ئولەر. كىرىچ صوغۇچىلارنى بالچق التانە پار باصوب ئوتىرگەلا گنى ھەر وقت ايشتولوب طورار، يار باصقان آدملارنىڭ اوزى بورىن ھم مۈين قۇم - بالچق باصماسەدە باشقە بىتون گاۋ - دە سىن ھم قاپرغەلەر بىن بالچق باصوب، قاپرغەلەرنىڭ كىڭىيىپ قىسۇلۇپ بىر كىرگانە نىندى طن آلا آلەيمىچە ئولەلەر.

طن بىرگان وقتىدە قاپرغەلەرنىڭ قىسۇلۇپ، حجاب حاجزىنىڭ ئورۇلۇپ ئوبكەلنىڭ تارايۇشىنىڭ صورتى.

توقتاب، آلاز قىلغان ھەر بىر خىطانى بىزنىڭ دە عىنا تىكرار
 ايدە بارومىزدىر. احتمال بو بىزنىڭ گنە، بىزنىڭ ملت كە گنە
 مخصوص بولغان آورودە نوگىلدىر، احتمال تارىخنىڭ ھىركىتى
 شولايدىر. شولايدە بولسە اشەگان «اشكىدن» اوزىگە
 بىردە حساب بېرى بىر مېنىم اويىمچە بىك ياراب بىنى .
 بىزدىن قارىتراق ملتارنىڭ طرز ھىركىتى بىزگە سىبق بولورغە
 تىوش ايدى . بىز آلاز قىلغان بولساھىرنى بىتون كوچىمىز
 بىرلە چىتدە قالدروب، طرغىر يىراق بول بىرلە بارغە تىوشلى
 ايدى . نىگە بىزگە آلاز قىلغان ھەر بىر خىطانى عىنا قىلوب
 بارغە! بىزنىڭ تىرقى بولندە ھىركىتىمىز آلاز اىزىنە باصوب
 بارودىن عبارت بولسە، بىزنىڭ آرامىزنىڭ ھىچ بىر وقتدە ياقىنلاشو
 احتمالى يوق . تارىخنىڭ اىك زور خىدمەتى دە بىزگە شوندى
 خىطالرنى كورساتو ھىم بىزنى فائىدەسىز يولاردىن صاقلاو بولسە
 كىراك . اما بىزدە ايسە بىرگنە اشەدە شول آچى خىطالردىن
 فائىدەلىنو قوسى يوق . بىز نىچە يىلدىن بېرى ايتىدائى تىلىمىدە
 اصول صوتىدە استعمال ايتىمىز دىمىز، اما بىز اصول صوتىدە گە
 كىلوب يىتكەنمىز يوق، فقط آندىن بىر نىچە باسقىچ توبەنىراك
 بىر نقتە تىرەسندە ھىركىت ايتىمىز . مەترى مەتلەردە اصول صوتىدە
 تاشلانوب، باشقە بىرر اصول قىبول ايتىلور، بىز فقط شول
 وقتدە غنە آنىڭ يانينە باروب يىتمىز و آكۇ يابوشىمىز،
 مىرات تىرەسىنە جىواغان وارثلار كىبى آنىڭ باندىن كىتمەمىز .
 اصول صوتىدە، ايتىدائى تىلىمىدە فىننىڭ اىك صوڭقى سوزى
 توگىل، اول بىر وقت تاشلانور، بىر وقت توگىل، حاضردانىك
 شوڭا يوللار كورسەنە باشلايدىلر . حاضرى كوب بىرلەدە آمىرىكا
 اصولى بىرلە تىجىر بەلر ياصىلر ھىم آنىڭ اصول صوتىدە گە قاراغاندە
 ساناب بىترگىسز فائىدەلىرىنى كورسەتەلر . شول طرىقە آفرون،
 آفرون غنە آمىرىكا اصولى، اصول صوتىدە نى چىقارچى .
 حاضرى روس فىلولوگ ھىم پىداغوغلىرى آراسىدە روس
 تىلىنىڭ صرف و نوسىنى مەكىن مەرتبە فسقارتو مەسئەسى
 كوتارلوب طورا . آلاز، صوڭقى زامانە تىلىنى تىرتىب گە سالامىز
 دىبە، صرف و نەو قاعدەلىرىنىڭ غايتدە كوبايوندىن وشول
 طرىقە تىلنىڭ چوالوندىن زارلانالىر . مونىڭ نىچە تورلى ضرورنى
 سانىلر . آلاز بىگرا كدە شول كىكائىتلىگان وصولغان صرف،
 نەو كىتابلىرىنىڭ مەكىلەرگە كرتىلوندىن ھىم آندە بىر «فن» ايتوب
 اوقوتولوندىن تاروغالار . چىكسىز قاعدەلەر لاقەلەر، استىئنا
 ھىم باشقە بىك كوب چووالچى نرسەلەر بىرلە نولو صرف،
 نەونى مەكىت گە كرتوب، شونىڭ آرتىدە اوقوچىلارنىڭ نى قدر
 قىمتلى وقتلىرىنى تالى ايتەلر . اما شولايدە مقصودغە ايرىشلىمى .

يوگىرگاندە غايت جىش - تىز تىزگنە تنفس ايتەمىز . ھىم اوبابو
 وقتىدە غى تنفس يوقلاغاندە غى تنفس كە قاراغاندە طاعى
 جىشراقى، بالالار، زور كىشىلەرگە قاراغاندە ھىم جىشراق تنفس
 ايدەلەر . بىر مەرتبە طن آلوب طن بىرگاندە بىرەك دىب،
 دىب ايتوب دورت مەرتبە تىبارگە ئولسگە - دى .
 (آخىرى وار) .
 على رىقى .

تل و ادبىيات مەسئەسىدە ياڭا آغوم .

كو بىدىن بىرلى مطبوعاتىمىزدە تەمىزنى تىرتىب گە سالو
 مەسئەسى مەداكەرە قىلوندى ھىم قىلوندىر . بو ھىقە فلم آلوب
 يازغان كىشىلارنىڭ فىكىرلىرى و توققان يوللىرى باشقە باشقە
 بولسەدە ھەمەسىنىڭ دە مەشرك بىر مادەلرى باركە : اولدە
 تىلنى اصلاح و تىرتىب گە سالونىڭ يولى : اىك اول تانار
 تىلىنە نەو، صرف يازوب آنى مەكىن مەرتبە تاراتو و مەكىتلىدە
 خصوصى «فن» ايتىدروب اوقوتوب، شول طرىقە مەكىت
 بالالرىنە تاتار تىلىنىڭ «صرف و نەوون» مەكىتلىدە نوك
 «توبلى» صورتدە بىلدىرۇب چىقارودىر . بولارنىڭ ھەر قايسى
 تىلنى تىرتىب گە سالو فىكىرى بىرلە اشەنگەنگەنلىكىدىن بىر طرفدىن
 قاراغاندە ھەمەسن دە ياخشى دىمى حال يوق .
 بوڭا قارشى كىلوب : «بولابى قىلورغە كىرەكمى» دىبو،
 بوغارغى فىكىرنىڭ ھىقەنە چىن چىن ايمان كىتورگان كىشىلارنىڭ
 نقتە نىظىرىدىن بىك اورونسىزلىق سانالسىدە و ھىمومى آغوغە
 قارشى طور و بولسەدە : باشقە بىك كوب مەترقى مەتلەردە
 «تل مەسئەسى» بىرلە شىغال نوچىلارنىڭ صرف، نەو توغرى و سىندە
 صوڭقى وقتدە غى قىزارلىرىنى ايسكە توشىلسە : «شولابى،
 صرف و نەو ھەر تىلنىڭ نىگىزى بولورغە كىراك، لىكىن نىگىز
 بولغاچدە آلازنىڭ نە درجەدە و نە قدرسى اھمىتلى بولولرى
 اوزى بىر بىك نچكە مەسئە بولغانلىقىدىن، اوزمىزدىن صرف،
 نەو عاشقلىرىنە : سىز قايدە باراسىز ؟ سىزنىڭ بولسگىز نىندابى
 نىجەلەرگە ايلتمە ؟» دىب صوراسى كىلە .

ھىركىت و «يول» مەسئەسىنە كىلگەچدە بىزنىڭ اىچون
 خرونىچىسكى آورودىن سانالورغە يارارلىق بىر بىك قىزىق
 نرسە كىلوب چىقار : بىزدىن آلدە تورە تورغان ملتارنىڭ
 تىرقى يوللارنىدە نى قدر نقتە بولسە، شولارنىڭ ھەر قايسى

ديب آتالا» بو تعريف برله يوقاريغى مثالنى چاغشدروب قارىق : شعرده (جملهده) «سين» ديگان سوز اييه ايدى ؛ اما آنده سوز نرسه حقنده آيتولگان صوڭ ؟ كمده «سين» حقنده ديماز ، بلكه اول حقنده ديهچك . شولاي بولغاچ تيگى تعريف نيگه يارى ايندى ؟ ! بو صناو ايچون گنه آچولغان بيرنده شولاي ئلى . اگرده چنلاب تفتيش ايتيه باشلاساڭ البته موندى مخالفلردن ، موندى اوڭغايىسزلقلردن قوتولوب چيما آلماساڭ . ليكن بو مقاله دن مينم مقصودم صرف ، نحو كتابلرينى تنقيد و آلارنى تفتيش توگل . صرف ، نحو كتابلرى بتون خطادن صاف ، هم ئللر نيندى خاصيتلر برله طولو بولسه ده ، بر فرقه فيلولوغلرنگ آڭكا - فاراشلرينى بيان و آلارنگ صرف ، نحونى اساسا انكارگه قدر بارولرينى كورساتو بولغانلقدن مسئله گه دخى يقين راق قايتام .

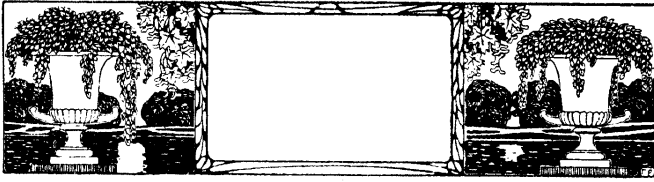
صرف نحو كتابلرين هيچ بر ياقدن سوز كيلمه زلك ايتدروب اشلا گانده ده (اگر ممكن بولسه) ، آلاردهغى قاعده لرنگ ادبياتقه هم تلگه مناسبتلرينى قارالسسه ، اول قاعده لرنگ صوڭغيلارغه ترقى ده ياردم يوللارنى ازله نسه ، البته بولار آراسنده آندى نرسه نى تابا آله اياچقمز . چنلاب ده : «ئهى ، اول سين ، مڭ شهردن - ...» شعرده ، كتابده ديگانچه «سين» نڭ «اييه» بولوب «يه مى و خوش» نڭ «حكيم» بولوب بولو ، نه ادبياتنى تفتيش ايچون و نده او قوچينڭ عقل دائره سون كيڭايتو ايچون ياردم ايتيهچك ! البته هيچ بر تورلى فائده سن كورساتوب بولميدر .

بو فيلولوغلر : «بر تل ايچون صرف ، نحو نڭ ترتيب ايتولوى ده اول تلده سويلى نورغان خلقنڭ آڭكا احتياجندن بولميجه ، بلكه چيت ملت كشيلىرينڭ تيگى تلىنى اوگرانوده احتياجلارندن چققان بولورغه كيرهك . بو احتياج ده چيت تلىنى كتاب آرقلىغنه اوگرهنگانده . اگرده اوگره نو عملى صورتده «طبيعى اصول» برله بولغانده صرف ، نحو قاعده لرينڭ هيچده كيرهگى بولمايهچقه . اما شول تلده سويلى نورغان خلق ايچون ، بو كونگى حالنده هيچده فائدهسى بولماغان صرف ، نحو قاعده لرينى بولو ، يتمهسه آنى مکتبلرگه كرتوب بالالار ايچون برده كيره كمه گان نرسه اوستنده بالالرنڭ قيمتلى وقتلرينى تلف ايتو ، آنگ اوستينه ئللر نيندى يالغش يولغش برسى برسى برله واتولا نورغان قاعده لر برله بالالرنڭ باشنى اشغال ايتو ، آلار باشينه آلتون ديب كيهك تولد . رونڭ فائده سنى اثبات ايتو بيك ينگل مسئله بولماسقه كيرهك ، شونڭ ايچونده آنا تلىنى او قوده بو كونگى معنادهغى

مكتبدن چققانده او قوچينڭ كوڭلينه تلگه محبتى اورنينه ، آنى كورهسى كيلماو در جهده ياراتماو چيلاق اورناشا . صرف ونحو كتابلرندى ذكر ايتولگان قاعده لر دن فائده انوب درست يازوده استار و اورنينه ئلله نينداى صنعى جمللر او يوشدروغه اوگرانگان بولا ، قلمنده هيچده طبيعى حال قالمى . عومما آنگ ، تلىنى بلووى ، مکتبگه كروب صرف ونحونى آنگ كبك او قوماغان كشيىنگ بلووينه قاراغانده كوب كيموگان بولا . بو فيلولوغ - پيداغولرنگ فكرنچه موندى اشنى ايڭ بوزغان نرسه ، مکتبگه كرتولگان صرف ونحو كتابلرينڭ كوب بيرنده بر برسینه تمام مخالف بولغان قاعده و علاوه هم استثنالر برله طولو بولونده در . خطانڭ چن تامرى شوشى «صرف ونحو قاعده لرى» برله تلىنى بوزوده در بو ايسه تلنڭ مكمليتينه ، كوركامليگينه ده كوب ضرر كيتره . چونكه تلنڭ مكمليتگى - قاعده لرينڭ آز و قسقه لغى برله بولا .

آلار كورسه تكان پلان بويىنچه صرف ونحولر ترتيبگه قوبولسه ، بو كونگى صرف و نحودن چيرگى ده قالماياچق . چونكه بتون صرف و نحودن فقط املا قاعده لرينى گنه قالدروب ، باشقه لر بى تمام تاشلارغه توغرى كيله . بو فيلولوغلر روس تلىنڭ صرف ، نحونده گى چوالچقنى كورساتور ، آندهغى آچق تناقضلرنى بيان ايچون بو كونده اعتبارده بولغان صرف ، نحو ، كتابلرينى تفتيش ايله آنده كورسه تلگان تعريفلرنى شونده كيتورلمگان مثاللر برله نوک واتوب ، بزنگ نيچه وقتدن بيرلى اشانوب يور و گان قاعده لرمزنى ، اوز كوزمزه ، اوز قورالمر برله يوروب بيره لر . صوڭره اوزڭده : «نيچوك صوڭ مين مونى بو كون گه قدر بلمى يوردم !» ديب عجبگه قالاچقساڭ .

صرف ، نحو كتابلرندى موندای ميراث طرفنچه گيلگان خطالر بيك كوب . مونڭ ايچون برر صرف نحو كتابن فولگا آلوب ، بر نيچه بيرندن اوقوب قاراساڭ و انتقاد كوزى برله اوى يبارساڭ چوالچقلىر بيك كوب اوچرى . مونه صناو ايچوب ع . ابراهيموف نڭ «تاتار نحوى» نڭ ۱۱ نچى بيتنى اچوب اوقى باشله كز ، بر نيچه يول او قوغاچ ده مونه شوشى جمللر اوچرى : «... مثلا (سعيد رمييف نڭ) «ئهى اول ، سين ، مڭ شهردن - مڭ قابات يه مىلى و خوش» ديگان شعرى برگنه جهله اولوب «سين» - اييه ، «يه مىلى و خوش - حكيم بوله» . حاضر ايندى شول كتابنڭ ۶ نچى بيتينه قايتوب قاراساڭ § ۳ ده اييه - مبتدا تعريفنده او قورساڭ : «۳ جمله نڭ آنگ حقنده سوز ايتلگان كيسه گى «اييه»

مقتدر علامه زدن بر رجا .

سز محترملىر بر نرسه فى امت اسلاميه گه فائده كيتره چك ديه بيلسه گز و فائده اوله چغى سزىرگه معلوم بولسه هيچ كيم گه مشاوره ايتمازىن شونى يازگزى و نشر ايدگزى، براؤ فائده لئماسه براؤ فائده لنور . « لان يهنى بك رجل خير من حمر النعم » حديثى سزىرگه معلوم . « لقد كان لكم فى رسول الله اسوة حسنة » آيت كرىمه سى ده معلوم كزدر . رسول اكرمى و سائر انبيا كرام (صلوات الله عليهم) ايمان و احكام شرايع و مواعظ و حكملرنى تبليغ ايتدىلر، « سزىرگه كرا كيمى، كيراك توگلمى؟ » ديه افكار عامه گه هيچ مراجعت ايتمادىلر، حتى بيكراك، « كيراك توگل » ديگان كيمسه لرگه موعظه حسنة و سائر وسيله لرايله قبول ايتدىر مگه اجتهاد ايتدىلر و كوب قاتىغلقلرنى تحمل ايتدىلر . و بو يولده كوبلر جا- نلرن ده فدا قىلدىلر . اوشنداق امت ده بلىگاننى تبليغ ايله مأمور اولسه كرك . « من كتم علما الجم بلجام من النار » سئدى بگا معلوم توگل . كچرهك و قتمزده بزرگه حديث ديه اوقتمشلىر ايدى (۱) .

« و الذين يكتُمون ما نزلناه من البينات والهدى من بعد ما بيناه للناس » آيت كرىمه سىنىڭ عمومى ده البته آدملىرگه هدايت و فائده ويره چك نرسه لرنى مشاوره سزى تبليغ و نشر ايتيمه بر قدر مساعده ايتمايور مى ؟ بزم مقتدر آدملىر مى نه ايچون بو كون افكار عامه گه مراجعت ايدىلر ده، آنلر مراجعت ايتكان نرسه حقنده، برسى- اوزنده افتدار و حاضرلك اولما دىغندن- اول نرسه نى نشريا كه اول نرسه حقنده يازمق مناسب توگل ديسه، آنگا كانه خصم كى هجولمىر ده اولنور . بوگا هيچ عقل ايرشماز .

بزم فكر فاصرمزگه كوره الك ياخشىسى بر نرسه ده ، توگل اسلاميت حتى عالم انسانيت كه فائده سى اوله چق ديب ايمان قىلنسه، آنى يازارغه همه نشر ايدىرگه كرك . مسلمانلرنىڭ وظيفه لرى ده معلوم : « و الذين يستمعون القول فيتبعون احسنه » آيت كرىمه سنه گى مدح بارىغه مستحق اولمقىر . حالبوكه بزرگه بو كى حاللر برسى صوگنده برسى

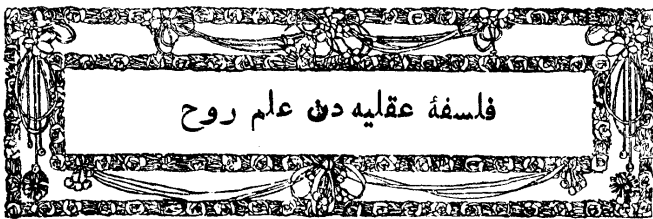
(۱) سنن ابن ماجه . ج ۱ ص ۵۸ - ۵۹ . « شورا » .

صرف ، نحونى كيره كيمى ، ديلر .
اوقوچىلردن بعضىلرى احتمال يوقارىده يازغانلرنى اساسا تصديق قىلسه لرده ، اول « يا كرا يول » نىڭ ، بزرگ نلمزگه تطبيق ايتولويونىڭ بو كونده ممكن توگل ايدىگن كورساتورلر . چونكه بزرگ يازگان ترقى باسقچينه منوب كيله تورغان ياش ملتىزنىڭ ، تارىخى بر ملت ايدوگن اثبات ايچون ، البته بزرگىر ك ده نىگزگه قويلغان نلمزنىڭ ، ادبياتىزنىڭ بولويون كورسه تى چك مز . حاضرگى تورمش آغومندن خبرى بولغان كيمسه البته مونى انكار ايتى چك توگل . مسئله فقط مونه نرسه ده :
صرف ، نحونى حاضرگى حالنده مكنبلرده « فن » ايتدىر وب اوقوتو ، ملتنىڭ تارىخچىلغىنى اثباتده نه كى فائده بيره چك ؟ !
يوقارىده فكرلرى بيان ايتولگان فيلولوغلرنىڭ ، عموما صرف ، نحوگه فاراشلرنىڭ خلاصه سى مونه نيدن عبارت :
(۱) مكنبلرده كورسه تله تورغان صرف ، نحونى- تلىڭ نىگزى ، مرجع اليه سى بولوب خدمت ايتى تورغان صرف ، نحودن آيرىغه كيره ك : (آ) مكنبلرده اوقوله تورغانى - املا فاعده لرنىن هم املا ايچون ضرور درجه سنده حاجت بولغان بر نيچه فاعده دن عبارت . ب ايكنجىسى : مكمول ايشله نگان و هر فايوسىنىڭ تارىخى طرفلرنى بيان ايله تل مسئله سنده متخصصلر طرفندن ترتيب ايتولگان صرف ، نحودن عبارت بولوب ، تلىنى تفتيشده مراجعت فيلونا نورغان بر اسپراؤوچنىك حكمنده قالورغه تيوش . (۲) مكنبلرده صرف ، نحو ايچون تعيين ايتولگان ساعتلىر بتونلاى ادبيات درسلىرينه ، بالا اولى ادبيات برله بلا واسطه تانوشدروغه استعمال ايتلورگه تيوش .
خليل ابوالخان .

اطائق

۱۴۲

عرب شاعرلرنىن هجو ايله معروف اولان « ابن رومى » نى بر كيمسه اوزىنىڭ ايسكى بر آچىغنى آلمق ايچون ضيا فتنه چاقروب طعام ايله برلىكده آغو آشانمشيدى . بر آزدن صوگ ابن رومى اوزىنىڭ آغولاندىغنى بيلوب بر چاره كورمك ايچون طور وب كندى كنده بورت خواجە سى : « نه يرگه كتمكه سين ؟ » ديمش . ابن رومى بوگا قارشو : « يباردىكىڭ يرگه » ديه اولم وقتى يتدىكىنى آنگلاندىغنده خواجە : « اويله ايسه بنم آنامه سلام آيت ! » ديمش . ابن رومى بوگا قارشو : « بن جهنم گه واريم شونىڭ ايچون آناگنى كورمك بگا ممكن اولميه چق ! » ديمشدر .

افعال حسیه

افعال حسیه «تأثر» و «تمایل» اسماری ایله ایکی گه بولنوب ذوق، الم، حس و حسیات «تأثر» جمله سندن و میل، مفتونیت کبی شیلر «تمایل» قسمندندر.

ذوق و الم. ذوق ایله الم، حس فوتینک تورلی صورتده گی اثرلرندن گنه معلوم بولغان غایت بسیط معنالدن عبارت بولدقلری ایچون آچق تعریفلری ممکن توگل. تیک بعضی خاصه لری ایله اسبابلرینی سویله مک ممکندر.

ذوقنک سببی: طبیعتیزگه موافق بر فعالیت اولوب المنک سببی ده - منع یا که افراط یا خود خطا ایتلگن فعالیتدر. تله گان اشمزنی اشلهدن طوغان ممنونیت، اوزاق یورو، اشمز مقصدیزگه موافق کیلمه گانده سزلانو کبی.

ذوق و الم حیات انسانیه ده بیگراک مهم رول اوینیلر. چونکه ذوق بدنی ایله بدنی الم، بدننک سلامت یا که

خسته ایدیکنی آکلامغه خدمت ایتهلر. طعام، کیوم، مسکنت و ایسنادیکمز هوا کبیلرنگ بزگه موافق بولوب بولماوندن خبر بیره لر. عقلی بولغان ذوق ایله الم، علم و معارفکه تشویق ایتوب عقلنک تکاملینه خدمت ایتهلر.

اخلاقی اولان ذوق ایله الم بزنی فضیلت که سوق ایتوب یامان اشلردن چویره وهر اشدن تدبیرلی ایتهدر. فسقه سی:

ذوق، اخلاقی فضیلتنک برنجی مکافاتنی و الم ده اخلاقی یامانلقنک الگ الوغ جزاسیدر.

بدنی و روحانی ذوقلر آراسنده اوشبو اوچ تورلی آیرما باردر:

(۱) بدنی ذوق، روحانی ذوقغه واسطه اولوب روحانی ذوق ایسه مقصددر. مثلاً آشامق ایچمک هم یورمکن آلمان ذوقمز بدننن حال طبیعیسنده طوتمق ایچون حق تعالی طرفندن بیرلگن واسطه در. اما تعلمدن حاصل بولغان ذوق، گرچه انساننی یوقاری درجه گه کوتارمکگه وسیله کبی گنه کورلسه ده اصل اوزی مقصددر. چونکه بو تورلی ذوقده انساننک مقصدی بولغان حقیقتکه ایرشمک تابولادر.

(۲) مقصد لرندن باشقه یرده استعمال ایتنگن و قنده

کیلوب تورمقده در. اوتکان یلدرده «مجله احکام» یا که «احکام شرعیه مجموعه سی» حقنده کوب سوزلر بولوب اوندی. بر مقتدر آدم طرفندن شوندی اثرنک نشر ایدلوی لازم ایدی. بوسنه قرآن ترجمه سی اولدی. بونده اکثریت طرفی، بر مقتدر عالم طرفندن ترجمه اولنه سی لازم دیه فرار و یردیلر. بنهچه بوندای مراجعتلرده فائده یوق. شول ایکیسی ده کیم طرفندن یازلسه ده بر کره اوقولاچق، خصوصاً موسی اوندی بیگنی طرفندن نشر اولنسه دوستی ده دوشمانی ده آلوب اوقویه چق. بعضلری فایده لندیکلرینی انکار ایتسه لرده طوغروسسی هر کیم بر قدر فائده لنه چک. بر بیلمادگی، ایشتمادگی نرسه نی بیله چک و ایشده چک. بوده یاخشسی فائده. «وما علیک الا البلاغ» خطابی وارد دگلمی؟ مؤلفنک کوز توتقان فائده سی شول اولمالی، قبول ایتدرمک هیچ کمنک وظیفه سی دگل. آنک ایچون یازاچق و سویلنه چک سوزده بر فائده اولوینه یازوچی سویلاوچی اوزی ایمان کیتورسه البته سویلامه لی؟ یازمالی، حقنی سویلاو و یازوغه جناب حق امر ایتمش. بو حقه افکار عامه یه مراجعت عجبدر. چونکه بوندی حاللر، جاهل خلق آراسنده شوشوغه سبب بوله، مطبوعات اهیتسز شی ایله شغللنه، آراده خاطرلر صندر و شوغه سبب بوله.

حاصل: اهل علم و اهل تلم بر نرسه ده فائده وار دیه ایمان کیتورسه لر شونی نشر ایتسونلر و یازسونلر. بر اوفایده لنماسه بر اوفائده لنور، بر اوده فائده لنماسه نیتی ایله ماچور اولور، بوده فایده.

افکار عامه گه مراجعت ایتماولرن صمیمی رجأ ایدهمز.

سید شریف احمد جهانشین.

شعر:

قشن.

تیک صوق جیل شاولاسن!
جیرده تیک فار آناسن!
تیک ته ره زلر شالترانسن
تیک بورانلار اویناسن! -

فایغیده یوق! یغلامیم،
آه اوروب ده ج-رلامیم،
چونکه - مین یه ملی یارمدن
باشقه بر - نی اویلامیم!

سعید سونچلی.

ذوق بدنی ایچون کشینی شلتله مک اورنسدرد. مقصدن باشقه یرده استعمال ایداسه فاعلی تقبیعهته مستحق اولادر. چونکه اورنسد فلنغانده ذوق بدنی، انساننی مرتبه سندن توشروب حیوان درجه سینه کیترده، اما ذوق روحانی، مثلا: فضیلت، فن اوگرانو، کشی گه محبت و خیر خواهلق کییلرنک ذوقی هیچ غایه سز دائما ممدوخلر. چونکه بو تورلی ذوق، انساننی تکامل بولینه سوق ایتمکده در. بوندن استثنا بولسه اولده باوز نیتدن آلغان ذوقنک دائما مذومیتیدر.

۳) لذت بدنی وقتلیغنه یعنی بر وقت بولوب بر وقت بتدیکنده لذت روحانی ایسه باقی واوزاق عمرگه صورلادر. مثلا بر نرسه نی آکلاودن و بر محتاجه یاردم ایتمکدن کیلگان ذوق، آکلاغان و یاردم اینسکانده گنه بولمیچه سوکونده باقی فالاقدر. فسقه سی: کبراک بدنی و کبراک ذوق روحانی بولسون ایکیسنی ده عقل ایله اولچاب؛ طبیعی حالرنک تکاملینه خدمت ایترمک ایچون استعمال ایتمکمز لازمدر.

حس - سیزو. بر اعضانک نتره مه کی سوکونده جانقه موافق یا که غیر موافق کیلگان بر تورلی اثرلنوگه «حس» یا که «سیزو» دیورلر. سیزو بسیط بولدیقی ایچون حقیقی صورته تعریف ایتمو ممکن توکلدر.

حس قوه سی ایله حس اعضاسینی بر برسندن ایرم - باشقه دیوب آکلامق تیوشدر. چونکه حس، روحنک قوتیدر. اعضاء حس، حسلرنی طشده غی نرسه لر ایله مناسبتکه قویوب؛ روحقه سیزونی بیرگان جسمانی نرسه در. حس، بیش قوت آرقلی بولدیقی ایچون سمع، بصر، ذوق، شم هم لهس اسملریله بش قسم گه بولنده در.

بصرنک عضوی: کوزده گی سکرلردن نوس ویافتلیقنی بیرگان آلت بصردر. سمعنک عضوی: قولاق و قولانده غی سکرلردر. نتره مه کنی بیرگان آلت سمعدر. ذوقنک عضوی: تلده گی پرده و سکرلردر. تملرنی بیرگان ذوقدر. شمک (ایسنونک) عضوی: بورن تیشوکلرنده گی پرده لر اولوب؛ ایسلرنی بلگیزگان نرسه «شم» در. لمسنک عضوی: یوزگه و خصوصا قول بارماقلرینک ایچ طرفینه تارالغان سکرلردر. اسسی، صوق، قاتی، یومشافلقلنی بلما کمز «لهس» آرقلیدر.

اعضاء حسارده اولغان مذکور سکرلر «می» دن چغوب تارماقلانوب بتون بدنکه تارالغان بیک نچکه آق ییلردن عبارتدر.

وظیفه لرینه قاراب سکرلر اوچکه بولنده در. ۱) حرکت سگری. ۲) سیزو سگری. ۳) حرکت هم سیزو سکرلریدر. حرکت سگری، ایچده گی نرسه نی طشقه چقارمه؛ سیزو سگری طشده غی نرسه دن ایچکه خبر بیرمه گه؛ حرکت هم سیزو سگری هر ایکوینه خدمت ایتمکده در. تلده گی سکر اوچنچیسنه مثال بولا بلور.

سیزوده گی حاللر. - سیزو قوه حسلرنک عملندن نشئت ایتمو اوشبو دورت حادثه سوکونده غنه وجودکه چقادر: ۱) بر نرسه نک بدنی بر عضو نه تأثیر سوکونده. ۲) سکرلر واسطه سیله می گه کوچو سوکونده. ۳) می نیک سلکنوی سوکونده. ۴) سیزو و آتادهمز نرسه نک اثرلندیکی سوکونده. بو دورت حادثه نک برنچی سی مادی ایکنچی و اوچنچیسى مادی و معنوی ده تاوغریسی فیسیلوژی، دورتنچیسى روحانیدر.

سیزوده ینه، بر فعلی و دیگرى ده انفعالی اسمنده ایکی تورلی معنی بار. مثلا: مین بال آشادم یا که بر خوش چه چکه ایسنه دم. بو آشامق ایله ایسنامکدن کیلگان کیفکه «فعل» دیلر. اما مین شول وقتدوق اوزمنک کیفلندیکمنی بلدم منه مونسى «انفعالی» بر معنی در.

معنی فعل ایله انفعالی نک قوتلری تأثیر جیتندن بر برسینک کیرسنچه در. مثلا: سیزوده معنی فعلی، نی قدر قوتلی بولسه معنی انفعالی شول نسبتده کیم بولادر. معنی انفعالی قوتلی بولسه فعلی ضعیف بولادر. بر خهر ایچوچینک آزرارق ایچودن آلغان کیفی «فعلی» ایدی؛ شول کیفلنونی و ایسرونى بلوی معنی «انفعالی» بولا. موندن باشقه آزرارق ایچکانده نی قدر ایسردیکنی هم اوزینک نی حالده ایدیکنی بلوی آرتغراق، کوب ایچوب کوب کیفلنگاچ کیفلندیکنی ده بلشدرمه وی سوکغی «فعلی» ایله «انفعالی» نک بر برسینک کیروسنه ایدیکنی ده کورسه تور.

سیزونک خصوصى صفاتلری: ۱) نچی بقا، یعنی حاصل بولوب غائب بولوی آراسنده بر قدر زماننک اوتوی. ۲) نچی بر تورلی لذت و یا که الم گه مالک بولو. ۳) نچی بصری، سمعی، شمی... بولو. ۴) نچی اورناچه بر قوت گه مالک بولودر.

سیزو، حصولینه سبب بولغان شیلرینه قاراب داخلی و خارجی اسمنده ایکی گه بولنده در.

داخلی سیزو. - بدنزده گی اعضالرنک تبدلندن حاصل بولغان سیزودر. آچلق، طویو، بیزگاک طونو،

آراسنده لازم درجده علم نارالا آلهاديغينك سببي ويا كه سببلى نه شيدر؟»

بو سؤالغه هر نه قدر مشهور فلم صاحبلرندن جواب بپروچى بولمادى ايسهده، جواب يازوچيلر كوب اولدى. البته هر برى اوز جوابلرينه فناعت ايله يازغان بولسهلر كيراك. مين ايسه بو اورنده اول جوابلر حقنده باكه اول حقه اوز فكرمى يازماي بلكه بوكون گه قدر يازيلورمى؟ ديه كوتوب تورديغم بر نيچه مشهور محررلرنك بو حقهدهغى سوزلرينى گنه يازمق بولام.

شبهه يوق بر وقت اهل اسلام علمده ترقى ايتكانلر اما حاضرنده غايت آرتده درلر.

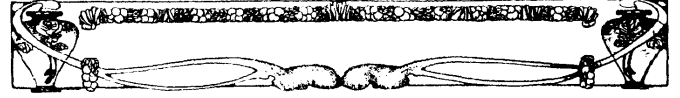
ايمدى بو تدنينك سببي نهدر؟ يوقسه اهل اسلامك علم گه رغبت ومحبتلرى يوقمى؟! ايشته بو سؤاللرغه محترم اسماعيل بك غصبرينسكى جنابلرى بوندن اون بش يللر ايلك «رهبر معلمين» نام اثرنده بويله جواب ويرگان: «بو نادانلق نهدن ايلرو كيلور؟ مکتبىز يوقمى؟ حمد اولسون بار! معلملرده غيرت يوقمى؟ شكرلر بولسون بوده وار. مکتبه معاونت وتشويق ايدن يوقمى؟ ينه بار خلق اوقومق، بلكه استميورلرمى؟ حاشا بيك استيورلر. ايلك ادنا بر مسلمان، اوغلىنى اوچ بيش يل اوقوتادر. مادامكه بويله در. نادانلقنك سببي نهدر؟ مکتبلرنك خوش اصولده بولماديغيدر. مکتب اداره ايتمك، درس بپرمك آيروچه بر فن بولديغنى بيلن يوقدر. بوندن بويله حرمتلو معلم ومکتب دارلرنك سعى وغيرتى، صيبانك جهان دكر زمان تحصيلي، آنا و آنالرنك صرفياتى بى ثمره قالور...». درست بو سوز ابدائى اوقو حقنده در. فقط ابدائى اوقونك بو حالده بولوى، يوقارى اوقولرنك شول حالده بولوينى بلدره در.

علمنك نارالماويينه سبب. اصول تعليم بوز وقلغى بولوينى دعوا ايدوچى فقط اسماعيل بك گنه اولماديغى كى، بو دعوا ياكى بر دعواده توگلدنر. تعليم المتعلم صاحبي زرنوچى حضرتلرى ديبور: «زمانمز طلبهسى علم بولندن يازوب، علم گه اوز يولى ايله بورماز بولديلر. لازم شرطلرينى قويدلر. شونك ايچون نه قدر طريشسالرده عامنى تابا آلاماز وفائده سيني كورماز بولديلر. يعنى علملرى عمل گه يارامز وخلق آراسينه نارالماز بولدى...».

صوك زمان محررلرندن اولان رفيق بك العظم جنابلرى «تنبية الافهام» كتابنده ديبور: «علامه ابن حزم هم شاطبي كى علم وتعلم امرينى تيكشروچى عالماز: تعليم اصولينى

منه بو سببلر، خصوصا دورتنچيسى، حسلر ايله عمل ايتكانده قولده توتلسه البته ياكلسو بولمايه چقدر.

(آخري وار). زينت الله حميدى. استرخان.

مسلمانلر آراسنده علم نارالماو حقنده ملاحظه لار:

I

«اسلاملر آراسنده علم نيچون لازم درجده نارالمى؟» سؤالينه «شورا» اوقوچيلردن تورلى فكرلر بيان ايدلوب، سببى ده تورلى تورلى اوله رق كورستلمش ايسهده فكر عاجزانمه كوره بونك حقيقى سببى برگنه بولوب باشقه سببلر بونك فرعلرندنلر. اول ايسه آفچه سزلق ويارليلقدر. آفچه بولسه ايدى كورساتلمش سببلرنك بارينى ده اشله ب وجود گه چقارر ايدك. يعنى: دارالفنون و دارالعلوم، دارالمعلمين و دارالعلمات كى علم منبعلرى تاسيس قيلور ايدك وشونلر واسطه سيله اسلاملر آراسنده بيك اوكاي علم نارالور ايدى. لكن آفچه مز يوق و يارليمز. شونلقدن آرازده علم نارالمى... بوندن باشقه سببلر ايزلهر گه حاجت يوق. اما آفچه سز و يارليلقه منك سببى ايسه بيك ظاهر: بيك بونچه سنهدن بيرلى اوزلكسز دوام ايدوب كامكده اولغان بيتمز وتوكنمز نزاع اوز آرا زنجال، واختلافه زدر كه بزلر اوقو وبابوغه دگل بلكه برمز ايكنچمىزنى اوتور و قروغه وقت تابا آلاميمز. فرصت اولديغنده همان اشمز - اوترمك و كيسشمكدر. بو يولده تلفى ايتديكمز مال وكو چنى غايه عملدن صاناييمز. بو سوز يمه دليل صور - ساكز باقكز اسلام دنيا سينه! ايرانليلر وبخاريلر، فاسليلر ويمنليلر همده آرانوادلر هميشه صوغشالر قريلشالر. كيلر ايله؟ جوابى معلوم: اسلاملر ايله! بو صوغشالرغه توتولمش ميليونلر علم يولينه توتولسه ايدى اسلاملر آراسنده آزما علم نارالور ايدى؟ لكن هيها ت!

نظر عبدالصمد «غالجات»

II

محترم «شورا» مجموعه سينك ۱۳ نچى عددنده اوشبو سؤال بار ايدى: «علم گه رغبت ومحبتلرى هيچ بر ملندن توبان اولماديغى حالده باشقلرغه نسبة ايل عموموا اهل اسلام

ايچون شيخ محمد توفيق البكرى جنابلىرى بىك موافق طريقلر بىيان ايلمشدر. ادبيات مجموعهسى ۱۳-۱۴ جزءگه مراجعت. امام محمد صلاح الجناى.

III

۷ نچى عدد «شورا» ده محترم محمد كمال مظفروف جنابلىرى، «علم نارالماونك باش سببى آقچه يوقلىق» ديدر. درست آقچه يوقلىق سبب اولا بيلور. لىكن - آقچه نك اوزن تابو ايچون ده علم لازم دگلمى؟! آقچهسى كوب اولوب ده، حالى، استقبالى تايمين ايدالگان مکتب مدرسهلر مژدن (حسينيه، محمدنه وباشقه لر) چن معناسيله - عالم ومعيشته ماستحق آدملىر چقهلمى؟ چقغان تقديرده - معيشتمزگه نى روشده تاثير و ياردم اينهلر؟ بز همانده شول؛ ملالر تيره سنده ايلانوب، علمنى ده شولار قولنده بولغان تفسيرده حديث، صرفده نحولردن عبارت بلهرك، بتون استقبال حيات و بقا لرمزنى شولاردن غنه كوته مزمى؟ شولا يوق هر برمزنك معلمده مدرس، مؤذن ده ملا بولومرغنه مطلوبمى؟! آقچه مژنك يوقلىقى، عالم لرمز نك - ملالرمز نك حاللرينه، مدرسهلر مژ بر قشده نيچه مرتبه آچيلوب يابلولرينه تاثير ايدهرك، علم نارالماوغه سببده بولور. لىكن - اعتراف قىلمق كيرك كه حاضرگى مکتب مدرسهلر مژ، بزگه «علم» بيرمىلر؛ آلاردن حيات ميداننده ياريشوب، تارتشوب اوز حقلر ينى آلورلق آدملىر يتشمى. شولوق استقباللرى تايمين ايدالگان، مدرس معلملىرى توق بولغان - حسينيه، عاليه، محمديه مدرسهلر ندىن چقغان، آيغه ۱۰ صومدن ۴۰ صومغه قدر وظيفه آلوب معلملك ايدوچى بر نيچه ذانندن باشقه لرى بتونلاى اور نىسز قالوب، قارا خدمتلرده يوررگه مجبور بولالر. شولمى مدرسهلردن آلونه نورغان يمشلر؟! ئى بو ترتيبلى مدرسهلر مژ نك يمشلرى! باشقه لرن سانارغده يارامى.

فكر عاجز مچ: آقچه علمنى تابمى - بلكه، علم، آقچه نى تابادر. «علم» تاشدن آلتون ياصار، اما جهالت آلتوننى باقر يا ايسه تيره گه ايلندرر. شونك ايچونده، ملالرمز اچ، مؤذنلرمز يالانچا ديه زارلانودن برده فائده كيلميه چك. «علم نك معناسينى آكلادقمى، و آنك كيركلى بر جوهر ايدىكنى بلكمى، آقچه سزده فقط همت و غيرت آرفاسنده «عالم» اولمق ممكندر.

بىك كوب مشهور ذانلرنك، خصوصا كوز آلد مزده اولان موسى افندى حضرتلىرى همده محترم صدرى افندى

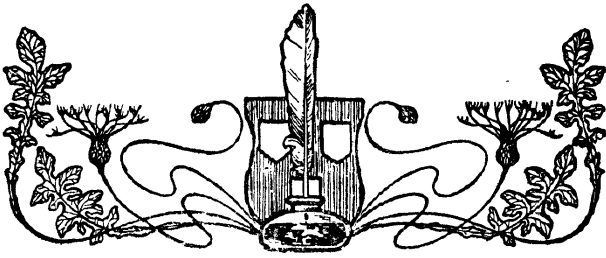
بوزولغان و شول سببندن علمده ضعف تابديلر. حتى ابن حزم حضرتلى اصول تعليم حقنده بر كتابده تاليف ايتدى».

شيخ محمد توفيق البكرى حضرتلىرى: «سلفلر نك فلملىرى توقتاديغندن صوك، مسلمانلر آراسنه علمده توقتادى. هيچ بر آقا كيمته آلمايذر» دييور (۱). بوسوزده - اصول تعليم بوزولدى ديمك كه قاينادر. چونكه بونك صوكنده دييور: «الهيأت و رياضيات ايله مشغول ذانلرمز، جبر و كيمياچيلرمز قايا؟ بونان و آرسطو فلسفه سيني ترجمه ايدو - چيلر كيمى آروپا فلسفه سيني ترجمه ايدوچيلر، طب و اجزاچيلىق، جغرافيا و زراعت و سائره حقنده اجتهاد ايدوب دنيا گيزوب كتاب يازوچيلر شمدى قايدا؟ ايلك زمانده مسلمانلر فاشنده علمدن لذتلى نرسه اولماز ايدى. شمدى مسلمانلر، علم اولمق اوزره: اعوذ بسم الله تركيبلىرى، صفة مشببه، كلى جزئى بحثلىرى ايله مشغوللر. قهنى بر آز بلسه لرده عمل ايتمارار. بوندىن باشقه، جمله بلكگان نرسه لرى كيباك دن عبارتدر». يعنى: سلفلر نك فلملىرى توقتاغاچ مسلمانلر، كيرا كنى قويوب كيرا كماننى اوقى او - قوته باشلاديلر، اصول تعليم تمام بوزولدى.

بونلرنك هر برندن آكلانديغينه كوره علمك ضعفينه عدم انتشارينه سبب: اصول تعليم بوزولغيدير. همده بو بوزولو حادثهسى ياكى و روسيه مسلمانلرينه خاص اولان بر حادثه بولماي - ايسكى وعمومى بر بلادر.

مذكور ذانلر بو سوزلر ينى بر سؤالغه جواب ايتوب كوپله نوب توكل - بلكه احوالك اجبارينه كوره و نقتبشلىرى نك نتيجهسى اولمق اوزره سويله گانلردر. شونك ايچون اسباب نك تعددى ممكن بولوب، باشقه نرسه لرده سبب اولا بيلور ايسه ده، علم نارالماوينه حقيقى و بيوك سبب اوشبو اصول تعليم بوزلوى اولسه كيرك. واقعا دقت ايدر ايسه ك شويله در. بو كونگه قدر بزده اجتهاد ايتوچيلر بولمادى توكل، بولدى. فقط بزر اهمنى قويوب مچم كه و بعضا بتونلى اهميت سزگه و هر حالده اصول سز، يول سز غيرت و كوچ صرف ايتد كوزدن، بسبتون الوش سز قالدق يا كه آز اولوش آلدق...

الحاصل: چيرمز جهالت، اجتهاد ايدوب ده آنك بتماوينك سببى اصول تعليم بوزولغيدير. ايمدى بزرگه اصول تعليمنى اصلاحه سعى ايتمك و ممكن قدر علمنى كوب و حقيقى بولغاننى آلورغنه طرشمق لازمدر (علمنى كوب تابو

بيسر مه نلر. (*)

محررى: ن. پ. شته ينفيلد. مترجمى: ع. ف.

مدىتىدىن يراق قوملارنىڭ جەلەسى كىبى بيسر مه نلردە بىك شوملىدىرار. هر كونكى توروشارى، بتهسى توگل، شوم، فال ايله تولمشدر. مثلا صورى كوزلى كشى (بيسر مه نلرنىڭ كوزى قارا بولادى) نىڭ كوزى تيه ايمش، شونىڭ ايجون آندن قورقالر. دوگنيز ايتىنى نجس ديه آشاميلر. بو ايسكى اسلامقلرنىڭ قالدىقى بولورغە تيوش. آت ايتىنى ايسه ناتارلر كىبى ياراتوب آشيار. اعتقادلرنچە، كورەزەلر- كىلە چكىن بىلەر ايمش. كشى كورەزەگە باروب آفچە بىرە، كورەزەدە اول آفچەنى، فارانغى بولمەدە چرا ياندىروب قارى واول كشىگە تيز آرادە نى بولاچاغنى بلە. آفچەسى ايسه كورەزەنىڭ بولوب قالا.

بيسر مه نلر اعتقادنچە، اورماندە «كىر بىمىت» اسمندە اوصال اورمان پرىسى (پرى - چن) وار ايمش. (بو البته واناد- كاردن آلونمشدر). صودە «ئومورت» يعنى صو كشىسى (صو آناسى) وار ايمش. بو ايكى پرى، كشىلرگە دشمان و اوصال بولدىقلرنىڭ، مەكەن قدر آنلرنى يومشارتورغە طرىشالر. مثلا هر نكاغلانمش خاتون، صو آناسىنە بولەك ايتوب بر آفچە و بر نلم ايكەك تاشلى. بو وقت صو آناسىندن، نكاغلانمش خاتونغە رحىملى بولوينى تىلر. (بوندى عادت آوستريا، مجارستاننىڭ بعض قوملرنىدە باردى). اكر برر كشىگە بلا اوچراسا بو كىر بىمەندن ديه، آنى اورمانغە آلوب واروب، مخصوص آغاچ توبىنە قاز قربان قىلالر يا كە آبافلرن بەيلەگان تاوق آلوب كىلوب، آغاچ توبىنە تاشلىلر. كوز كونى كىر بىمە تىكە عمومى قربانلر چالار. بيسر مه نلر اورمانغە آزق يا صارق آلوب باروب، آنى، مقدس سانالغان آغاچ توبىدە صوبالر. تىرىلر بىنى شونىدە قالدالار، قالغانن پىشروب قومىشق يا آراقى ايله آشيلر. صوبىغاندە «مونه سىكا باباى! وعە قىلنمش قربان،

(*) باشى ۱۰ نچى عددە.

مقصودىنىڭ ترجمە حاللر بىنى ملاحظە قىلورسەق، « ايكى كىسەلر آلتون كمش ايله طولى اولدىقى خالده مدرسەگە كىتىلر» دىگان جملەلرنى اوچراتوب بولمىدر. بولمە- علمنىڭ وعالم بولونىڭ نرسەگە باروب توفتادىغىنى كورساتسە كىرك. منه شول عقده - فاتح افندى كرىمى جنابلرى - ۱۹۰۵ نچى يىللردە بولسە كىرك - «شرق روس» غزتەسندە «ياپون بالالرنىڭ اوقوالرى» سرلوحە سىلە بر مقاله بازوب، كوب ياشلارمىزنىڭ غىرتكە كىلورلر بىنە سىببىچى بولغان ايدى. مقاله سندن آكلاشلىغىنە كورە - ياپون بالالرى، توگل آفچە بىروب علم آلو - بلىكە، علم، هم آنىڭ ايله برابر آفچەدە آلتانلر ايمش.

دىمك «علم» آلورغە و«عالم» بولورغە، خصوصاً (هر بر ملتنىڭ علم خانەلرى هر كم ايجون آچىق بولغان) بو زماندە، آفچەدن بىگىرك - ثبات، همت، غىرت دىگان خصلتلرغە مالك بولورغە كىركىر. عالملرمىزنىڭ دە - «علم» نىڭ چن معناسىنى بويايمى، صرلامى آپ آچىق ايتىروب خلقغە، خصوصاً ياشلارمىزگە آكلاشورغە كىرك.

مونه شول وقتدەغىنە جنابكز تلاكناچە ملالرمىزدە مؤذنلر مزدە توق و باى بولورلر ايدى. يوقسە حاضرگى ملا، مؤذنلرمىزنىڭ بتون اطرافلر بىنى آلتون كومش ايلان طولدىروب بترسە كدە (مادامكە علمنىڭ معناسىنى آكلاماسدق) فائده چىقماز. بلىكە - عكس الحركت ياغىنەغىنە ياردم بولسە بولور (عددلرى بىك آز بولغان عالما كرام البته مستثنى).

بز، هماندە شول - ملالرمىزنىڭ سىرمايهلرى بولغان «الصرف ام العلوم والنحو ابوها» آغولر بىنى يىكتلرمىزنىڭ باشلر بىنە طولدىرساق، شول «قاعده كلىه» آرتىدىن غىنە يوروب عمر اونكارسدك بزده نى چىغارغە كىرك؟! مونه شول مبارك قاعدەدن باشقە - اجتماعى، عمرانى قاعدەلرنى اعتبارغە آلماغانلىقىمىزدن - آلتون كومش قىلورمىزنى باشقەلر قولنە تاپشروب، آلارنىڭ استفادەلر بىنە قالدرايمز (بونى بلوايچون، اسلام عالمندە هر وقت بولا كىلگان حاللرنى غزتەلردە اوقو يتەدر).

دنيا يوزندە بولغان ۳۰۰ مىليون مسلمان خلقىنىڭ قايبورسىنە گنە قاراما، شول مشئوم قاعدەنىڭ تاثيرى كورنەدە طوراً. شول قدر بيوك بر امتنىڭ ايجندە ۳ گنە مېليون، قابىلىتى، استعدادلى - باشقەلر استفادە قىلە طورغان اشلردن فائدهلنوجى يىكتلرمىز نابولماز ايدىمىز؟! .....

ذاكر جان آلتاننى.

مسئلہ آچالر. لکن بو توغریدن ساتولاشو سیراک بولا، چونکہ پریدانی اولاروق، هر اوی حیوانندن و قوشلردن بررنی و نیچه یالمر بوینچه اویده اشلانمش آزمی کوبی کولهاک و باشقه کیوملر بیرمک عمومی عادتر. ساتوب آونمش کیوم و آیاق کیوملری کبی نرسه لر بیرو بیک سیراک بولادر. طوی کیوملری ایسه، ایر طرفندن خاتونغه هدیه اولاروق بیرو لادر. فز صوراعان و طویغه حاضرلانگان وقتده کیاو ایله فز، چیت کشیلر کبی فالالر بتون اش آنالری قولنده بولادر.

فایسی وقتده بیک ایرته، فز یاراشه لر (وعده فویوشالر). مثلا ایر ایله فز ۱۳-۱۵ یاشلرده ایکان. بو وقتده وعده هیچ برینه بتکرلمی فالمی، بو ایر ایله فز نیزمی، سوکمی نکاحلاندر. شو سببدن بیکت ایله فز وعده لاشکان اولاروق اوچ دورت یل فالولری ده بولادر. ایرلرنی عسکرلرککه قارالودن اوچ یل ایلیک اویلاندر، فزلرنی سوک بیردکلر ندن کیاو ایله فز بر یاشده یا فز، کیاوندن یاشکه زورراق بولادر.

رضالاشوب بتکاج، سیلانشو و ایچو باشلانا. قوناقلرنی کوبراک ایر (کیاو) طرفی چاقرادر. سوکره نکاح کونی بیلگیلانه. نکاح کونی ننگ الیککی کوندن فز یانینه تانش قزلری، ایر و خاتون یاقن قونداش لری جبولوشالر. قزنی بر پوچماقغه اوتورتالر. اول آنده هیچ سببسز یغلی باشلی. شول وقت آناسی سرا (پیژا) توتورامش چومچکه بر تنکه سالوب فزغه بیره. بو وقت بتون قزلر اوشبو بیسرمه ن برینی یرلادیلر: «ایلیک آتا کدن آقچه صوراعانده اول یوق ایدی، حاضر تابلدی». قز سرانی ایچوب بترده تنکه نی اوزینه آلا. سوکره آناسی وفارنداشلری بر بری آرتوندن بری، ایچینه تنکه سالغان برچومچ سرا بیرلر. قزلرده اولگی برنی یرلایلر. فز بو چومچلرنی ایچوب بتررگه مجبور توکلدر. اول یالکیز برگنه قاباده ایبداشلرینه بیره، آنلر بربری آرتوندن بری بر یونا و ایلیک سوک ایچگان کشیگه تنکه بولا. سوکره سرا توتوروب آقچه سالوب بیرلر. بو، هر فزغه برر تنکه نیگانگه ندر تکرار قیلونادر. (طوی ماجرالرینی بو یرده محرر اوزون سویلامشدر). بیو، اویناو بیسرمه ن یاشلرنده تارالمشدر. بایراملرده قزلر جبولوشوب اویدن اویگه کروپ یرلاب یوریلر. هر اویده آنلرنی سیلاب ییارلر. قش کونی یاش یکتلر ایله برگه کیچ اوتورولر بولادر. بیسرمه ن بیولری، و قول

قبول ایت. قورقتمه. عائله لریمز ایسان بولسون. اوغل و قزلر تازا بولوب طوغسونلر، مال طوارده سلامت بولسون ایدی...» دیلر.

یاش یکتلر عسکرگه کیتکانده ترزه توبینه چوپرهک کیسایگی تغوب قویوب کیتلر. فایتقاچ بونی ازلهب آلالر. صغر آورغانده کوره زنی چاقرالر. کوره زه صوغه اوشکوره ده آنی صغرغه ایچره لر. یاگی توغمش قلون (آت بالاسی) و بوزاونی بر قدر وقت هیچ کمگه کورساتمیلر. چیت کشینک کوزی تیه ایمش.

یازغی اشلر باشلانر آلدندن بیسرمه نلر «اوقا باشقا» نامنده بر مجوسی بیرامی یاصیلر. بو بیرام، تانارلرنگ صابان طویلرندن آلتغانلغنده شبهه یوقدر. بو بیرام اوشبو روشچه باشلانادر: هر عائله باشی فرغه صوقا ایله چغوب اوچ بورازده (بورازنا) یوری و بر نیچه اوچ صولی چاچدر. بتون عائله لر اوشبو فرده جبولوشوب بر برینی سیلارغه توتونالر. صکره آولغه فایتوب اوچ یا دورت کون سیلا-شالر، ایچالر، کوکل آچالر... فرده، یاشار اوییلر، بییلر، یوگر و شالر... اوشبو بیرام ایله، اوزاق قشقی تیک تورو بته ده، ایکنچیکه تیون بر اش وقتی کره.

۵

طوی، اوین، شعر، کورشیلرینه قاراولری.

بالانی نکاحلاندر و بیسرمه نلرده هر ایکی طرفنگ آتا و آنالری قولنده در. بیکت ایله فزنگ بر برینه محبت و سیو-شولری کوزگه هیچ آلمی، ایلیک ایر یاغندن ایرننگ آناسی یا زورراق قارنداشی باش قدا بولوب، بر نیچه یاقنلری ایله، فزنگ آناسینه بارا و فز صوریدر. باش قدا، اوزی ایله آراقی آلوب کیلوب، فزنگ آتا و آناسن سیلیدر. فز آناسندن رضالق آغاچ باش قدا ایبداشلری ایله فایتوب کیمه و بر نیچه کوندن سوک یا کادن قالم توغروسنده سویلاشرگه کیلدر. بیسرمه نلرده قالم یعنی مهر نولاو، تانار و ژاتا کارده گی کبی نق اورنلاشمشدر.

فزنگ آتا و آناسی مهرینی تعیین قیلدر. ساتولاشه باشیلر. صکره مهر تعیین قیلونا. کوبرهک وقتده مهر ۳۰ صومدن آرتمیدر. کپاوننگ حالینه کوره، بوندن دفعه لر چه ده آز بولادر. قالم، خالص آقچه ایله توله ندر. قالم توغروسنده رضالاشقاچ کیاو کشیلری، پریدانی توغروسنده

دگل ايدىلر. بو ايسه، بونلر ۋانا كلرنىڭ تلىنى قبول ايتىد. بىكلىرىنى گنە كورساتور. بالعكس ۋانا كلر بيسرمەنلرنى تلىنى قبول ايتما دكلرىنى، عالمىرنىڭ كۆب نىكشورلرى اثبات ايتىشىد. ۋانا كلر فىنلردن اياڭ ايسكى بىر قوم اولوب، تىللىرى ھىچ ۋاقت ديوراك اوزگارمىش وشول كويناچوك بىر قىر يوشما. تىلوب بيسرمەنلرگە دە كرمىشىد. توبانده يازدىغم سوزلردە ۋاناك تىلنىڭ نائىرى نە قىر ايدىكىن كوريلور. بو سوزلر آراسىندە تاتار وچواش سوزلرى دە بىك آز توگىلر. بيسرمەن سوزلرنده ударение آزانقەدر.

بيسرمانچە	ۋانا كچە	تاتارچە
Кинезь	Кэназь	آمبار
аби	چواشچە абай	ابى
Кайспу	киспу	قايىن آغاچى
Инмарь-квазе	Инмарь	الله
зекъ	зёкъ	زور، قالن
усьянэ	усаны	بىر ترمالاق
дзязяй	?	آبزى
коръ	коръ	بورنه
тыйда	?	آقى

بيسرمان تىلنده نذكىر تائىث يوقىد. فعللرن صرف فيلو بىك آنسат اولوب جملة فعللر اوچونده بىر توسايدىر. يوقارىده مذكور لغتلر، بيسرمەنلر تىلده دائىما ۋاناك لرگە ايارگانلىكلرىنى كورساندەر. بعض بىر تاتار وچواش سوزلردن باشقە بتون سوزلرى ۋانا كچە ديورلىكدىر. بيسرمەنلر، تاتارلر ايله برابر غلازوف اوياز دىنە كىلوب تاتارلر ايله بىرلاشە آلمايچە، ۋاناکلر آراسىنە نى الهككە نلىكدىن ھىر مەنىتىدىن محروم قوم كىمى، ۋاناکلرنىڭ تائىرى ايله بتونلاى ايزلىشىلر (بتمشلىر) در. يوقارىده، يالگىز تىللىرىگنە توگىل بىلكە نوروشلىرى، اىگن فوراللىرى، بىنالىرىنە قىر ۋاناکلر فورماسىندە ايدىكى سويلنىش ايدى. لىكن، ۋاناکلر دائىما مجوس حالندە اولوب، بيسرمەنلر، ايلك مسلمان ايدىلر. بو، دىندە باشقەلىق وقوميت باشقەلىقى - ۋاناکلر ايله بيسرمەنلر بىرگە قوشىلوب، بيسرمەنلر بتونلاى يوغالوغە سىد اولمىشادر.

حاضر ۋاناکلر ايله بيسرمەنلر ھىر قايوسى پىراواصلاونى بولىدىقلىرىدىن، بونلر اوزافلامى بىرگە قوشىلورلر. بىر بىرلىرى ايله خاتون قىر بىرشو، حاضرده دە اوچرىد. تىللىرى، نوروشلىرى بىر اولوب، قوشىلورلر بىنەھىچ مانع بولماغان قوملر، البته قوشىلادىر. بو قوشىلو، علما اىچون بىك تأسى ايدەچك بىر حالگە يتمىشىد. شوبىلەكە بيسرمەنلرنىڭ اوزلرىنە مخصوص

چابو كويىنە بىرگە تىپكەلەودن عبارتلىر. بىرلىرى بىر بىرىنە مناسبتىسىز، آلاى بولاي جىولمىش سوزلردن عبارتلىر. چىن بىسىر- مەن بىرلىرى دائىما تىكرار فىلنا تورغان تاقماقلىردن عبارتلىر. روس بىرلىرى بىرلاغاندە بيسرمەن خاتونلرنىڭ ھىچ بىرى نە بىرلاغانن آكلامىدەر. روس بىرلارنىڭ بىك نىق اوزگارنلور- بىنەدە، آكلامى بىرلاولرى سبب اولمىشىد. بيسرمەن حكايەلىرى يا ۋاناکلردن آلونمىش يا صالدا تلىر طرفىدىن ھىر ياقىن آلنوب قايتامىش اولوب، بيسرمەنلر توروشىنە تطىق قىلنمىشىد.

حاضرگە قىر بيسرمەنلر آراسىندە بىر بىرىنە تاتار اسملىرى ولقبلىرى بىرو عادىلىر. مثلاً: غورى آنتوغانوف اسملى بىركشى، خلق آراسىندە عمر دىە يورتولور. محمدوف آتالغان مىخايىلوفلر، سلیمانوف دىە آتالمىش استىپانوفلر واردر.... واتقە طرفلىرى اصل اھالىسىندە فامىلىلر بولمايچە، يالگىز اوزى و آتاسى اسمى ايله يورتولور. بيسرمەنلر بو توغرىدە باشقەلردن آلدەلرلر آنلرنىڭ، ھىر عائلنىڭ مخصوص فامىلىسى باردىر. بو فامىلىلر مجوس آتالرىنىڭ بىرىنىڭ اسمى آخرىنە 'инъ' 'евъ' 'овъ' قوش-ولوب ياصالا، مثلاً: Зянтерековъ، Болтачевъ، Зянтерековъ و باشقەلر... روسلردە، خاتونلرنى آتالرى اسمىنە نسبتەنە Андреевна كىمى دىو آتامق مشهور اولدىقى كىمى بو عادات، بيسرمەنلر آراسىندە دە باردىر. مثلاً، آندرى نىل (ныл) يعنى آندرى قزى؛ ايۋان نىل (ايۋان قزى دىمك) كىمى.

۶

تل و تىللىرىنىڭ حرفلىرى.

بيسرمانلرنىڭ سويللاشە تورغان تىللىرى ياكە بوتون حالنچە كورشى قوملر تىللىرىدىن آلونمىش يا اصللىرىغىنە چىت قوملر آلنوب بيسرمەنچەگە ايلەندىر يلوب بىارلەش سوزلر ايله چورالانمىشىد. تىللىرىدە روس سوزلرى دە كوبىد. شوبىلەكە بيسرمەن تىلدىن ازەب، اصل بيسرمەن سوزلرىنى تابو بىك تجربەلى علم لسان عالمىنەدە بىك بىنگىل اولماز. ۋاناک ايله بيسرمەن بىر بىرىنىڭ تلىنى بىك ياخشى آكلىلر. بو: يا، بيسرمەنلر ايله ۋاناکلر بىر قوم؛ يا، ۋاناکلرنىڭ بيسرمەنلرگە تائىرى بىك بىوك اولدىغىنى كورساندەر. بيسرمەنلر ايسە ۋولغا بويىدىن كىلەش اولدىقلىرىدىن، فىن

اوزلرى ھىچ بىر ملتكە اسلام بىرمادىلر. مثلا: تاتارلارغە اياروب كىلگن قالملر حاضرده ده مجوس كوئىچە درلر. دىمك كە بىسرمە نلر تاتارلر كىلەماسدن ايلك دە اسلام بولمىشلردن. بىسرمە نلر اولد نوك اسلام بولدىقلرندىن، اتفاق قىلوشوب «بلغار» اسمندە بىرلەشكەن قوملردىن بىرىسى ايدىكى آگلا- شىلادر. تاتارلر بلغارلرنى آغاندە، حاضرگى قارىن تاتار لرىنك بابالرى بولغان بىر نىچە يوز عائلە، اوزلرى ايلە، اسلام دىندەگى بىسرمە نلرنى واتقە ولايتىنە آلوب كىتولرى بىك ياقىن احتمالدر.

علم الانساب عالملىرى چواشلىرنى، بلغارلرنىك توغرى دن توغرى بالالرى ديورلر. بىسرمە نلندەگى كيوم اسملرىنك هم قارىنداشلر اسملرىنك چواشچە بولوى، بو قوم، ايلك چواشلىر ايلە بىر تورلى كيونەش، دغى بىر تلدە سويلشمەش يا بىر بىرنە كورشى بولوب، بىسرمە نلر چواشلىردن كوپ سوزلر آغانلقلرىنى كورسەتەدر. بوندن آگلا شىلا كە: چواشلىر ايلە بىسرمە نلر آراسندە آزغنە بولسە دە ياقنلىق و قارىنداشلىك بولمىشدر.

كيوم اسمى و قارىنداشلىر اسملىرى ھر تلىنك ايك ساقلانا تورغان واصل سوزلرى ايدىكى معلوم. بىتون واتقە ولايتىندە چواش يوقدر. بىسرمە نلر مملەكتى، توب توغرىدىن صاناغاندە قازان هم سمبر ولايتلردن (۵۰۰ - ۶۰۰) چاقىردىن ھىچ ياقن توگلدلرلر. بىسرمە نلر، چواشلىردن شول چاقىلى يرافدە، بىر بىرنە قاتشمى نىچە يوز يىللر تورالر. تىللىرىدە مشترك سوزلر كوپ بولونك البتە بىر سىبى بار، بو اتفاقى توگلدلر. دىمك كە - بىسرمە نلرنىك اصل وطنلىرى: ۋولغا بويى يعنى بلغار يا بولمىشدر. بىلكە بىسرمە نلر شول بلغارلرنىك اوزلردىندىر. لىكن بلغار تارىخى مكمەل بلىنما. گانلىكەن بونى بىك نىق ايتوب بولمى.

قطعه

صرف نقد عمر ايدوب بن كسب عرفان ايتشم
اهل دنيا هم كمال جهلله تحصيل مال .
دھر بىر بازاردر ھر كس متاعن عرض ايدر
اهل دنيا سيم وزر اهل هنر فضل و كمال .
فضولى .

نرسەلرى يونلاب قالمامشدر. اوزلرىنە مخصوص عادتلىرى دە بىسرمە نلرنىك جنسلرى و نارىخلىرى توغرى سندن فايده كىلتىرلىك توگلدلر.

بىسرمە نلنىك صرفى، ۋانك نلى صرفىنە بتونلايوك اوخشىدر. صرفدە بىر آيرمادە يوق. لىكن بىسرمە نلر سوزلرنى ۋانك لارگە قاراغاندە يوموشاق چغارلر وسويللر. بىسرمە نلر تانندە قاتنى حرفلر يوق ديورلك .

بىسرمە نلر كيملر؟

اونكان بولمىدە بىسرمە نلر، ۋانك لاردن خصوصا تاتار لردن نى چاقىلى آيرغانلقلرىنى سويلگان ايدىك. بىسرمە نلر يا ۋانك لارگە يا كە تاتارلارغە قارىنداش يا ايكىسىنە دە چىت، آيروم مستقل بىر قوم ايدىكى چاقىسىندە شك يوقدر. بىسرمە نلر اوزلرن مستقل بىر قوم ايتوب سانلر. بىسرمە نلر لرنىك كورشىلرى دە ايسكىدىن بىرلى بىسرمە نلر كە چىت بىر قوم ايتوب قارىلر. بىسرمە نلرنىك واتقە ولايتىندە بلىنلرى، «قازان» روسلر قولنە كرماسدن بىك كوپ زمان ايلك، واتقە ولايتىنە كوچوب كىلگن «قارىن» تاتارلرى كيلوى ايلە برگەدر. بىسرمە نلرنىك ۱۵، ۱۶ نچى عصرلردە قارىن ميرزالرى قول آستوندە بولولرى دە، بونلر قارىن ميرزا لرىنك اسلام دىندەگى قىللىرى اولوب، آنلر اوزلرى ايلە بىسرمە نلرنى دە آلوب كىاولرىنى آگلاتادر. تاتارلر ايسە اسلامنى، ۋولغا بويىندە بلغارلردن آلمىشدر. اۋل زمانلردە ۋاتقە ولايتىندە اسلام يوق ايدى. دىمك كە بو ميرزالر بىسرمە نلر ايلە برگە ۋولغا بويىدىن كىلمىشدر. بوندن، بىسرمە نلر ۋولغا بويىندە توردىقلىرى آگلا شىلادر.

يوزلرى، روسلرى باشقە بولو، بىسرمە نلر ايلە تاتارلر آراسندە قارىنداشلىك يوق ايدىكن كورساتەدر. اكر آنلر بىر نسلدن بولسەلر بىر دىندە بولغانلقلردىن هم بىك اوزاق زمانلر برگە توردىقلردىن البتە تاتارلر ايلە قانشور و قوشاويرلر ايدىلر. آنلر ايسە ھىچ قوشلماشمىشدر. بىسرمە نلر بالعكس واتقە ولايتىنە كىلگنچ ۋانك لار ايلە نغراق قاتشوب آنلرنىك مدنيتىنە تابع اولمىشلىر و آنلرنىك دىنلرن، تىللىرن هم يورت صالحو روشارن حتى بىر آز كيوملرىنى آلمىشدر. تاتارلر ايسە حاضرده دە ايسكى حاللرنىچە ديورلىكدر. بونلردن آگلا شىلادر: تاتارلر ايلە بىسرمە نلر آراسندە نسل جەھنندن ھىچ ياقنلىق يوقدر.

تاتارلر ۱۳۱۸ يىلندە بلغارلردن اسلامنى آلدىلر لىكن

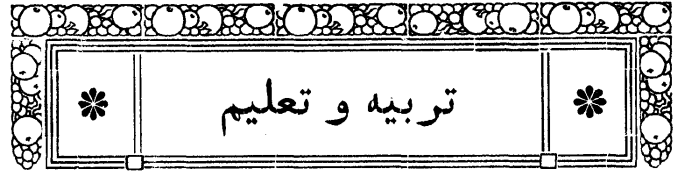
آچلق و سوزلاق همده هر توری محنت و مشقتلرگه الفت ایتدیرمکن عبارت ایدی. بوندن صوڤک یونانیلر تعلیم و تربیه درسلیرینه، شعر و انشا، موسیقی و فلسفه نیده کرتدیلر. افلاطون، آرسطو و باشقلر یونانستان قدیمنگ اڭ بیوک معلم و مربیلرندن ایدی.

عباسیلر ایله امویلرنگ دور سلطنتلرندره تعلیم و تربیه، هنر و معارف خیلی رواج کسب ایتمشدر. عربلر تعلیم و تربیه یعنی مکتب پراغراملرندره صرف، نحو، حقوق، طب هیئت، هندسه حساب، کیمیا و جبر درسلیرینی ده علاوه ایدوب، یونانیلرغه کوره اوستون اولمشلردر.

قرون وسطاده ایکی ذات معارف نشر ایدرگه غیرت کورساتمشلردر. بونلر: اسلاملردن هارون رشید، خرستیانلردن شارلمان ایدی. بو ایکی ذاتنگ همتیله قرون وسطاده باش کوسترمش اولان هنر و معارف، قرون مذکوره ایچون خارق العاده بر امتیاز سانالمشدر. ایسکی قاتولیک کلیساسی اوزینگ مسلکینه توغری کیلمه گان معارفنگ نشرینه قارشو بر سد اولوب، پاپالر، معارفنی راهیلرغه مخصوص بر امتیاز ایتدیلر. لوترنگ ظهورینه قدر آوروپا معارفی راهیلرده فالوب، دینی درسلیرنی کیکاپتورگه موفق اولمادیلر. راهیلر لاتینجه اوقورلر ولاتینجه یازارلر ایدی. یازدقلری شیلر معناسز فکلرلردن و حاصلسز ملاحظهلردن عبارت اولور ایدی. بر فقره نی مغلق یازمق و صوڤره آڭا معنی ویرمک و تفسیر ایتمک، بر کلمه نی ئلله نیچه توری معنی گه قوللانق راهب لرنگ وظیفهلرندن ایدی. بر فکرنی آچق یازمق و مقصودنی باشقه بر تله افاده ایلمک، باشقلرنگ دوشندگی کبی دشنهامک و: عجب! دیه، بر اثر مندر جاتنده شبهه ایتمک، شول وقتنگ کلیساسینه قارشو بیوک بر گناه ایدی.

کلیساننگ مغلق و فائده سز اولان معارفنه «ایسخلا لاسمق» نامی ویرلمشدر. لوترنگ اعتراضلری و اهل اصلیب سفرلری آوروپا ایچون بیوک بر انقلابغه سبب اولدی. ارض مقدس دن آوروپاغه فایتمش خرستیانلر، انسانده دوشنمک قوه سی موجود اولوب و بر اش ایچون بڭ توری تدبیر قوللانق ممکن اوله ققنی و اوقومق سایه سنده عربلر، بتون آوروپا فدائیلرینه قارشو توردفلرینی آڭلاب، معارفنگ تعمینه رغبت کورساندیلر.

تعلیم و تربیه نی بر مسلک حالنه قویمش قوملر-فرانسز، و انگلیزلر همده آلمانلردر. بونلرده بیوک معلم و مربیلر ظهور ایدوب تعلیم و تربیه گه دائر گوزل اثرلر یازمشلر

اصول تعلیم و تربیه تاریخچه سی

تعلیم و تربیه احوالی فوق العاده تبدلاتغه اوغرامش درکه: کره ارضنگ ایڭ بیوک تبدلاتی - طوفان اولدیغی کبی علمنگ ده تبدلاتی - تدریسات ایله پروغرام جهتدر. هر حکومت و هر ملت، هر زمان و هر عصرده اوزلرینه مناسب کورانگان بر اصول ایله تربیه و تعلیم قبول ایته کیلمشدر. انسانلر، مادی و معنوی جهتن شمدیکی حالگه کرمک ایچون بر چوق انقلاب و مختلفی مدنیت دورلری کیچر-مشلردر.

بیگ ایسکی زمانلرندره تعلیم و تربیه خصوصنده هیچ غیرت کوسترلمدیگی و بوننگ سببندن وحشت ایله بدویلیک حکومت سوردیکلری معلومدر. تربیه و تعلیم بر یاقده تورسون، بورنغی قوملر اوزلرینگ نادانلقلری و فکرسز-لسکری سببندن عادت و عرفلرینه تقلید ایدوب حتی بالالرینی اولدرلر، صولرغه صالورلر و قز بالالرینی ده لزومسز نرسه لر کوروب کشیلک عالمندن چیقارلر ایدی. باشلیجه حکومت تشکیل ایتگان هندلیلر، کتب مقدسه دن چقاردقلری حکملرگه کوره، ایر بالارغه غنه احکام دینیه نی اوکره تورگه باشلادیلر، هر نرسه ده باشقلرغه رقابت ایتمک عادتلرندن اولان فنیکه لیلر، تعلیم و تربیه خصوصنده دخی رقابت یوزندن بالالرینی خصوصی معلملرگه و یروب اوقوتوق اصولینی چقاردیلر.

ایرانلور تعلیم و تربیه حقنده دفت ایتدیلر، کتب دینیه لری ایله برابر، آتغه بنمک، صوغش هنرلری اوگرنمک اوشنداق حلق و عداللسکده ثبات کورستمک خصوصنده منتظم پروغراملر توزودیلر.

تربیه مسئله سی ایرانلیلردن صوڤره یونانیلرغه کوچدی. ایرانلیلر ایله یونانیلر بالالرینگ تعلیم و تربیه سی ایچون مکتب آچو، تعلیم و تدریس اشلرینی علم اهللرینه تابشرمق عادتینی شائع ایتدیلر. «لیکورغ» و «سولو» فننگ تشویقی ایله آز مدت ایچنده یونانده معارف خیلی نرفی ایتمش و افلا-طون کبی علما و حکما یتشمشدر.

ایرانلیلرنگ پروغراملری محدود و معین اولوب بوده

اولدروى، فورنلرنى كوبيتووى، كوزگه ضررى، عمرنى فسقارتوى معلوم اولمشدر. كوندز، يوقو فائده سز بولوب، توسنى بوزووى، طلاقه ضرر كيتوروى، فايغوغه توشوروى تجربيه ايدلمشدر. ايندى برهه كوندز يوقلارغه عادت ايتسه بر يولى قويووى ياراماز بلكه آزلاب آزلاب تاشلاوى لازمدر.

يوقو آزلى «مى» كيبودن حاصل بولوب، عقلمن هم يازدرادر. آياقلىرى جلى صوغه طعو، زعفران و آلمان ايسنه و ياكه صاوغان سوت ايچو، مونچه كرو سببندن «مى» يوشلانوب يوقو كيتوروى صنالمشدر. يوقو باصوب كيتسه قاچرمى يوقلاو ۸ ساعتدن اوتماوشرطى ايله فائدهلى بولوب، يوقو كيلمه گانده يوقلارغه آزابلانو ضررلىدر. نازگره ك آدملىرگه تاو لككه ۸ ساعت يوقلاب، آورش ايله كون ايدوچيلرگه ۶ ساعت كافي بولوى طباده حقلى تابلمشدر.

«شورا» مجله علميه سنده ملت نورلى معلملىر، مكتب لردنه بالالار تربيه لرى طوغريلرنده اوز تجربه لرن يازديلر و همان يازمقده درار. تعليم هوسلىرينه بايتاق نرسه لرنى آقتاروب چغارلوى شايان دقتدر. اما «مكتب» لىلى بولسونمى ياكه نهارى بولسونمى، بالالرنى كيچ نيچه ساعتلرگه قدر اشتغال ايندرو تيشولمى؟ بونلرى بزنك كوزگه كورنمادى. ايسكى مكتب و مدرسه لردنه، شاگردلرنى ۱۲ لرگه قدر اوطورتو بيك ممدوح عادت ايدى. حاضرده قديم طرفلر و شول طرفدن يالانغان آدملىر طرفدارلرينه «بز بالالار و شاگردلرنى ساعت ۱۲ و برلرگه قدر اوقوته مزلر و مدرسه لرمز جايدنه بيكلانمى» ديب نمدادها و تفاخرا سويلوچيلر بار. بونلر بلمازلرگه: يوقو باصمش، ذهنلىر قاچشمش، يوزلرى آغارممش و كوزلرى فالايلاشمش، باشلارن طوتا آلماشم بالالارغه حكمت و علم صالو بر ياقده طورسون، ذهنلرن تمالاو و علمدن بيزدرو، صحتلرن بترودن باشقه هيچ نرسه توگلدنر. ئلك «مدرسه» لردنه خصوصا باشراكلرگه كوره درس وقتلرى بيلسگولى توگل بلكه، خلفه لر كيغلرينه نابشرلش ايدى. قش كونلرنده خلفه لر بستودن صوگ همراهلرى ايله تورلى بايلردن گه بلر آچوب بيك اوزاقلاب چاي ايچولردن صوگ برسينه: «بار! سبغه كيلسونلر...» ديب قوشقاچ، بيچاره يوقو باصقان، ذهنى تارالغان شاگردلر، نلر تلمه ماز، خلفه آلدينه بارب اوطورالر ايدى. خلفه نك كىفى تمام پيرنده، آوزندن جوهرلر صاچسده نه فائده؟ بالالرده نشاط، رغبت قاچقان. حتى بعضيلرينك ايساغوجى درسندنه كتاب آراسينه

و معارفنى حاضرگى شكلنه قويارغه موفق اولمشلردر. اوشبو بيوك معلملر تربيه و تعليم خصوصنده تورلىسى تورلى فكرده اولوب هر فايوسى اوز فكرلرينى ترويج ايتوب، اثرلر وجودكه كيتورمشلر: اثرنى اوقومق و آنلر كى بر مسلك و خدمت صاحبي اولمق هر مربى و معلم ايچون لازمدر. فرنگلر تربيه و تعليم خصوصنده كوب اجتهادلر صرف ايدرلر و بوگا مخصوص ايدوب حتى غزته و مجله لر نشر قيلورلر. متخصصارغه حكومتلر طرفندن مكافاتلر و يرلور و اسملرى منگو قالدورلر. ذاتا تربيه و تعليم، حاضرلكده خصوصاً فرنگلر قاشنده غايت بيوك و هر نرسه دن آلدنه توتولمقده اولديغندن، يلدن يل ياكى اصوللر اختراع ايدلور.

حاللر بويله اولديغندن، اوزمىنى آزغنه چاغشدروب قاراساق، تفاوت - ير ايله كوك آراسى قدر اولوب، برلر هميشه وحشى و بدويلكده ياشامقده مزم. تربيه، انساننى حيوانيتدن چن انسانلىغنه ايرشدره تورغان نرسه ايدكىنه انكار ايتماز اولسه ق، نه ايچون بزلر بونى مهمل بر نرسه حكمنده توتومقده مزم. برتيناك اهميتى اولمغان، بلكه كشىلرنى كشىلكدن چغاره تورغان يونان كئاپلرى و يونان فلسفه لرى ايله زهر و آغولنوب بتدك. دين باشلقلرى ديگانمىزنى قوللرنده ترقى و تمدن - دين اسمينه - باغلاندى. بو كى مدنيت و ترقى عصرنده، روسيه كى مدنى و مترقى بر مملكت كشىلرينه، بو كى اهميتلى مسئله لرگه اهتمام ايتماومز - بوز قزارلق بر اشدر. شونك ايچون بو كونده بزلرگه، هوا ايله صو درجه سنده لازم اولغان تربيه و تعليم گه غيرت ايتمك الوغ بورچمزدر.

مبارك شاه الحنفى . استرليتامق .

وهوالدى جعل لكم الليل اباسا و النوم سبانا

فرقان .

آدمك سلامتلكينه آشاو ايچو، نه قدر لازم ايسه يوقلارنكده بونلردن كيم توگلككى معلوم بر حقيقتدر. طوردمز ير هوا ايله چلغانغاندن «هواده لازم» ديب ايتوب طوررغده حاجت يوق. يوقو - رطوبتلى طعاملر آشاودن صوگ «مى» ده حاصل بولغان يوشلكدر. يوقلاو ايله «مى» اويلاو و فكرلاودن، اعضالرده حركتدن قالوب راحتلك حاصل ايدرلر. تاو لككه ۸ ساعتدن آرتماو شرطى ايله بولغان يوقو فائدهلى بولوى معلومدر. ۸ ساعتدن آرتق يوقلارنك: توسنى صارغايوتى، ننى آورايتوى كوگلىنى

فارشو صوغشديغى معلوم .

غالبات. «شورا» ده (۲ نچى جلد ۱۱۰ نچى صحيفه) «بو كوئىكى بىر يوزىندە اولان انسانلارنىڭ يالڭىز حضرت آدم نىسلىدىن كىنە منتشر اولدىغىنى قرآن شريفى قطعى و صريح صورتدە خبر و يرمىشميدىر؟» دىيولمىش ايدى. حالبوكة بو سوزنىڭ عكسىنىنە اوله رقى شىخ محمد عبده حضرتلىرى: «ليس فى القرآن نص اصولى قاطع على ان جميع البشر من ذرية آدم» دىيىش (تفسير القرآن الحكيم. ج ۴ ص ۳۲۶). ايدى بىز اوشبو ايكى تورلى سوز آراسىندە متردد قالدق. شېهه مز «شورا» ده حل ايدلسە ايدى .
معلم : امير بن عبد القهار .

شورا: بو ايكى سوز ، لغت معناسى ايلەدە اصطلاحى (اهل ميزان فاشىندە معروف) معناسى ايلەدە بىر برىنە عكس دگل بلىكە بىرى سؤال و ايكىنچىسى شوڭا جواب منزلەندەدر . بونىدە شېهه و تردد قىلورغە اورن يوق . بوقسە سؤالنىڭ بىرر جەملە توشوب قالشمى؟ نه اولسەدە بو طوغرودە بىرر ياكىلىشلىق اولمادىمى؟ شوپىلە بىر حال اولسە تىكرار يازىز .

الله بىردى. «ابن عربى» اسمى رسالەدە شىخ ابن عربى حضرتلىرىنىڭ اوز توشلىرىنە اشانوى بىر قدر انتقاد صورتدە حكايەت ايدلمىش . هر كىم گە معلومدىر : توش عالمى وار . «مشكات» دە توش ، نبوتنىڭ قرق دورت (؟) الوشىدىن بىر الوشى ايدىكى حقندە خىتلىر روایت ايدلمىش . شوپىلە اولدىغىندە شىخنىڭ اوز توشلىرىنە اشانمى اورنسىز اولماسە كرىك . بو طوغرودە بىر ايكى سطرغىنە اولسەدە جواب يازلسە ايدى .
معلم نبى الله القهارى .

شورا: توش دىيە يورتولمىش بىر نرسە وارلىغى معلوم ، توش ايلە تىبىرى آراسىندە مناسبت تابهق مشكللىكى دە معلوم . شونىڭ اىچون بىغىبىر طرفىدىن تىبىن ايلە خبر و بىرلەمىش و ياكە آنىڭ تىبىر قىلەقى ايلە درستلىكى تامين ايدلمىش توشلارنىڭ طوغرىلغى ايلە حكىم قىلورغە مەكەن دگل . بىر كىمەسە : «توشمە فلان نرسەنى كوردەدە ، شونىڭ تىبىرى اوله رقى بوپىلە تورلى حال اولدى» دىيىكىدىن واقعدە شوپىلە حال ، مذكور توشنىڭ تىبىرى اولدىغى نىچوك بىلنور؟ بونىدى حال ايلە شول توش آراسىندە هېچ وجە

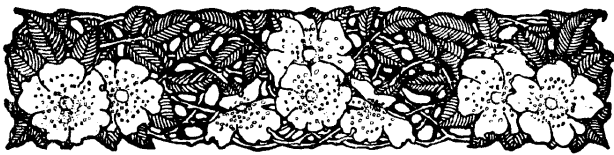
بورچ سالوب كرولرن كوردك . يوقودن عاجز بولغاچ بور . چنى بورنلرىنە تارتوب يوقولرىنى قاچرلر ايدى . حاضر شول اشلارنىڭ قىسورلرن آڭلاب كوب بىرلەدە شاگردلرنى كىيىچ اوزاق آزابلامىلر . ياوروپانىڭ كوب بىرلەندەدە كىچلەردە آز اوطورو و تماشىا خانەلر ايرتە يابلو عادت حكىمىنە كرمىشدر . ابن مسعود حضرتلرى «كوكلارنىڭ شىداد وقتلرى ، يونالگەن وقتلرى ، آرتقە كىتكەن وقتلرى بار . سزلىر آدملىرگە شاد وقتلەرنە سوپلاڭىز!» دىيىش . عمررضى الله عنەدە سامعىنلارنىڭ حاللرن رعايە ايدىوىى كوب آدملىرگە معلومدر .
عبدالله تاج الدين اوغلى كچمىرى .

اورسكى . ۱) ترجمەسى «شورا» دە يازلمقە اولان محمد سنوسىنىڭ محمد مەھدى سنوسى اسمىندە اوغلى «مشاهير الشرق» نام اثرده (ج ۱ ص ۷۳) مذكور اولان محمد المەھدى السنوسى ايلە بىر كىمەسەمى ؟ (۲) «ابن عربى» اسملى رسالەنىڭ ۱۱۶ نچى بىتىندە مذكور اولان مىرزا غلام احمد القادىانى هم «مشاهير الشرق» نىڭ شول بىردە ذكر ايتدىكى سىد احمد ايلە بىر آدمىدىر؟ جوابى «شورا» دە يازلسە ايدى .
عبدالله المەھدى .

شورا: ۱) بونلر ايكىسى بىر كىمەسە . ۲) بونلر باشقە باشقەلر . سىد احمد ھجرى ايلە ۱۲۴۲ دە «پنجاب» ولايتىندە صوغشوب يورمشدر ، مىرزا غلام احمد ايسە آنچق ۱۲۴۸ دە دىنباغە كلىشىدى . سىد احمد ترجمەءى حالى حقندە آرتق معلوماتىز يوق . صدیق حسن خان بېچوپالى اثرلارنىڭ بىرنە بونىڭ بعضى ماجرالارى يازىلدىغىنى روایت ايدىچىلر وار . قاديانى ، اوزون عمر سوروب ۱۳۲۶ دە وفات اولدى . فقط بونىڭ وفاتى سىبىدىن اسلام دىنئاسى «مەھدى» لك دعواسى قىلچىدىن محروم دگل . يەن قىلەسندە «عسىر» شىخى محمد بن على ادريسسى ، مەھدىلك دعواسى ايتدىكىنى اسلام مطبوعاتىدە يازدىلر . بو كىمەسەنىڭ اوشبو كونلردە ايتالىالولر ايلە بىرلىكدە توركىا حكومتى وسنەسىلەرگە

آيتورگە تېوشلى: روسيەدە بەض ايشانلار اوزلرينىڭ مريد لرېنە يقولانئوب توش كوردەرلەر وبوگادە «استخاره» اسمى ويرەرلەر. رسول الله تعليم ايتەش «استخاره» بويە دگلدەر.

اشعار:

صبى قورقافلغى

اي صبى نيندى ماتور، باسقان تەپەي آطلاب قارى
 آطلىدە بر، شادلانە. قورقا تاغن، توقتاب قارى.
 كوز آچا، قارى آلتغە، بايتاغوق كېتمەك بولا
 تاغى بر آطلىدە ياق يافغە قارى، نيشلەب بولا؟
 اوپرەنە شوندىن، باصا بر آز آدوملر آطلى كوپ
 كېنمى شەب قورقا ئەلى «يغلام بوغاي» دى آبنوب
 بر زمان سىزە، يغلامسلىق آدوملر آطلى اول
 ماشقە چقسەدە بارر، يوگرر كېك بېك شەبلى اول.
 اوپلى اول بېك شەب آدوملرنى آلن آرتلى تزه
 لىكن آندە بار، اوگايىزلاب طورا فاز، قوش، كجە.
 اوپرەنە آندى نەرسەلر تېمى، طانىسى آنى
 ايندى ايرىكلەب يورى يورطدە، تاغن طشقە قارى.
 شول اورامداغى مالايلىر، يە صوغار، نورتور كېك
 يە كولەر، فانى بەردە، اول كىتار يوگرر، كېك.
 شوندى بر قورقو بولنماسە، قزق صوڭ جىر يوزى
 تىب تىگىز، يوگررگە جايلى، نيندى ياقتمى كوندزى.
 بر زمان تېمى مالايلىردە، موگار ابىدە شىكەنە
 قورقنچ يوق، تىك ئەلى اوسسون، طورايىسن - يەشكەنە.

نەق شوگا تطبيق قىلرلق، بزده بولغان قورقولار
 بر زمان، قوت قالمادى، روسچە بولا دىب اوفولار.
 ايندى بلك بىك كېرەك ايش ايلەشكەك بىت آڭا
 تاغى بىك نىق قورقنچ چقىدى اصول، ترتيب، ياڭا.
 اول تاغن ئەكرنگنە اوسسە، طورايا، شول بارا
 چقىدى قورقنچ يىنە شىكەندرا بورەك يارا.
 آڭلانور اولدە، اوتار، قورقو كىتار شىكسز اينان
 مڭ لسانغە ترجهە قىلسونلر اول دىحفوظ همان.
 تېمىرغىلى مېر ولييف «قالتى» .

ايله مناسبت اولمازسلىق احتمالى يوقمىدەر؟ شىخ ابن عربى
 اوزىنىڭ توشندە رسول الله قولندە كورمش الفصوص كتابى
 ايله، اوزى تاليف ايتىش الفصوص. كتابى برشى ايدىكىنى
 نە كىبى طريقلر ايله بېلمىشدر؟ توشلرنىڭ درستلرى اولور
 ايسە بوندىن، هر كېمەنڭ توشى وهر بر توش راست اولەچغى
 لازم كلاماز. خبرلرنىڭ راست قىسملرى اولدىغىدىن بتون
 خبرلرنىڭ راست اولمى لازم دگل. خبرلرنىڭ درستلرىنى باشقە
 لرندىن آيرر ايچون نظام وقاعدەلر قويلەش. شول قىيادىن
 توشلرنىڭ راستلرىنى باقاندلرنىڭن آيراچق بر ميزان اولماز
 ياكە درست اولەچغى بېغمبر طرفىدىن التزام قىلنماز ايسە
 آندى توشلرنىڭ وەم و خيالدىن نە فرقى وار؟ «توش»،
 نوتنىڭ فرق آلتى جزئىدىن بر جزء» ايدىكى صحىچلردە
 روايت ايدلمش. واقعدە بو شوپلەدر، رسالت مدتى يكرمى
 اوچ سنە اولوب آنىڭ آلتى آيى (فرق آلتى كىساگىدىن
 بر كىساگى) توشدىن عبارت اولدى. لىكن بوندىن، باشقە
 لرنىڭ توشلرىدە بېغمبرلىكن بر كىساك اولمى لازم كلاماز.
 توش حقتە «كتب سنە» دە روايت ايدلمش حدىثلرنىڭ
 كوبسى «الصداقة»، «الصالحه» دە «رؤيا المؤمن» كىبى
 صفتلر و قىدار ايله ذكر اولدىغىنى اعتبارغە آلورغە وهر
 كىم ايچون اوزىنىڭ توشىنى شونلرغە مصداق ايتەك مشكل
 ايدىكىنى بېلورگە تېوشلى. بو كونگە قدر اسلام دنپاسندە
 ظاهر اولمش «مەدى» لر و اهل تصوفدىن تارالمش ردى
 مەھبلرنىڭ اصل سىبلرى بەض بر مقتدا بېلرېنڭ اوز توشلرىنە
 اشانمىقلرى اولدىغى باشرون دگل. واق توپا كلرى حسابغە
 آلنمادىغىدە بو كونگە قدر اسلام عالمنە ايللى ندر آدم
 مەدىلك دعواسى ايله خروج ايتدى و بعضىلرى سېنىدىن
 مسلمانلر، اورنجورغ فصابلرنە بوغاز لانمقە اولان قويلر
 مثالندە بوغاز لاندىلر. فقط بو «مەدى» لرنىڭ هېچ برى
 جرح و تعديل عالملرى دگل بلكە هر برى - نە ديسەلر
 شوگا اشانوچى و توشلرنە نە كورسەلر شوگا اعتماد قىلوچى
 پىرلر ايدى. اوشبو عمللردە، توشلرىنە اشانمىقلرى سېنىدىن
 اولدى. توشلرنىڭ راست بر قىسمى اولسون، لىكن اول
 قىسمى تەبىن قىلماق قولاي اولمادىغى سېبلى بتونلاي اهمىتسىز
 طوتولسە و «يوق» حكمنە قىانسە نە ضرر كىلەچك؟ اما
 عادتى آدملرنىڭ اوز توشلرىنە اشانمىقلرنە اولان ضررلرى
 حسابسىزدەر. بونىڭ سېنىدىن كوپ وقت روح غدا بلانور،
 خيال و سودا غلبە قىلور، جېنىلك و جسارتسلىك حاصل
 اولور، اقدام و مئانت ضعيفلنور. آز مناسبت ايل شونىدە

مکاب

باش و اتقچ « آش آرتى » (*).

محررى: سيلويستروف مترجمى: شاکر جان احمد جانف

– بېلگىلى كشى سانى كوب، ويكتور آليكساندر-
وويچ. مین شونك ايچونده ئەيتەم: كشىلر شول نىكلى
كوب بولغاچ ايكىسېنكده ساچ سانى بر نيگز ايكى كشى
بولور ديب اويلاو مكنى صوك؟

– شولاي كشىلر كوب بولغانغە كوره ده مكن، مارييا
واسيليونا! آليق گر چه مسكاونى بولسه ده. موندە خلق
ميليوننن آرتغراق، اما بر كشىنك ساچ بورنكلرى كوب
بولسه يوز مك مڭ بولور. هر فايوسى يوز مكدن آرتماوشرطى
بلن ميليون تورلى عدد بولووى مكن توگل – شولاي
بولغاچ تورلى كشىلرنك ساچ بورنكلرنك سانى تكرار ايتاورگە
تيوش بىت. بر مسكاوده گنه ساچ بورنكلرنك سانى برداي
بولغاچ، كشىلر ديسته لب بولورغە تيوش.

– علوم رياضيه بويچە گريشا بلن سز احتمال حقلى
سزدرده، ليكن واقعه بولاي بولووى مكن توگل. ايكى،
– ايكى باشقه كشى بولسونده ساچ سانلرى برداي بولسون!
سز اويلابقنه فاراگز ئەلى. ويكتور آليكساندر وويچ.
خواجە:

– مونه مین سيگا حاضر، ماشا! واقعه مكنلگنده
كورگازام. سيهون پيتروويچ پلەش بىت؟
– ئيبو، برگنه بورتوكده ساچى يوق. بز كيچه
اولگا بلن.....

– توقته، توقته، ئە، سىنك خاطرگده مى كر بىتتى
جمعيتهنك مديرى زاسلافسكى، ئەلى بزگه راز ديستواده كيگان
ايدى؟

– ئە، تگى پلەش، پيترايوانويچ نك كياوى.....
– نهق اوزى. مونه شولارنك ايكىسېنكده ساچ
حسابلرى بر توگلمى؟
– نيچك بر؟ ايكىسېنكده بره بورنكندنه ساچلرى
بولماسون!

(* باشى ۱۰ نچى عددده.)

– شونلقدن برده شول، آناقاييم مينم، نظرى رياضيه چى!
– مین بتونلايوك ناچار توگل ايدى، سز نك شول
رياضياتكزده. مین اوز بز نك ياشللكلر ساتوچيدن زور
زور به يله م اسپارژالر آلام، هر فايوسينك ئەيله نهسى
يكرمى سانتيميتر بولا. مین هر وقت آلقانده، ميگا واق
به يله ملر بېرماسونلر ديب، اولچامېچە آلميم. مونه كوبدن
توگل بر كونى ساتوچينك زور اسپارژالى به يله ملرى
بتكان ايكان، اول آنك اورنينه ميگا اون سانتيميترليدن ايكى
به يله م توتدرا. مین ئەيتەم: «ايكىسى بر اورنينه ايكان،
بهاسيده شولوقدر» ديم. ساتوچى بختلاشه باشلان ايدى،
مین آنى طكلابدە تورمادم. الحمدلله مین علوم رياضيه دن
بوتيكلى گنه خبردار ئەلى!

– سز آلدانغانسز، مارييا واسيليونا، بو برده بر
توگل.

– درستن ئەيتكانده، مین ئەلى ساتوچيغە نيوشليسون
بيروب يتكرمادم توگلمى؟

– بلكە بالعكس: سز ساتوچيغە نيوشليستدن ايكى
اولوش آرتق بېرگانسز. گريشا، دائره لرنك مسافه سطحه
لرينك بر برسيه مناسبلرى نيچك بولا؟
گريشا بلن ناناليا ايكىسى بر آغز دن:

– نصف قطر الدائره م ربعى كبك.
– ئە محيط دائره لرنك اوزونلقلرى؟
– نصف قطر الدائره كبك.
– آلاى بولغاچ دائره لرنك مساحه سطحه لرينك
مناسبلىرى، محيط دائره لرنك مریعلرنك مناسبلىرى كبك بولا.
– ئيبو، اگر محيط دائره ايكى مرتبه زور بولسه،
مساحه سطحه دورت مرتبه زور بولا.

– مونه شولاي. بنا عليه ساتوچى بر به يله م يكرمى
سانتيمترلوق اورنينه نيچە به يله م اون سانتيمترلوق بېررگه
كيراك ايدى؟

– دورت. ئە اول ايكىنى گنه بيروب ئەينى بيك
نق «اوپورتقان».

خواجە:
– كينگز سز، افندېلر، رياضياتكز نيگز بلن، مينه چه
عقل سلیم - بارلق علوم رياضيه كز دن آرتغراق.
ويكتور سوزگه كر شه:
– علوم رياضيه بويچە، مثلا، اگر بارطيلر نيگز
بولسه، بوتونلرده نيگز بولا.

– عقل سلیم بلن ده بو شولای. مین هیچ وقت حقیقت که فارشی کیلمیم.

– یاخشی: یارطیلای بوش استاکان، شولوق یار-طیلای طولغان استاکان بیت؟

– بیلگیلی.

– اما یارطیلار تیگز بولسه بوتونلرده تیگز بولا: یعنی بوش استاکان، طولی استاکان بلن بر بولا!

– مونه تاغی... ئه، یوق چنلابده بیت... ویکتور کول:

– یاریمی؟ مونه مین سینی حاضر ایڭ چن عقل سلیم کده ئله کترام. بر رومالی ایسکی آچه لر جیوچیغه

«میلاد عیسی دن ۵۰ یل ئلك» دیگان یازولی بر آچه کیتراگانلر. اول شوندوق بو آچه نڭ ساختیلگی بلن حکم

بیرگان. نی اوچون؟

– نی ایچون بولسون؟ اول وقتده آچه بولماغانلر شول.

– بولغان.

– نی ایچوندر، مین نومیزمات (۱) توگل.

– نومیزمات بولو کیراکده توگل. سین عقل سلیم

بلن حل ایت!

ناتالیا بیک تبران فکری کشی کبک صوری:

– آچه نیندای ماده دن اشلانگان بولغان؟

– باقردن. یه، افندیلر، نی ایچون بو آچه ساخته؟

– ئه نی، رومالیلر خریستیان بولغانمی؟

– تیککنه تور، کاتیا! عیسی گه ئیکلی نیندای

خریستیانلر بولسون.

کاتیوشا توقتامی:

– یه آلا ۵۰ بلدن عیسی طواسن فایدن بلیگانلر؟

ئه نیسی موگا بر آز عجبلینوب قاراب توراده، بردنبرگه

کولارگه کرشه. مونڭ آرتندن باشقه لرده کولا باشایلر (۲).

فقط بر کاتیوشا گنه کولمی همان آبدرا براق تورا:

– مونه مونی «ئله کترو» دیلر. آفرین، ویکتور،

ئه یده، ئه یته بیر شوندا یلارکنی!

گریشا باشلی:

– مساعده ایتکز، مونه مین بر مسئله بیریم.

(۱) نومیزمات - بورونگی آچه لر نی تیکشره تورعان کشی.

(۲) اوشو تابشماق. اوتکان سنه ۱۱ نچی عدد «شورا» طشنه

هم بار ایدی (XV نچی عدد). اداره.

بروقت آفیللیس طاش بافه بلن یوگرشماکچی بولغان... گویرنانتکه سوزن بوله:

– زنهار، بو اوکماغان مسئله نی ئه یته کورمه! مین بیک هیبت، ایکی بیک دوست یگتارنی بلادر ایدم. مونه

شوشی مسئله توغریسندده آلا شول تیکلی تالاشدیلر، حتی طانشققرینی ده بتردیلر. یوق، افندیلر، تالاسا کزنی

– فقط بو قباحت مسئله نی قویماو کزنی اوتنه م.

ویکتور مونی جووانه:

– یاری، خانم، مین گریشانکی اورنینه ایکنچی

مسئله بیرام. فایده در ایسه بر جزیره ده چیتدن کیلگان هر بر کشی گه جزا بیره تورغان شوشندای قانون بار ایکن.

اگرده اول کشینڭ ایڭ ئلك ئه یتکان سوزی یالغان بولسه - آنی آصالر؛ اگرده درست بولسه - آنی شرفلیراک اولم

بلن اوتره لر، آطالر ایکن. اما بر زیره ک ماتروس، بو جزیره گه کیلوب نوشکاچ، شوندا ی سوز ئه یترگه عقلی

یتکان که، قانون بوینچه مونی آصارغده، آطارغده ممکن بولماغان.

یه، اول نی دیب ئه یتکان؟

گریشا بلن ناتالیا قچقرالر:

– اول فقط انده شهیدچه تیککنه تورغان!

– یوق، اول، نیدر ایسه، بر نرسه ئه یتکان.

– درست ده توگل، یالغان ده توگل؟ سینڭ ماتروسڭ

بر دیپلومات بولغانلر آخریسی؟

– دیپلوماتی، توگلی، اما سین میکا جواب بیر،

نرسه دیب ئه یتکان اول؟

بار کشی آبدراوده تورا.

– اول ئه یتکان: «افندیلر، سز مینی آصارسز» دیب.

– یه؟

– مونه شولغنه.

– صوڭ آنی نیک آصماغانلر؟

– آنی آصسالر، اول درست ئه یتکان بولوب چغا.

قانون بوینچه درست ئه یتکاننی آصارغه توگل، آطارغه کیره ک.

– یه، آلا ی بولغاچ آنی نیک آطماغانلر؟

– اگرده آنی آطسالر، اول یالغان ئه یتکان بولا.

ئه یالغان ئه یتکان اوچون آصو تیوش. شونڭ اوچونده

آکا تیمه گانلر.

– توقته ئلی، ویکتور، مین ده بر دیپلومات؛ نی ایچون

آلا سینڭ ماتروسکنی نوتقانلرده صوغه باترماغانلر؟

– بلكه بالعكس، ماریا واسیلیوونا، اول شوشی مینوندهغی قدر هیچ وقت عقلی بولا آلمانان، سز مونی اوزگزه اعتراف ایتهرسز. اول ایکنچی کون شباغه آلمانده آزاد بولغان.

– یه، بو، ایکی کاغده ده « اولم » دیب یازلغان بولغاچ، نیچک ممکن بولسون!

– مونه مین شونی سزدن صورماقچی ایدمده شول: نیچک بو بولای بولغان؟

تاغیده مجلسده گیلر آبدراوده تورالر. آخردن ویکتورنک ئه پتوب بیررگه اوزینه توغری کیله. (آخری وار)

چین ماچین یولنده محترم شا کر افندی رامییف جنابلری،

I

بيك ایسکی عصرلردن بیرلی بزنک فرغانه آرفلی چین ماچین گه کروان یولی سالنغان. بزنک اوتکان بابالرمز شول یول بله ن اوزلرینک مالن قطاقغه، هندستانغه آلوب باروب، آلارنک مالن اوزلرینه کیترگانلر. بو یولمز حاضرده بار، بوندن سوکده بولاچق. روسیه نک ترکستانسکی کرایده صو-زلغان نیمر یولی بله ن پوچته یوللری بونک اهمیتن کیمتمی. بو یول بته چک یول توگل. بزنک تویه مز بله ن ایشاکلرمز دوام ایتکان مدنده بو یولده دوام ایته چک. زمانی بله ن مشهور افساق نیمرمز شول یول بله ن قطاقینی، رشیدالدین کاشمیرنی سلکتکان. اسکندر ما کیدونی ده شول یولده کوب یورگان. مشهور عرب فاتحلرندن فتیه بن مسلم شول یول واسطه سی بله ن کاشغرنی فتح قیلغان. اون توقزنجی عصرنک صوکی وقتنده مشهور یعقوب بیک، شول یول بله ن کاشغرنی آلمان، قطاقیدن آیروب مستقل بر حکومت یاسا-غان ایدی. شونلقدن بو یول قدرلی، بزنک قاشمیزده احترام بله ن اورن توته. بزنک آثار قدیمه مز آراسنده بو یول بیک زور اورن آلا.

۱۹۰۷ نچی یل نویابرنک صوکی کونلرند میگاهده بو یول برله ن یورورگه توغری کیلیدی. کون سالقون، خصوصاً توننک صووقلغی تاغنده باشقه ایدی. باشقه بیرلر شیکلی

– حقلری یوق: چونکه اول آلا رغه مینی آصارسز دیگان ایدی، بولای بولغانده اول یالغانلان بولا.

– مونه تاغی: یالغانلان ایچونده باثررغه شول. تاغی نی کیراک!

– آکلا ئه لی سین: آلا ر بیت بولایغنه اوترمیلر، قانون بوینچه اوترلر؛ قانون، یالغانلان ایچون آصونی

تلی، ئه سین ئه یته سگ: باثررغه! بولای بولامنی؟

– قانون اول، افندم، شولوق ریاضیات، مونده نی تلاسک شونی اثبات ایته آلاسک. یه، ئه یته ئه لی تاغی، ایدی ئله کتره آلاسک.

– تاغی؟ یه یاری. ایکنچی بر جزیره ده – مونی ده شول قایدده در ایسه – اولم گه حکم ایتلگانلرگه، فوتاو

ایچون « شانس » بیرلر: اول شباغه آلا آلا ایکان. بر ارجه گه ایکی کاغدنک برسینه « ترکک » ایکنچیسینه « اولم »

دیپ یازوب بوتروب سالار ایکان. اگر محکوم بختلی بولوب اولگی کاغدن آلا آلسه – آنی آزاد ایتلر، اگر

ایکنچیسنی آلسه حکمنی بیرینه یتکوره لر. مونه بر محکومنک دشماناری بولوب آلا موکا فوتلورغه هیچ بر امکان قالدیرماسقه

اوبلاغانلر. آلا شباغه آلا نورغان کوندن ئلکی کونی، تونله، ارجه دن « ترکک » دیگان یازولی کاغدن آلمانده،

آنک اورنینه « اولم » دیگان یازولی کاغدن صالوب قویغانلر.

– یعنی اول فایسیغنه کاغدن آلسه ده اولمدن قاچا آلمی؟

– ئیوو. بروق آنک دوستلری ده بولغان.....

– آلا کاغدن یا کادن آلامشروب قویغانلر؟

– یوق، آلا بولای ایته آلمانلر. آلا نیچکده بولسه نورمه گه کروب محکومگه ایکی کاغده ده اولم ایکانن ئه یته کانلر.....

ماریا واسیلیوونا:

– نیگه آلا ایکنکانلر؟ بو بیت آنی آفتق امیدندن یازدرو بولا. باری بر، بونک آکا یاردمی تیواحتمالی یوق.

– حالبوکه، اول ایکی کاغده ده « اولم » دیگان یازو ایکانن بلگاچده نز چوگب الله تعالی گه اوزن فوتقارغان ایچون حمد ئه یته باشلانغان.

– مسکین فایغورووی سبیلی عقلدن یازغان! مین ئه یته کان ایدم بیت: کشینی آفتق امیدندن یازدرو یارامی

دیپ.

II

تون اويقوسى قالغانغە مى ياكە بىرە توقتاوسىز صماوار ياندىە قوزغالغانغە مى، صماوارچى قارت، فالغوب اولنورە ايدى. باشى بىك توبەن صالئوب كىمكچ كوزن آچوب قوللرى بلەن ايكى كوزن اووب ايسنىدە، تاغندە اوزاقلامى اوز يولىنە توشە باشلى. بىزنىڭ طاوش بونىڭ تەملى فالغوون بوزدى. كوزن اووب اورنىدىن تورىدە بىزنى استىقبال قىلدى. كروان سىرايدە: كاشغىرغە، بد خشانغە بارا تورغان خىلى بولچىلر بار ايدى. ايشكىدىن كىرگانە اوڭ ياقى پوچماقە صارى چىرايلى، كوك كوزلى، آچياڭقاقلى، طشتندەغى چالە بلەن چاپانغە باشقە كىمى بىتونلاى بىزنىكىنە باشقە بولغان بىر ياش يىگىت، ياندىەغى يولداشلىرىنە بىر نرسە سويلدى؛

آلارە بىك اخلاص بلەن طىكلى ايدى.
مىڭا بىك قىزق طىيلغانغە - باروب طىكلى باشلادىم.
پوكشى مەخت، مىقت بلەن كوراشورگە اوزىنىڭ استىقبالن تامىن گە چىققان بىر تاتار شاگردى، اوقوب سويلاب اولتىر - غان نرسە سىدە «وقت» غىزەسى، استانبول خىبرى ايدى.
مىرنە آستىرا اومىڭنىڭ: تركستان ولايتىنىڭ كىزىتى اسىملى غىز تەدىن باشقە بىرنىدە كورمىگان - مىنم شىكلىلى اوزىك بالاسىنە، بىرنىچى نوغاي غىزەسى، آنىڭ مىحرر و ناشرلىرى بلەن تانشو مىڭا بىك زور امىد كىزدى. مىن شول سىفرمدىن قايتقاندىن بىرلى شول غىزەنى اوقىم. آنىڭ و مىحرر ناشرلىرى - يىنىڭ مقصد و آمالنى بىك تىقىر ايتەم. چىن ماچىن يولندە شاكر افندى بلەن غائبانە تانشوومە بىك مىشكرمن. بو كون شاكر افندى حىيات صحىفەسىدىن يوغالغان. الله تعالى آنىڭ يوقلىغىن بىلدىمى تورغان خىرلى خلىق بىرسون!

[II]

بىك ايسكى زماندىن بىرلى بىزنىڭ تركستان ادبىياتندە: فوكىرات ايلىنىڭ آلفامشىسى، تىكە يومدىڭ عوض خانى، اوركانىڭ نىڭ يوسىف بىك بوز اوغلانى، بىك زور اورن توتە. بولارنىڭ بتون و قايعى، تاثيرلى شعرلر بلەن تصوير ايتىل. تركستاننىڭ الوغ، كچىسى بارىدە بولارنى كوكلىدىن بلە؛ بىك متأثر بولا. بولار خىالى قەرىمانلر. اوزلرىنىڭ مطلوب - بلرىنە جىتو اوچون - دىولر، نىچە مىڭ انسانلرنى جوتقان آژدهالر بلەن كوراشە، جىكە؛ نىھىت: مطلوب بولغان نىقەلر بىنە ايرىشەلر. مىڭا قالسە: مىن، شاكر افندىنى - فوكىرات ايلىنىڭ آلفامشىسى ياكە تىكە يومدىڭ عوض خانى دىر ايدىم. اوز ملتىنىڭ جىھالتى، آلارنىڭ رىئىسلرى بىلەن اورشقان؛ مەكتەب،

ايماس، استىب تونىنىڭ صالقولغندە كوندىزىنىڭ اسسىلگندە بىك كوب آبرولا. مەنە بو يول بىلەن يورگان كروانلر بايتاق مىشكر مېنوتلرغە اوچرى. بىرەن صو يوق، بىرەن كولاگەلە نوراك اورنىڭ يوقلىقى بىك اور حالگە اوچراتە. اكرە بىزنىڭ مىصلرمدىن مشهور عبد الله خانىز بولماسە ايدى بو يولدىغى استىپلردە دوام ايتو تاغندە اور بولور ايدى. خداعە شىكرە بو بوللردە عبد الله خان كروان سىرايلر صالدىروب مېمان خانلر بلەن، قويلر بلەن زىنىت لەگان. بو كروان سىرايلرنىڭ سوزىلوب چىققان گومبە زلىرى، مەكىل منتظم اسلە نووى بوز مانغە قىر اوزىنىڭ ماتورلغىن جومى. ئلە بو كوندە عبد الله خانغە رحىملىر ايتدە. بو يولدىن يوروجى كروانلر شول سىرايلردە كولاگەلە، شوندىە راحتلەنە، بتون مىقت - مىختلرن، يولنىڭ قىمىن لىقرن بارندە شوندىە اونوتە. بو سىرايلر كروانلر اوچون بىك زور تراك. آسىيانىڭ داوللردە، قوم بورانلردە، قىشنىڭ انسان توزە آلماسلىق فارلى كوتلردە زور ياردىمچى بولا. مىزگلىدىن قوزغالوب آغە تابا امطلغان كروانلرنىڭ بتون كوزلرى شوندىە بولا. بو استىپلردە آسمان بلەن تىپ تىگىز صحراغە باشقە، بىرنىدە كورنىمى. نە آغاچ نە بىر طاو نە باشقە بىر اوچقان قوش كوزىكە كورىنە. گوبا مىحيط دىياسىنىڭ اور - تاسندە بارغان شىكلىلى بولساڭ. نەق دىگىز لىمانلردە كىلە چىك كارابلرنى كوتىپ تورغان وقتدە، آلارنىڭ بىك بىراندىن كورنە باشلاوى كوكلىنى نىچىك شادلىنرسە، بولارنىڭ كوزىگە كور - نووى يولچىبارغە غايت زور شادلىق كرتە. كون ياڭغىغىنە باتقان ايدى. آنىڭ قىزىل نورى بلەن قىزىل قانغە بويالغان شىكلىلى - كروان سىراينىڭ گومبەزى كورنە باشلادى. بىزنىڭ كروان باشلىقى بىك راحتسىزلىك بلەن فاراب بارغانغە كورە قامچىسىن كوتاروب: ھا! ئەنە: سىراينىڭ گومبەزى كورندى. آنىڭزنى ايداكلار، تىز جىتە يىك دىب آتن قىزدرا باشلادى. بولارنى كوروجىك كوكلىدە - تركستاننىڭ ماضىسىن، شوكتلى دورلرن كوز آلدىنە كىترە. تركستاننىڭ اوتكان و قايعىن، مشهور جىھانگىرلرن، كىتابلردە: ماوراء النهر نامن آغان وقتلرن كوز آلدىدە اوباندرە. عبد الله خاننىڭ عىسكر لرى بلەن توبەگە، ايشا كىكە تاش آرتوب بونى صالووى، بونىڭ اوستاللىرى، آلارنىڭ مەھارتى، مەرنە نىچە مەكتەب مەدرسە لرى، يوللرنى توزەتە مەملەكتنى آباد قىلوى بارىدە كوكلى صحىفەسىدىن بىرەم بىرەم اوتە. تون فاراڭغى لىدى بىزىدە كىلوب توقتادى.

وزجمادی یاد نآورد از نبرد .
(نبات عالمنده کوب سنه لر یاشادی و جماده گی حالینی اونوتدی) .

وزنبانی چون بچیوان او فتاد
نامدش حال نبانی هیچ یاد .
(آندن حیوانلغه توشوب نباتک حالتینی ده اونوتدی) .
جز همان میلی که دارد سوی آن
خاصه در وقت بهار و غیمران (؟) .
(فقط نباتاته میلی باقی فالدی، علی الخصوص بهار و گل
زماننده) .

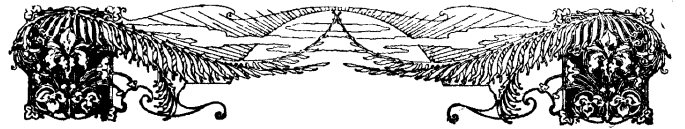
همچومیل ککودکان بامادران
سرمیل خود نداند ازلبان .
(ولی بومیل وخیات سرینی بیلماز، نوزادارنک سوت ایچون
آناسیغه بار میلینی بیلماگان کبی) .
باز از حیوان سوی انسانیش
میکشد آن خالقی که دانیش .
(خالق کل، حیوانیتدن انسانک رتبه سینه اونکاردی) .
همچنان اقلیم تا اقلیم رفت
ناشد اکنون عاقل دانا زفت .
(انسان، شو دورلرنی کیچوب حاضرگی حالینی بولدی) .
عقلها اولینش یاد تیست
هیچ ازین عقلش نحول کردنست .
(آدمی اولگی حال و دورلرنی بیلماز وحاضرگی دوریدن
هم کیچار) .

از جمادی مردم نامی شدم
وزنما مردم بچیوان سرزدم .
(معدنلیکدن نباتاتغه اوتوب نامی بولدم . نما رتبه سندن
حیوانلقغه کیچدم) .

مردم از حیوانی آدم شدم
بس چه ترسه م که زمردن گم شدم .
(حیوانلیکدن اوتوب آدم بولدم، ایدی وفات ایدوب
یوق بولورم دیه اصلا قورقمام) .

جمله دیگر بهیرم از بشر
تا برارم از ملایک بال پر .
(ملکار صفینه کیچمک ایچون انسانلیکدن آیرلورم) .
وزملک هم بایدم جستن زجو
کک شئی هالک الاوجه .
(فرشته مرتبه سندن ده اوتوب کیتمک کراک، چونکه حقیقتدن

مدرسه احیا قیلغان؛ ملتینگ چیرلگان اورنن معنا، ماده کوچ
برلن تعمیرگه طرشقان بو ذات، اولمه دی بلکه عبدالله خان
سراینده اولتوره . خدا اوزی بزگه ده موندای همیلی ایرلر،
آرمی طالمی خدمت ایته تورغان غیرتلی ایرانلر نصیب ایتسون .
احمد سردار . «فرغانه» .

محترم موسی افندی شرفینه .

خیلی وقتدرکه ذهننا وروحا خسته من . خسته لیگم که
دوا وعلاجنی - «مثنوی» شریف اوقومقدن ترتیب و تنظیم
ایدهم . خسته لیک آز ایدی ولکن بو خسته لیک بنم
ایچون غنیمت ایدی . فورفورم که خسته لیکن آیرلسه م
«مثنوی» صحبتندن محروم فالورم . ایشته ینه خسته من .
مولانا جلال الدین رومی حضرتاری ۵۰ بیگ قدر
بیتنی محتوی اولان «مثنوی» صاحبیدر . تولدی ۶۰۴ سنه سی
«بلخ» شهرنده اولوب وفاتی ۱۶۷۳ سنه سنده «قونیه» ده در .
من چه گویم وصف آن عالیجناب
نیست پیغمبر ولی دارد کتاب .
(مولوی وصفینی نصل ایتاین؟ پیغمبر دگل اما کتابی وار) .
گر زسر معرفت آگاه شوی
لفظ بگذاری سوی معنی شوی
از نئے کلاک این حکایت بشنوی .
مثنوی مولوی معنوی
هست قرآن در زبان پهلوی .
(اگرده معرفت سرینی بیلسه ک، لفظنی برافیب معنایه کیدر -
سین و قلمدن بونی ایشدر سین که : مثنوی، فارسی تیلنه
قرآندر) .

* * *

آدمینگ فطرته خلقتی .

آمده اول باقلیم جماد
وزجمادی درنباتی او افتاد
(آدمی، اول جماد عالمینه کیلوب سوکوره معدنیاتدن نبات
عالمینه اوتدی) .
سالها اندرنباتی عمر کرد

در نیابد حال پخته هیچ خام
بس سخن کوتاه باید والسلام

**

علوم طبیعیه متخصصی و آوروپاچه دارونیزم مسلکینک
مؤسسی اولان انگلتره‌لی داروین نظریاتی (یعنی - انسان،
حیوانلق مرتبه‌سندن آدم‌لیک مرتبه‌سینه کیچدی دیمش فکری)
فنون جدیده آشنالرینه معلومدر .

داروین ۱۸۸۲ میلادیده وفات اولدی . آوروپالولر
آنی بیوک بر کاشف بیلوب بو فکر آنک مالی و محصول
تبعی هم‌ده نتیجه تدقیقاتی اولوق اوزره اعتقاد ایدرلر .
آوروپا عالم‌لری داروین‌نی بو زمان غه قدر مجهول بر
مسلکنی مؤسس اولدیغینه اصلا شبهه ایتمازلر و شونک
ایچون بونک شهرتینی کولارگه قدر چیقارلر . حالبوکه
داروین‌دن ۶۲۸ سنه مقدم وفات بولامش مولانا جلال‌الدین
رومی حضرتلرینک مثنوی شریفنده بو نظریه صراحت
اوزرنده تفصیل ایدلمشدر ، بو ایسه یوفاروده نقل قیلدیغیز
بیتلرده کوردی .

«سمرقند» شهرنده عرفا مجلسنده اوشبو مسئله حقنده
سویلار ایدم . مجلسده اولاندردن بری : «کلیات بیدل» ده
هم بومسئله مشروحدر «دیخبر ویردی . افسوس‌که : داروین
دن اوشرفی ساقط اولور .

بز ایمدی هر زمان آوروپالیرغه دیمه‌لی‌که : «سز ،
بزنی منکر ، شاگرد غیرسگیز ، غرابت و تعجب بوراسنده درکه :
سزنگ روحانیلرگز بو فکرنی ابطال و آفروز ایدرلر اما
بزم روحانیلرنگ مقتداسی اثبات و تصدیق قیلور .»
بو بین تفاوت‌ده از کجاست نابکجا .

(کور تفاوت نه قدر !؟) .

مفتی دار القضا محمود خواجه بهبودی . سمرقند .

اوزگه هرشی هلاک اولور (وجه‌دن مراد - اعیان موجودات
دیوچیلر هم وار) .

بار دیگر از ملک قربان شوم
آنچه اندروم نایدز شوم .
(فرشته‌لیکن هم وفات ایدرم ، حدمدن خارج
رتبه‌که کیچارم) .

بس عدم کردم چون ارغنون
گویدم که انا الیه راجعون .
(ایمدی یوقلق رتبه‌سینه کلورم ، اما یوقلق ینه ارغنون
(موسیقی) کبی دیورکه : «بز وجود حقیقی‌گه کیامکده‌مز») .

**

کنجینه علوم اولان موسی افندی حقنده «اللزومیات»
غه یازمش شرح‌لری مناسبتی ایله بوندن بیش سنه مقدم
«تاشکند» جریده‌لرینه یازمیشیم : «که تاتار (روسیه
تورکاری) عالمنده بزم مثنوی ، بیدل ، سعیدی ،
گلشن راز و امثالی کتابلر یوق ایمدی ، آنلر غالباً فقهدن
باشقه علومدن آز خبرلیدرلر . اما موسی افندی غیرتيله
عالی و صاف ویرگوچی برنچی کتاب تاتارستان افقینی
تنویر ایتدی» .

بوستان ابواللیث سمرقندیده عمر رضی‌الله عنده‌دن نقل
ایدوب یازارکه : «فقهدن صوگ ، حکمت اوقومق کرک ، تاکه
طبیعت جلاتابسون ، حکمتدن خبرسزلرنک قیلبری الله‌دن
اوز اقدر» .

موسی افندینک همتی و روحی هم علمی بیوکدر ، انشاء
الله کونلرنک برنده غایه املینه یتشور . وهم ایله محکوم
خصملرینی البته چالارینه براقور .

پای استدلایان چوبین بود
پای چوبین سخت بی تمکین بود .

فارسیجه ترجمه قرآن مع متن قدیمی بشنچی عصردرکه
آسیای وسطی ، هند و ایرانده منتشردر ، تاتارلر بوندن
محرولر ایدی .

«شورا» اورنبورغده اون بیش کونده بر چققان ادبی ، فنی و سیاسی مجموعه‌در .

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНІЯ: НА 2-Й СТРАНИЦѢ ОБЛОЖКИ
30 КОП., НА 3 И 4 СТ.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.

Адресъ: г Оренбургъ, Редакція журн. „ШУРО“.

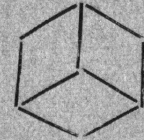
آبونه‌دلی : سنه‌لک ۵ ، آلتی آیلوق ۲ روبله ۶۰ کاپک .
«وقت» برلن برگه آلوچیلرغه :
سنه‌لک ۹ ، آلتی آیلوق ۴ روبله ۶۰ کاپک در .

صفا یالیشوف . فضل جان عبدالرحمانوف (پاولودار) . فتح۔
 الدین ابراہیموف (قوستانای) . مبارک الحمیدی (مدرسہ حسینیہ
 شاگردی) . نجیب مرتاضین (مرتاضین اوتارندہ) . فاتحہ آفماپوا
 (قاسیم) . عبد الرسول زین العابدینوف (اورسکی) . ادم
 المطیعی (اورالسکی) . حمزہ طاہروف (اوفادہ مدرسہ حکیمیہ
 شاگردی) . نجم الدین منصور ی (خوقند) . سید جان امیر
 جانوف (استرلیتامق) . یونس نعمت اللین (سیمی پولات) .
 زہرہ نعمانوا (قارغالی) . نجیب ولییف (چیلای) . عبدالنصیر
 میرشانوف (سیمی پولات) . جہانشاہ یوسوپوف (مدرسہ
 حسینیہ شاگردی) . قربانعلی فالمرزایوف (استرخان) .
 محمد ظریف ناصر وف (یایسان) . عبد الحمید ایشالین
 (مدرسہ حسینیہ شاگردی) .

نعمت اللین (سیمی پولات) . غارادسکی اوچیلشچہ شاگردی
 عبدالنصیر میرشانوف (سیمی پولات) . فاتح سینی (تلانچی
 تاماق شاگردی) . غارادسکی اوچیلشچہ شاگردی فضل جان
 عبدالرحمانوف (پاولودار) . عبدالرسول زین العابدینوف
 (قوستانای) . عبدالرحمن ابراہیموف (داولکان) . اشرف
 احمد جانوف (ترویسکی دہ مدرسہ رسولیہ شاگردی) .
 عارف اللہ بن عصمت اللہ (اسلابودسکی) . صفا یالیشوف
 (ایکنچی امضاسی نانولمادی) . محمودجان عزیزوف ، مفرحہ
 محمد فاضلوا (کیلیم) . سیدگری ارسلانوف (کونگور) .
 اسماعیل حمزی (نمنگان) . حبیب الرحمن عبید اللین
 (زؤیرنی غلاوسکی) . ذا کر معاذی (ایمانقل) . گوہربانو
 آفماپوا (قاسم) . عبد اللہ حکیم (وانقہ) .

۱۰ نچی مسئلہ ننگ جوابی :

۸ نچی مسئلہ ننگ جوابی :

شاگردلرننگ حل قیلغان مسئلہ لرینی «س» بلہ کور۔
 سہنسہک : حل قیلا آلمغانلری طبعی «۱۲ - س» بولور .
 معلم هر حل قیلغان مسئلہ ایچون ۲۵ تین بیروب، حل
 قیلنمغانی ایچون «۱۰» تین آلمغانلقدن علم جبر چه معادلہ
 قورساق بویلہ اولور . ۲۵ س = ۱۲۵ + ۱۰ (۱۲ - س) .
 بومعادلہ نی حل قیلو ایچون محترضہدن فوتقارساق ۲۵ س
 = ۱۲۵ + ۱۲۰ - ۱۰ س اولور . معلوملرنی بر طرفہ
 مجهوللرنی بر طرفہ چیقارساق : ۲۵ س + ۱۰ س = ۱۲۵
 + ۱۲۰ یاخود : ۳۵ س = ۲۴۵ س ننگ امثالی ایلہ تقسیم
 قیلنساق س = $\frac{245}{35} = 7$. حل قیلا آلمغانلری «۷» بولدی ،
 مسئلہ ننگ بارلغی ۱۲ ایدی . ایندی حل قیلنغانی ۷ بولدی .
 شول ۷ نی ۱۲ دن طرح قیلوب آلساق طبعی ۱۲ - ۷ = ۵
 بولور . دیمک - شاگردلرننگ حل قیلا آلمغانلری ۷ - و حل قیلا
 آلمغانلری ۵ ایکن .

درست جواب ویروچیلر : اسماعیل دالانکازین
 (اورسکی) . عبدالنصیر میرشانوف (سیمی پولات) . جہانشاہ
 یوسوپوف (حسینیہ شاگردی) . عبد الحمید ایشالین (مدرسہ
 حسینیہ شاگردی) . نجیب ولییف (چیلای) . سیدجان امیر
 خانوف (استرلیتامق) . حمید اللہ العیبی (اوفادہ مدرسہ حکیمیہ
 شاگردی) . فاتح سینی (تلانچی تاماق شاگردی) . عارف
 الپاروف (تالپازی) . فاتحہ آفماپوا (قاسم) . نجیب مرتاضین
 (مرتاضین اوتارندہ) . عبد العزیز الادھمی . مبارک الحمیدی .
 عبد الرسول زین العابدینوف . اشرف احمد جانوف
 (ترویسکی مدرسہ رسولیہ شاگردی) . بیکبولانوف (ارغایش) .
 محمود جان عزیزوف . عبد القدوس نعمانوف (قارغالی دہ
 معلم) . مفرحہ محمد فاضلوا (کیلیم) . عز الدین علییف
 (مدرسہ حسینیہ شاگردی) . غافرو عیمال الدینوا (اومسکی) .
 حبیب الرحمن عبید اللین (زؤیرنی غلاوسکی) . اسماعیل
 حمزین (نمنگانہ حسین مکابوف شاگردی) .

۹ نچی مسئلہ ننگ جوابی :

درست حل قیلوچیلر : عبد الحمید ایشالین (مدرسہ
 حسینیہ شاگردی) . سیدگری ارسلانوف (کونگور) .
 عز الدین علییف (مدرسہ حسینیہ شاگردی) . ف . بشیروا
 (قاسم) . اشرف احمد جانوف (ترویسکی دہ مدرسہ رسولیہ
 شاگردی) . فاضل جان عبدالرحمانوف (پاولودار) . مبارک
 الحمیدی (مدرسہ حسینیہ شاگردی) . صفر رحیم بیردی
 (موخورسکی) . ادم المطیعی (اورالسکی) . فاتح سییف
 (تلانچی تاماق شاگردی) . نجم الدین منصور ی (خوقند) .
 سید جان امیر خانوف (استرلیتامق) . یونس نعمت اللین
 (سیمی پولات) . حمید اللہ العیبی (اوفادہ مدرسہ حکیمیہ
 شاگردی) . مریم منافوا (سامار) . عبدالنصیر میرشانوف
 (سیمی پولات) . قربان علی فالمرزایوف (استرخان) .
 اداره : امضالری یوق یا کہ اوقورلوق بولمغان درست
 جوابلر ناشلانیلر .

درست جواب ویروچیلر : حبیب الرحمن عبید اللین
 (زؤیرنی غلاوسکی) . سیدگری ارسلانوف (کونگور) .
 فیض الرحمن ضیاء الدینوف (صفا جای) . عز الدین علییف
 (مدرسہ حسینیہ شاگردی) . عبد القیوم نعمانوف (قارغالی) .
 مفرحہ محمد فاضلوا (کیلیم) . بیکبولانوف (ارغایش) .

هر كمگه كيراك نرسه لر اوقوگنر!

پوچته فارتىسى، اتكرىتكه، تبرىك ويزيت فارتىلىرى، كانورت، خط واسچوط
 بلايقه لىر يوزدانىسى بونورلىسىن، مشتريلرنىڭ رىسملرى، اسم، آناسى اسمى، فامېليا
 وفيرىسى باصلغان بىبارىلەدر، واخانى بش سومغه زاكاز ايله باصلق سوزلرنى
 وفوطوغراف كارتوچكەلر يىنى يبارو لازم. نفيس وگوزلە رامده رىسملرنى ۹۱/۲-۷۱/۲
 ژىرشوك زورلغند. اشئەتوب بىبارە بىز. پىلاسى قوبولغان بولغانى ۱۰ سوم. بىبارلىگان
 فوتوغراف كارتوچكەسى وزىلمىچى فايتارىلەدر. زاكازلار يارتى حقندن كىم زادانكەسىز
 نالورژ بىبارلىمى. يبارو، پوچته مصارفى اوريا كوفكە بىزىڭ حسابقە.
 صورتىگنر تورلى نووست لىر. پرىسكورانت ارى بوش بىبارىلە آدرىس:

Старая-Бухара. универсальная торговля, отд. Ш З. И. Ю. Заманову.

اوارەون

تابشماقلر:

XIV

آخوند عارف الله حضرتلرينه: ميدالرنىڭ رىسملرنى
 آندى بازولردن، چىقار چىقمازغنه اولغان بوياولردن
 كوچروب باصق ممكن اولمادىقى اوزگىزگەده معلوم اولسه
 كرك. عادته اڭ ايلك آنداي نرسه لرنىڭ كلىشه لرنى
 باصاتالر.

نېندى نرسه روسيەده برنجى اولوب تركيەده انكنچىدر؟
 گرى آرسلانوف.

XV

امضالرى كامل دگل ياكە آدرلىرى تمام يازلامش
 مكنوبلرنىڭ هيچ برى، اوشنداق بىك طهر ياكە كاغدنڭ
 ايكى يوزينده هم فرانداس فلم ايله يازلامش مقاله لىر هم
 درج اولنمىلر.

دڭز اورتاسنده كچكنه اوطراوده قارت بر كتوچى
 اوزىنڭ ماللرنى كوتوب يوردىكنده، نېندى سبب ايله در،
 اوطراونڭ بر چىنندن اوت چىقوب يىل اوڭغايىنه اىڭلاب، كتو
 اوستينه كيله باشلادى. قاچارغه اورن يوق، اوندن فور-
 نولورغه امكان دخى يوق ايدىكن بىلوب، كتوچى اوزىنڭ
 حيله سىنى استعمال قىلدى. اوطراو بتونلاى يانوب بتدى.
 اما كتوچى بتون كتونى اوز حيله سى سببندن سلامت قالدردى.
 بوكتوچى نېندى حيله فورغان؟
 گرى آرسلانوف.

عبدالقهار الغالجاتى افندى گە: مذكور تفسير «المنار»
 نڭ ۳ نچى جلدندن باشلانمش اولسه كرك.

محبوب جمال خانم گە: بنى آدمنىڭ عمر طبيعىسى
 حقندە اولان مقاله گنر آلداعى عدلرنىڭ برنده درج اولنور.

«بوغشلى آورولردن صافلانويوللرى» اسملى مقاله
 درج اولنەچقدر.

«باغچه غە اورلق ساچو تدبيرلرى» اسملى مقاله نڭ
 كىم طرفندن بىبارلىدىكى معلوم اولمادىغندن باصولمادى.

منفعت شخصيه و منفعت عموميه حقندەغى جوابلر بو
 عددگە صيمادى.

عبدالله افندى السكچميرى گە: مذكور كيمسه لرنىڭ
 ترجمه حاللرى يازلامش «آثار» هنوز باصلدىغى يوق.

«مدنى ملتلرنىڭ فعاليتلرى» اسملى مقاله، اوشبو
 عدد جيولوب تمام اولدىغندن صوك آندى. ۱۲ نچى
 عددگە انشاءالله درج قىلنور.

العلم

«العلم» اسملى مجله، عراقده آيدە بر دفعه «نجف»
 شهرنده عربى لسان اوزرنده چىقادر. مسلىگى: علم ودين
 گە خدمت ايتەك اولدىغندن حرفلم ايله يازلغە، مسلمانلرنىڭ
 دىنى واجتماعى اصلاحلرى حقندە نصيحتلر درج ايدلنە،
 قرآن و سنت ظاهرلرنىڭ استدلال قىلنوب دىنى و علمى
 مشكللر حقندە جوابلر و بىرلە، معارف و خصوصاً هيئت و فلك
 فنلرى حقندە ياڭى كىشفلر بيان قىلنەدر.
 ابونە بدلىنى تابشروچىلرغە اداره، اوزىنڭ نشريه-
 تندن هديه ويرهدر. روسيه و روسيه گە تابع مملكتلر
 ايچون يىلغى ۱۰ فرانق (۳ سوم ۷۵ تىن).
 ناشر و محررى السيد هبة الدين الشورستانى.

Турция. Turpuie (Province Bagdat) Necljef Au bureau
 dlu journal „AI—ILM“

النجف الاشرف بالعراق العثمانى.

ادارة مجلة «العلم» الغراء.

